זשעלעזאָווער בולעטין

פּסער יאָרגאנג לעצטער נומער

לעצטער בולעטין:

מיר האָבן אָפּגעצויגן מיטן ארויסגעבן דעם לעצטן בולעטין, עס האָט זיך נישט געמאַלט דרוקן די ווערטער "לעצטער בולעטין", מיר האָבן זיך געמאָנדן פיל מאָל, אָפּעלירט, דערמאָנט, געוואָרנט און אלץ געטאָן, ווי־זאָ אָבער אויס, אז אויב עס וועלטן זיך נאָך נעפינען א קלײנע צאָל זשעלעזאָווער בעלנים, אַריינצושיקן עטליכע דאָלאַר, נאָכן דערהאלטן כאָטש א 2 נזמערן בולעטין, נעמינט זיך אָבער כמעט קיינער וישט, אָלכער זאָל זיין דער ערשטער צוצטראָגן/לאָמיר זאָגן/ 25 דאָל. ויר האָבן לאָנדסלײט, מיט די זעלבע באשטיוונגען.

נישט קוקנדיק אָבער אויף אונזערע פילמאָליקע ווענדונגען, האָט זיך קיינער פון אונזערע לאָנדסלײט נישט אָפּגערופן און דערי־בער, צו אונזער באדויערן, איז דאָס דער לעצטער בולעטין. דאָס איז געווען אײנע פון די סיבות, פֿארוואָס מיר האָבן אזוי לאנג אָפּגעהאלטן מיטן מאכן דעם לעצטן בולעטין.

לעצטנס, וועו איך האָב שוין אָנגעפאנגען ארבעטן ארום בול. גין איך ערנסט קראנק געוואָרן און איך האָב פאר א צײַט נישט געקאָנט אָנגיין מיט מין ארבעט, איך האָף, אז יעצט וועל איך קאָנען פאַרענדיקן דאָס קאפיטל אין אונזער זשעלעזאָווער ארבעט, האָט רופט זיך "זשעלעזאָווער בולעטין".

די בליקן פון דער גאנצער ייִדישער וועלט, איז געוואָנדן צו דעם האָט עס פּוס זיך ארום מדינת ישראל, ספעציעל יעצט, צו איר 10 יאָריקן יובילעאום, וועלכע זיינען נעמען 10 יאָר פון אָנשפרענגונג, ווי־זאָ און שאָפן, און פון דער אויסערליכער וועלט, פון באַאוג־ דערונג פאר אלץ האָט איז אין פארלויף פון אָט דער קורצער צײַט אָפּגעטאָן געוואָרן, אַריינטענדיק עלטע און פארוואָלטע פון אירער

Digitized by Project Zikaron
Touro University-NY Libraries
www.zikaron.tourolib.org
2025

דער גאנצער וועלט.

אויבערפלעכלעך, איז די לאגע ארום ישראל רואיקער ווי געווען, אבער דאס איז נאר אויבערפלעכלעך, מדינת ישראל געפינט זיך היינט, צו איר 10 יאריקן יובילעאום, אין א זייער ערנסטע עקאנאמישע און פאליטישע לאגע. די קאנקורענץ צווישן מזרח און מערב, פאר דער סימפאטיע פון די ארבעטער/ליין אינפלוס איבער די ארבעטער/די פארשידענע "פריינטליכע" פארשלאגן האבן בלויז דעם ציעל צו פארקלענערן דעם שטח פון מדינת ישראל, וועלכער איז ארומגערינגלט פון שונאים.

די אויפגאבע פון די פריינט פון ישראל איז, ארומרינגלען די יידישע מדינה מיט א שוץ-מויער, אין פארם פון הילף, מאטעריעלע און פאליטישע, ארונטערצוסן די באקאמפ-אקציעס קיגן ישראל, וואו נאר זיי וועלן באמערקט, שפארקן די עקאנאמיע פון לאנד און באזירקן די מאסגעבנדע פאקטארן, צו פארזיכערן די גאנצקייט פון ישראל.

אין דער אקציע פאר ארויסגעבן די וועלט פון אונזער גרויסן לאנדסמאן, י.ל. וויסענבערג, האבן מיר געמאכט גרויס פארטשריט, אבער אין דערזעבער צייט דארפן מיר אנשטרענגען אונזער גאנצער ענערגיע צו באזירקן די זשעלעכאטער ישובים, וועלכע האבן זיך בייז היינט, כמעט אדער אינגאנצן נישט אבגעזופן מיט באשטערונגען פאר אט דער אקציע.

דער ערשטער באנד וועט שוין איגיכן דערשיינען, מיר געפינען זיך אבער אין לאגע, אז מיר וועלן מוזן בארגן העלם, כדי צו קאנען פארענדיקן אט דעם באנד, וועגדן מיר זיך צו שלעפן אונזערע לאנדסלייט איבער דער וועלט און אמיגסטן צו די וועלכע האבן נאך נאכרישט צוגעטראגן, דאס ארויסגעבן וויסענבערגס וועלט, וועט אפשר ליסן א שאלאסאלע ארבעט וואס מיר זשעלעכאטער וועלן האבן אפגעטאן זאל עס וועלן די אמביציע פון יעדן זשעלעכאטער, צו האבן א חלק אין הערליכן פארענדיקן אט די ארבעט, ווי דאס איז געווען דורך דער גאנצער צייט פון אונזער אנגעשטרענגטע ארבעט.

מיר האפן, אז איר וועט אונז נישט ענטוישן.

מיר גיבן איבער די איינדרוקן פון א עקסקורסיע,
איינגעארדנט דורך א קאפעראטיו צו העלכן עס בעלאנגט
אונזער לאנדסמאן און טאלאנטפולער קארעספאנדענט פון
בולעטין, פריינט יהודה בן שלום פון חיפה־ישראל.

יהודה בן שלום חיפה

די געשיכטע פונעם לאנד, איז שטענדיק באגליט מיט שילדערונ־
גען העגן די העגן און שאטין פון לאנד, העלכע רעיען און רוישן
פון שפאציערער און באזוכער.

דער סארט טוריסטיק הערט פונאנדערגעטילט אין פארשידענע
סארטן און עפאכן. אט צ.ב.ש. איז די אמעליקע ציטן, פון דער 1טע
און 2טע עליה, זיינען די שפאצירן געהאן דער איניציקער ערזאץ פון
עסן, אדער א מעגליכקייט צו געפינען אפאר ארבעטס־טעג אין אנדערע
געגענטן פון לאנד.

האבן געהאנדערט די פועלים פון יהודה קיין גליל, די ארבעטער
פון גליל קיין שומרון א.א.וו. יעדנפאלס, די באהעגונג האט אנגע־
האלטן און אזויפי פון קיין שאטין און מאטער־העגן האט נאך דאן
ישראל ניט געהאט האבן "חברה" שפאצירט ממש צופיס, בפרט, אז די
געזאגט"ציט" איז געהען געגנג, נאך אביסל צופיל.

אדער למשל די שפעטערע תקופה, די תקופה פון פארשטארקטע
עליה אין ישראל, מאנאט בי מאנאט, דערגרייכן די ברענן פון ישראל
טויזנטער עולים, ניע ישובים אנטשטיין ממש"איבער נאכט". אמת, ארבעט
איז דא בשפע, שוין דא אביסל קאמוניקאציע־מיטלען, דאך שטארקט זיך
דער דראנג צו באקענען ניע ישובים, זענען פרישע עולים, א בליק טאן
אין די עולים־צענטרס, אפשר געקומען א קרוב, א באקאנטער, א פריינט.
און טרעף דעם האס מאיז שוין אויך געהען די פרוטה אין מאש־
דאך - צוליב דעם האס דער ציעל האוהין צופארן איז נישט געהען
קיין באשטימטער, איז די בעסטע זאך, זיך לאזן אין העג אריין "האוהין
די פיס העלן פירן".

און יעצט די גאר לעצטע תקופה, זען פון די ניטע הארי־זאנטן
לאקס און רייצט די זעלבסטשטענדיקיט, דאס "קענען" דאס לאנד, אירע
העגן און שטעגן, און גראדע די פארחארפנסטע, הערט גאר היכטיק,
פון א סטראטעגישן שטאנדפונקט, זיך הידער צו פילן אין די העגן
פון לאנד מיט שפאציערער, אמת, אין דעם פאל, שפאציערער פון א ספעצ־
יעלן סארט, עלטער אין אויסזען און יעדער זומער־קעמפ, יעדער
"ספעציעלער קורס" הערט אנגעפאנגען מיט א שפאציר איבערן לאנד.
שפעטער הערן די שפאצירן פארהאנדלט אין "פלמח"צ.ה.ל. און אדאנק
זייער קענען די שטחים, אנטשטיט די מדינה, די ערבה, אילת, אויך דער
לעצטער מבצע סיני, און אין זיינער ציט, אויך דער שטח העגן העלכן
איך גריט זיך יעצט שריבן.

אויך ביים היגטיקן טאג, ווען מדינת ישראל גריט זיך פיערן איר 10 יאריקן יובילי, ווען דער ישוב טרעט אריין אין 3טן מיליאן, די קאמוניקאציע פיל פארשנעלרט און פארבעסערט, ישובים צעוואקסענע, צעשפרייטע אין די לענג און ברייט פונעם לאנד, טוריסטן פון אויסלאנד קומען צופארן און מען דארף דאך זיי עפעס באווייזן.

דאסמאל זעט מען שוין ווי ניקער יענעם סארט שפאציערער, ווייל דו שפאצירן, ווערן שוין געמאכט אין לוקסוס-מאשינדלעך, זעלטן ווען מען זעט פוס-גייער מיטן פלעצאק אויף די פלייצעס און שטאק אין האנד, אנגעטאן דאס כאראקטעריסטישע טעמפעל-היטל.

אזוי ווי אין אלע תקופות, האט דער ווילן צו באזוכן מקומות-קדושים, און שטעלן פון היסטאריש באדייטונג און געשיכטע, האט נעפינען זיך אין אומצאלבארע מספרים, אין אלע נעגנטן פון לאנד-אויך צוגעגעבן זיין ביישטייער צו די אינערליכע טוריסטיק.

דעם מאקע זיין פארשטענדליך די הרצת קודש ווען מיך ארום-געגומען, ווען איך האב באשלאסן זיך אנשליסן אין "שפאציר", איינגע-ארדנט דורכן קאפפערמאטיו "אגד"-אין וועלכן איך בין א מיטגליד-פאר זיינע חברים קיין מצדה, סדום, עין-גדי.

דער פלאן פון טור איז געווען; ארויספארן בייז סדום אין ספעציעלע קאמפארטפולע אויטאבוסן און פון סדום און ווייטער, זיך דערמאנען די יונגע-יארן, דאס קלעטערן אויף מצדה-בארג און אויך קיין עין-גדי- וי עס וועט זיך לאזן. מיט איין ווארט, א געמיש פון "היגטיקעם" מיט א ביסל "אמאליקעם".

נון איך אויס די יעצטיקע שול-פעריען און לאד איין מיין 17 יאריקן חנן, ער זאל אויך מיטמאכן דעם טיול/טור/ מיר לאזן זיך אריין, מאכן די הכנות צום טיול, לויט די שטרענגע אנווייזונגען פון אינסטרוקטאר, א חבר פון קאפפעראטיו.

חנן דראפעט זיך ארויף אויפן בוידעם, אויסצוזוכן דעם "קוי-טישן אויסשטייער", שוין כמעט פארשימלט, ניט נוצנדיק איים א ציים ער ציט ארויס-וי אמאל די "קינצן-מאכער" אויפן מארק: דעם פלעצאק, דעם זיין-טאש, וואסער-פלאש, קאמפאס, וויקל-געטרעם, הויכע שיך א.ד.ג.

איך לאז זיך ארויס אין אונזער גערטנדל, ריים אן פרישע פרוכט און גרינזארג, וואס דארף זיין אונזער עסן פאר די נאענטסטע 3 טעג. פארענדיקט אלע הכנות, איידער מיר גייען שלאפן, לערנען מיר דורך אייניקע קאפיטלען פון "אסעפוס פלאוויס" די געשיכטע פון "דישע קאמפן מיט די רוימער", מיר כאפן אויך א בליק אין דעם אויסגעצייכנטן בוך פון בראסלאווסקי"ם המלח ארום און ארום" און מיר זיינען גריים פיזיש און גייסטיק צום מארש.

צו בין איך די נאכט פול געשלאפן, קען איך בשום אופן ניט פעסטשטעלן. וויל נאך 25 יאר לעבן אין לאנד, איז די געגנד-צו וועלכע מיר גריטן זיך באזוכן-די אינציקע וועלכע איך האב נאך ניט באזוכט, אדער כמעט ווי ניט באזוכט, און גראדע אזעלכע נעמען ווי מצדה, סדום, עין גדי, זאל לאמיר נעמען למשל סדום, איך דערמען זיך א ווינטער-נאכט אין די אלטע יים, אין דרויסן קאפעט א טריפער רעגן און מאכט אזוי קאלעמומנע אויפן הארץ, מיר זיצן בייא ר"

מרדכי יעקב איז חדר, די לאדענע פארהאמערט, די טיר פארמאכט, ארום טיש זיצן מיר, חדר־יינגלעך און מיט פארכאפטע אטעמס הערן מיר זיך צו, צו די פארהאנדלונגען צווישן אברהם אבינו און כביכול, דער נאפט לאמפ אויף דעם טיש, דאָס גלעזל פארקלעפט מיט א שטיק פאפיר, בריינגט ארויס אויף דער גאנצ אונזערע שאטנס, וועלכע דער־גרייכן ביזן סופיט, דער רבי מיט זיין לאנגע שאקלענדע בארד און מיר אלע מיט אונזער שאקלען זיך איבער די אפענע הומשלעך, מאכן מאנצן די שאטנס איבער די וועגנ און באלקן זיי געשפענסטער פון אנאנדערע וועלט.

דער מאנץ קאנצענטרירט זיך ארום שאטן פון דער אויבנדער־מאנטע לאמפ, זיי אמאליקע כהנים ארום מזבח, די דאזיקע געהיימניס־פולע דעקאראציע איז זייער פאסיג צו דעם אינהאלט פון די פרשה וואס מיר לערנען. מיר מאכן מיט נענוי די אויפנאמע וואס אברהם אבינו מאכט פאר די מלאכים כאם היום, מיר הערן בפירוש דאָס געלעכטער פון אונזער מוסער שרה, ווען די מלאכים זינגען איר מבשר, מיר זינגען בייז אויף די מעמשן פון סדום, אויף זייער רשעותדיגע מעשים, זיי נעמט מען א מידל און מען שמירט איר אויס מיט השגיג און מען לייגט איר אוועק אויף די נאס, אז בינען זאלן איר עסן? אדער זיי נעמט מען א קורץ־געזיקסיקן מעמש און מען ציט אים אזוי לאנג ביז ער זאל דערגיין די לענג פון בעט?

מיר באגלייטן די 3 מלאכים צו אונזער קאזין לוט און מיר בעטן אין הארצן אז לפחות די 3 מלאכים זאלן אויפנעמען הערן אביסל שענער זיי די סדומער מראדיציע פאדערט, נאר ניין! און דער גורל פון סדום איז געהתמעט, און מיר הערן זיי פעך און שוועבל שיט זיך איבער סדום, געזיט וואס דאָס געקלאפט אין די בלעכערנע דעכער זיי עס קלאפט יעצט דער רעגן איבערן שיגדעל־דאך פון חדר און סדום דרייט זיך איבערנים איינגעזינקען זיי קורח נאר איבער־געדרייט, איך געדענק נעגוי, זיי אהיים ניענדיק פון חדר מיטן פאפיר־רעגעם לאמטערל אין האנד, האב איך זייער פיל אריינגעטראכט איבערן גורל פון סדום, האב זיך פארגעשטעלט זיי עס זעט אוים אן איבער־געקערטע שטאט? דער ברוך פון נאס קומט אוים זיי דער הימל.. די בוידעמער, קעלער־שטיבלעך, אפילו די שילדלעך פון נאס מיט די נעמען, איבערגעקערטע. נאר וואס א מינוט, וואס איז מיט די מקוה פון סדום? פארשטעלן זיך א שטאט, און אפילו א שמאדם פון רשעים אן א מקוה? דאָס איז דאך אומבאגריפליך, וואס זשע מאקע מיט די מקוה? זיי הענגט דאָס וואסער אין די לופטן? און זיי שטייען אלע עמערלעך און בעזימלעך פארשעמט, איבערגעקערטע און פאריתומטע?

און אין אט דעם שפּת סדום, גרייט איך זיך יעצט באזונדער,

אפשר וועל איך לפחות געפינען דאָס שטיק זאלץ, אין וועלכע מאיז פארוואנדלט געווארן אונזער קוזינע, די מאדאם לוט, נים קאנעדיק איינהאלטן די וויבערשע ניגיריקייט און א קוק טאן אף הינטער זיך, טרעף דעם בפרושן פארבאס. און דער נציב מלח, זיי די תורה פאר־זיכערט, שטייט נאך דארט־בײַ הינטיקן מאל.

עין־גדי, מאס איז באזונדערן פון מלך איבער אלע מלכים
און נעזאנג איבער אלע נעזאנגן, מען ער נויטיקט זיך אין זין
פאעמא, אריצופראגן א סימבאל פון א בליענדן שיינעם וינקל, מאס
שמארט ארויס פון דער מיסטעניש באנוצט ער זיך מיט דעם נאמען
" אין די נערטנער פון עין־גדי" און דאן מצדה, בלויז דער נאמען
זאגט און עמהאלט אזוי פיל, ניט אומזיסט האבן זיך אלע יונגע־
ארגאניזאציעס אדאפטירט דעם נאמען מצדה, דער נאמען און אן
העלדן־מוט זיינען אינם און דאס זעלבע.

איך דערמאן זיך די ערשטע פאעמא דורך מיר נעלייענט אין
עבריית דאס איז לאנד, די פאעמא פון יצחק למדן, איך דערמאן זיך דעם
פערז, וי ער שילדערט דעם מאנן ארום מסדה, וואס מאנצן צו אונזער
דורדיגע מצדה באפרייער:

עלי שרשרת המחול, שניה מצדה לא תפול,
אמצו רגל, חזקו ברך, ביתר שאת.

/די מאנן־קיט מערער נעמונטערט, מער ניט מצדה צעשמעטערט,
הייטערדיק די פיס העכער, מונטערדיק מיט קוראזש די קנעכער/

איך האב וי סאיז מיט זכרונות, דורכגעשטופטדי נאכט און
קוים זיך דערוואכט אומגעדולדיק אויף דעם 3 פארטאג, וואס איז
באשטימט נעווארן אלס ארויסמארש־שטונדע, בכדי אויסנוצן די קילע
פרימארגן־שעהן, וועלכע זיינען אין די תקופה פון יאר א יקר־
המציאות, און עגדליך האב איך זיך דערוואכט, איך גי צו צום בעטל
פון מיין זונעלע, באשראכט אים, וי רואיק און שטיל ער שלאפט, וי
געוויינליך "אסאברע" אלעס ליכט און נאטירליך. און וי נאר איך
בויג זיך איבער אים, טוט ער א שפרינג ארויף פון בעט ממש רץ
כצבי.

מיר באווייזן נאך עטוואס איבערכאפן און מיר לאזן זיך ארויס
ממש וי סקוויטן. נאך אינקע מינוטן קומט אן דער אויטאבוס, וועלכער
דארף אונז פירן צום קיבוצנטראציע־פונקט.

אינוינק זיצן שוין אינקע חברים, די שטימונג איז א הייערע
איום־טובדיגע און כאטש גאנץ אפט טרעפן מיר זיך די זעלבע חברים
אין אזעלכע פרימארגן שעהן, וען עס איז נאך פינסטער אינדרויסן,
אדער וי מפלעגט זאגן אין זשעלעכאוו, וען גאט שלאפט נאך, דאך, דאס
מאל איז די באגעגעניש א גאנץ אנדערע, דער "גוט מארגן" גאר אין
אנאנדערן טאן, איך זע אונז אין יעצטיקן מאמענט וי בי פרצן"
מיר שפחדיגע און יום טובדיגע "דן" און בכדי אונז צו דערמאנען
אין אחאפארא תקופה מיר לעבן, און וי מיר געפינען זיך, שטעלט זיך
דער אויטאבוס בים פאליצי סטאציע און עס וועלן אונז ארויסגעגעבן
אינוינק מאשין־געווער, ביקסן און נאך אזעלכע סארטן ממתקים.

אייניקע נוצן אויס די געלעגנהיים אנצופילן די ספעציעל
צוגעגרייטע קריגן מיט זיסע וואסער און ארינליגן שטיקער איז, וואס
איז אין תקופת תמוז א נוצליכע זאך. און אזוי, באשפנטע און
באפעקלפע, דערגרייכן מיר דעם קיבוצנטראציע־פונקט און כאטש די

פריע שעה, בלויז מינוטן ניען פארבי און אלע 150 חברים, א טיל מיט זיערע משפחות, זיינען אויפן פלאץ. איך טראכט, וער האט אויסגעטראכט "ידיש פונקטליכקיט".

דער אינסטרוקטאר גיט זיך לעצטע אנווייזונגען, קאנטראלירט די רשימות, צו האבן זיך גיט אריינגעכאפט "בלינדע פאסאזשירן", ער באשטימט וער עס זאל טרייבן די 4 אויטאבוסן, וויל אלע זיינען מיר דאך שאפערן, בי דער געלעגנהייט איז ער מודיע, אז די ערשטע סטאציע וועט זיין באר שבע, כמעט 250 קילאמעטער פון חיפה, און מיר לאזן זיך אין וועג ארין.

מיר פארלאזן חיפה, ארום אונז איז נאך פינסטער, בלויז די רעפלעקסן פון די מאשינען שניידן וי גיט מיט מעסער, שטיקער פון דער פינסטערניש, מען קען בלויז מערקן די וויסע שוים פון די ים-כוואליעס, פון אונזער רעכטע זיט, לענג אויס וואו מיר פארן. מאנכע פון אונז און איך בתוכם, נוצן אויס די פינסטערניש, וען סי וי איז נישטא וואס צו זען - צו דערגענצן וואס מען וואס נישט באמיזן ביינאכט, צו כאפן א רימעל.

וויזן אויס אז קינדער און יונגע-זכרונות, און די גייסטיקע צוגרייטונג צו דעם שפאציר, האבן גיט בלויז מיך באשעפטיקט, און יעצט, וען מיר זיצן שוין אין מאשין און מיר זיינען שוין אין וועג, קומט די ענטלאסונג פון די גייסטיקע אנגעצויגנקייט.

וען מיר דערגרייכן דעם שרון, פאנגט אן בלאהען אין דרויסן, און אזוי וי דער בין השמשות אין ישראל איז זייער א קורצער, סי אינדערפרי, און סי אין אומגם, בלויז א קורצע וויל גיט פארבי און פון אונזער די בערג פון יהודה, בליקט ארויס די אויפגעהעגדע זון ארום אונז אנפלעקט זיך די אזוי אונז באקאנטע פאנאראמע, די פארשידענע קאלאניעס אין ים פון גריכנ, די רויטע דעכער, וועלכע וואלטן די ארויסגעוואקסן פון ים פאמעראנצן-בוימער און דער נאך גיט פארטרינקטער מארנן-טוי גיט נאך צו צו די פריהארנן-שטראלן א ספעציעלן גלאנץ, פיל פון אונז געדענקן נאך די געגנט וען זיי האט אביסל אנדערש אויסגעזען.

מיר שפעלן זיך אין ערגיץ גיט אף בין באר שבע, בלויז א קורצער "פשיטאנק" לעבן פתח-תקוה, צו טוישן די שאפערן און נאך אנדערע געבריכן, און וען מיר דערנעכן באר שבע, וועלכע איך געדענק פון יאר 1933, א שטעטל אינגאנצן 1 גאס מיט גידרינקע הייזלעך פון ספעציפישן מזרח-סטיל, און היגם, ממש אומגערעכנט אז נאכן ריינע, ציכטיקע, שיינע גייע הייזער, פרישע קווארטאלן, ארום און ארום שטאדט, עלעקטרי, אינערליכע שטאטישע קאמוניקאציע און נאך אנדערע מוניציפאלע אינריכטונגען, די באשעלקערונג, אן אומטער אפשפיגל פון קיבוץ גליות פון אלע לענדער און געגנטן, געגנוי וי עס איז די באשעלקערונג אין נגב, וי געגנוי זי איז אינגאנצן לאנד. באר שבע איז דאך די הויפט שטאדט פון נגב.

מיר פארהאלטן זיך בלויז כדי זיך צוצוגרייטן פעטראל, אייניקע נוצן אויס די געלעגנהייט, זיך צוצוגרייטן שפייזוארג, וואס זי האבן גיט מיטגענומען, טיל פאנגען אן פאטאגראפירן, אבער אזוי וי אין

באר שבע האלן מיר דאך זײן צוריקגעגאנגן, לאזן מיר זיך גלײך אין סדום דער הענג א גאנץ נײער, די זון גליט אומברחמנותדיק, די געגנט ווערט קײן ברעקל גרינס, סוף כל סוף דערנענטערן מיר זיך דאך צום ים־המלח, אדער די ערד ווערט נערוסן, דער "טויטער־ים" טויט, ווײל קײן שום באשעפענישׂ קען נישט לעבן אין אט דעם ים, צוליב די הויכע צאל זאלץ און מינעראלן וואס דאס וואסער ענטהאלט, אויך דער ארומיגער באדן קילאמעטערן ווײט, איז פארזאלצן, צו פארסמן און טויטן יעדע שפראנונג.

איז טאקע טויט און וויסט ארום און ארום, נאר דערפאר האט אָט די ווילדע און וויסטע געגנט, באקומען פון די נאמור א רייכע פיזאזש, פון א ספעציעלן מין, וואס פארכאפט באמת דעם אטעם, קוקנדיק ארונטער אויף די געגנד, איך זאג "ארונטער" ווײל דער שאסי איז זײער משופעדיג, ווײל די באקאנט געפינט זיך דאָך דער ים המלח אין נידריגסטן פלאץ איבערן גאנצן ערד־קוגל, 400 מיל אונטער די ים־פלאך און דער קאליר פון וואסער נישט נאך צו דאס זינקן, צו די שיינקייט פון די געגנד, ווײל פון ווײטנס זעט זיך דאך נישט, אז דאס וואסער ברענגט נישט קײן לעבן, נאר דאס וואסער איז פון א פארקערטן סאָרט.

מיר דערגרײכן סדום, העלכע לינט הארט בים ברעג פון ים המלח, און כאטש די שפעטע פארנאכט־שעה, ווײזט נאך דער טערמאמעטער 41 גראד היץ אין שאטן און כאטש אויך דא פארהאלטן מיר זיך כמעט נישט, ווײל אויך אין סדום האלן מיר דאָרפן פארביפארן אויף צוריקגענג, איך כאפ נאר בלויז א בליק און זע אז די היזלעך אין סדום שטײן נאר אינגאנצן נישט אינערגעקערט, פארקערט גאר, זי שטײן זײער גלײך, אין די ארומיקע געלבליכקײט און מרוקנקײט, גלאנצן ספעציעל די העל־ווײס־געמאלטע היזלעך, א ספעציעלן טעם און חן האבן די נאר יונגע שפראצונגען און צארטע בימעלעך ארום אט די וויסינקע היזלעך. איך קען זיך פארשטעלן, ווי פל צענדליקער קוביק וואסער איז אויסגעגאסן געווארן ארום די היזלעך, בכדי דורכשטענקן די אויבערשטע וואססטעס ערד און באפרײען איר פון זאלץ, בכדי צו דערמעגליכן אט די שפראצונגען צו וואקסן און עטוואס אויפלעבן די ארומיגע וויסענישׂ.

איך מיט הנן נוצן אויס די קורצע הפסקה און וואָרפן זיך אריין כאפן א שוים אין ים המלח, און דאס שוימען אין ים המלח האט א ספעציעלן טעם, ווײל די נאר מען בויגט זיך עטוואס אן, הויבט דאס וואסער גלײך אויף, ווײל דאס וואסער איז שווערער די דער מענטשליכער קערפער, אזוי, אז צום לינן אויפן וואסער דארף מען אינערהויפט נישט זײן קײן שוימער, און נישט רירנדיג מיט די הענד אדער פיס, קען מען גאנץ לײכט לינן אויפן וואסער און אפילו לײענען א צײטונג.

מען איז אונז מודיע, אז צוליב די שפעטע שעה, בליבן מיר נעכטיקן אין סדום, מיר פלעסקן זיך נאך אביסל אין וואסער, אנדערע חברים שפרינגען אויך אין וואסער, אבער א גרויסער טײל אונזלויפט שנעל ארויס, ווײל דער מינדסטער וויגד, אדער א קראַץ אויף דער הויט ברענט די פײער.

איך מיט הנן נײען ארויס פון וואסער און אין פארלויף פון

אײַנקע מינומן, וען מיר כאפן א בליק, אײַנער אויפן צוויטן, שיסן מיר אויס מיט א הילכיקן געלעכטער, מיר זײַנען בײַדע באדעקט פון קאפ ביז די פיס מיט זאלץ און מיר זעען אויס, גלײַך מען וואלט אונז מיט קאלך אפגעקאלכט.

מיר לאזן זיך אפשטענקן אין טוש, נאר דאָס איז אויך נישט פון די פשוטע זאכן, דאס וואסער אין טוש קאכט ממש, פון די גליענדע זון־שטראלן. מילא, מ׳ עס איז קומען מיר שוין אדורך, אפגעמאשעט, אויפ־געפרישט, לאזן מיר זיך צום בארג סדום, א בארג וואָס איז אינגאנצן זאלץ און צופיסנס פון אט דעם בארג, פאקן מיר אויס אונזער געפעק.

מיר נעמען ארויס די ספיריטוסקע, מיר מאכן שוארצע קאווע און זײַנען אויך מכבד אנדערע חברים.

זאגן אז דאס שלאפן אין סדום איז אזוי ליעב און אנגענעם, אין חודש תמוז, וועט דאך מיר מי מ׳ קיינער נישט גלויבן, מי נישט מ׳ איז אויך אט די נאכט אריבער, מיר שפּיען אויף פרי, באזוכן די פארשידענע היילן אינעם סדומער בארג, זײַען פארבי פארשידענע ״פון די נאטור אויסגעארבעטע״ סטאטוען, אויף אײַנקע פון זיי פרובירט מען אנצוזיצן אלס נציב מלח פון מאדאם לוט ...

מיר לאזן זיך אין וועג קיין עין גדי, דער וועג איז לענג אויס די ברענן פון הים המלח, פון די רעכטע זײַט, און פון די לינקע זײַט באגלײַט אונז דעם נאנצן וועג דער סדום־בארג קיט און הינטערגרונט זעט זיך די קײַט פון הרי מואב, אזוי אז דער נאנצער טאל איז מי א פארשלאסענער פון אלע זײַטן און דאס מאכט מאקע דעם טאל נישט איבריק לופטיק.

דער וועג איז זייער א שווערער, וויל די נאנצע צײַט קרויצן מיר ״וואדיס״ וואס אין רענן סעזאן פילן זיי זיך אן פון די וואסערן וואס שטראמען פון די בערג און לויפן ארײַן אין הים המלח, און אין די וואדיס באגענגט מען אויך יעצט פיל באדעקטע מיט פארשידענע געוויקסן און פלאנצן, און אפילו בוימער, וויל דאס וואסער פליסנדיק איז רייזיקע קוואנטומס, שוויגט דורך דאס זאלץ, אויסער דעם ברענגט דאס אויך אין זיך זאמען פון פארשידענע געוויקסן, זעט מאקע דא די נענגע נישט אויס מי א מדבר־נענגט, נאר מי דזשאנגל, דאנענן גיבן די נעוויקסן ״וואס פארקלענערן דעם שטח, צו זען ארום און ארום ־ נארנישט צו צום זיכערהײַט־נעפיל פון וואנדערער אין אט די נענגט. די מאדערנע מעכניק וואס נאך נישט באווײַזן דא גובר צו זיין די נאטור, און יעדער פרוב פון מאכן אן אנשטענדיקן שאטן, אדער א וועג, מי נאר עס קומען די רענגס און די וואדיס פילן זיך אן מיט וואסער, שטראמען זיי מיט א וויילדן כוח און צעשטערן אלץ.

אויך יעצט ניין מיר אין א וואדי אנדערהאלבן קילאמעטער די ברײַט, עס איז זיך ליכט פארצושטעלן, וואס וואלט מיט אונז פאסירט, וען עס נישט זיך פלוצים א לאז א רעגן..

די 50 קילאמעטער צווישן סדום און עין גדי, נעמען בײַ אונז א נאנצן מאג, קיין שום ישוב איז נישט פאראן אויפן וועג, דער נאנצער שטח איז א שפּיק אבגעשטעקע ישטח פון מדבר יהודה, וועלכע ווערט בײַ פארשידענע געלעגנהײטן דערמאנט אין תנך און אויך אנדערע

שמעלן, ספעציעל די דראמאטישע געיענן צוישן שאול און דוד המלך, וועלכע זיינען פארגעקומען אין אט די געגנט און אין אט די הייל.

אין עין גדי קומען מיר אן פארשפויבטע, פארשוויצטע און פון זון־פארברענטע. פארנאכט. סאיז גריינג זיך פארצושטעלן, וי מיר האבן אויפגענומען נאך פון ווי־טן, דאס קול פון יובלדיגן רוישן, פון עין־גדי קומאל, פארשטיין קען נאר באמת דער, וואס בראָט זיך א גאנצן טאג אין די גליענדע זון־שטראלן אין מדבר.

בדרך כלל אין מדבר, האט וואסער א נאר ספעציפישן קאליר און קול, איך גלויב קוים, אז די פילהארמאניע ארקעסטער איז מסוגל ארויסצוגעבן אין שטאדט אזעלכע זיסע קלאנגען, אנגענעמע און מחיהדיגע, וי עס איז דער קול פון א קומאל פאר די אויערן פון א וואנדערער אין מדבר. און נאך אזאסאר קומאל? א בריסער, א קילער און זעלטן פיין געשמאק וואסער, וארפן מיר זיך מאקע אריין אין די אזיערע, מאנכע פון אונז וואלטן נארניט זיך אויסצומאכן, נאר גליק מיט די בגדים, אבי אפשוענקן די שמויב און אויסקילן דעם קערפער.

ערשט יעצט קוק איך זיך ארום אויף די וויכטשאפט אין עין־גדי, שיינע מחיהדיגע מאסאמן, אונגערקעס, אויך נאנץ היבשע בימעלעך, עהשט איצט פארשטי איך וואס עס מיינט א "אזיס אין דער מדבר.

חנן ציגדם דערציילט וויסער אן דעם פריפוס, קאכט אויף א נאנצן משיניק וואסער פון עין־גדי קומאל און איז וידער מקיים מצות הכנסת אורחים, איך קען זיך בשום אופן נישט בארואיקן, וי וואלט אויסגעזען די נאנצע געגנט, וען מען זאל אונז לאזן צורי? די ריזן־קוואנטומס וואסער וואס ניין סתם לאבוד, וואלטן דאך היבשע שטיקער פון ארומיקן מדבר געקאנט אויסרייסן, וען מען לאזט אונז נאר, איז דען דאס גן־עדן וויגקל עין־גדי נים געשאפענען הונדערטער יארן וויסנשיפל דיפלאמאטישע אנשטרענגונג איז פארשפענדעט געווארן אין ליק־סוק־טעס, בכדי אונז צו פארזיכערן אם דעם יבשה־פאס, סדום־עין גדי? און אויך דאן זיינען נאך אונזערע שריט באשרענקט געווארן און מילאנען קובייק מעטער וואסער ניין דערציל פארלוירן פון די שפרודלדע עין־גדי קומאלן.

דאס אלץ איז א פארשפיל אנסקיגן דעם וואס עס דערווארט אונז אויף מארגן, דאס קלעטערן אויף דעם מצדה פעלז.

איך ווייס נעניז וויפל קרבנות זיינען געפאלן, קלעטרנדיק אויף דעם, און אויך אן קרבנות איז דער וועג א שווערער און סכנותדיגער, אונזער אינסטרוקטאר שיקט אונז פרי שלאפן, בכדי מיר זאלן אנקומען זיך דראפן פאר דעם זון־אויפשיין און מיר זאלן מאקע זען פון אויבן דעם זון־אויפשיין, ציל מען די זון באקע אין אט דער געגנט, איז שווער צו קלעטערן.

3 אזיגער פארפאל, אלע זיינען אויף דער אינסטרוקטאר פרעגט, אפשר פילם זיך דער נים מבוה צו גין? קיינער עמפוערט נים און מיר פאנגען אן. פון ציט צו ציט דרי איך אויס דעם קאפ, כאפן א בליק אויף די שבורונטן, וואס פאנגען אן זיך אויסשיידן אין דער פינסטערניש און וען עס נעמט בלאטן אין דרויסן, פארכאפט די ארומיקע וילדע שיקיט דעם אטעם, מרגן דעם ים הסוף און דעם

און דעם ארומיקן מדבר, איז דאך די געגנט שיין, מיר קומען מאקע אויפן שפיץ פעלז, גלייך מיט דעם זון־אויפגאנג און עס איז באמת שטאר פאר מיר צו שילדערן דעם זון־אויפגאנג פון מסדה־פעלז, מען מוז דאס זעען מיט אײגענע אויגן, נאר דעם אמת געזאגט, לינט מיר גארנישט אין קאפ. די נאטור שינקט, אין טראכט נאר וואס אין אים אט די אדלער־נעסט, האט מיט 2 טויזנט יאר צוריק געברויזט "דיש לעבן, וואס איז פארוואנדלט געוואָרן אין א לעגענדע, אין א סימבאל.

איך קוק ארונטער און זע דיטליך די סמנים פון 8 רוימישע קעמפן, וואס האבן באלאגערט מצדה, פון זיי איז געבליבן בלויז שטיין־בערג, ארן־ציים האבן די רוימישע טיראנען באלאגערט דאס העלדן־וינקל און געברענגט צו אײנע פון די דערשיטענדסטע דראמען אין אונזער מארטירער־געשיכטע.

איך דרי זיך ארום מיט מין חנן אין פארשידענע וינקלען פונעם פעסטונג, מיר פארגלייכן דאס מיט דער שילדערונג פון פלאוויום, וועלכע איז וואונדערליך געווי, מיר זעען די שפורן פון "דישן קאמף פאר פאליטישע פרייהיט און "דישע נאציאנאלע זעלבסטשטענדיקייט, אין די ציים פון בית שני, מיר זעען די שפורן פון די ערד־ברוך, וואס די רוימער האבן דורך די ספעציעל געברענגטע טויזנטער שקלאפן, געלאזט אנשיטן, כדי צו דערגרייכן די פעסטונג און אײנעמען אט דעם לעצטן "דישן זעלבסטשטענדיקן פונקט, וועלכער איז זיי געלעגן זיי א בין אין האלז.

מיר זעען ממש מיט אונזערע אויגן דעם וינקל זי די מצדה העלדן, אינזענדיק דעם קאמף אלס פארשפילטן, זי די רוימער־בעסטיקע האבן שוין זייער ערד־בריק צו די זעלבע הויך פון די פעסטונג־מויערן געבראכט און פון דארט מיט זייערע קאמפולטן פיל שאדן די מויער געבראכט, און וען די מויערן האבן שוין אנגעפאנגען ברענען, דאן האבן זיי באשלאסן אז קיינער פון זיי וועט נים פאלן דעם לעבעדיגערהייט דעם רוימער אין די הענט, בכדי נעפירט צו ווערן קיין רוים אלס שקלאפן און באטילקן זיך אין זייער טריאומף־צוג, און אלע העלדן זי אינער האבן זיערע לעבנס מיט אינגע הענט אויפן שפיץ פעלז מקריב געווען.

עס קלינגען נאך די וועגד פון אונטערערדישן קעלער־וואו מיר זינען ארונטער־די ווערטער פון קאמאנדיר פון פעסטונג, אליעזר בן יאיר, רעזומירנדיק דעם קאמף, וועלכער האט באדארפן זין א נקמה אין די רוימער, פאר זייער חרוב מאכן ירושלים, און וען די נקמה האט זיך נים אינגענומען, רופט ער אויס "די רוימער האבן מיר באשלאסן נים דינען, און דער־בער האבן מיר באשלאסן די שקלאפהייט־חרפה נים מראגן, מיר זינען די לעצטע קעמפער, מער קיין קעמפער אין איצטיקן דור איז נימאן לאמיר לפחות נים דורכלאזן די רעכט צו שטארבן א העלדן־טוים אלס פריע מענשן".

איך ליין מיט חנן נאכאמאל דורך דעם געוויעם טעקסט פון אם די ריידע און איך זע בי מין חנן די אינעלעך גלאנצן, פלאוויוס שילדערט וי די קעמפער האבן אלעס פארניכטעט און פארברענט,

/סוף אויף זײַט 12/

דא גיבן מיר די לעצטע פארטזעצונג
פון זכרונות און געשיכטע, געשריבן פון
פריינט שיע יחסן.

שיע יחסן מיאמי, פלארידא

מין שטעטעל ג י ט ל.

מיטן שאס איז סאראיעוא/סערביע/איז די וועלט אריינגעשליידערט געווארן איז דער ועטער וועלט מלחמה, מאבילי זאציע איז רוסלאנד, דער רוסישער צאר, וועלעדיק דערמוטיקן זיינע סאלדאטן, שיסס ארויס זיין גארנישט זאגנדיקע פראזע "שאפקאמי זאקידאיעם" - מיר וועלן זיי די דיימשן, מיט אונזערע היפלען באוואלפן. מחנות סאלדאטן, באוואפענט מיט אלע מלחמה-מכשירים, האבן פארפליצט די ווארשעוער גאסן. אויפן דריטן טאג נאך דער מאבילי זאציע, איז א זוניגן נאכמיטאג, איז דרי פערטל פון ווארשא געבליבן אן פענסטער. פון דעם סוראדיקן אויפרייס, וואס איז פלוצלינג פארגעקומען איז ווארשאוער ציטאדעל. היינט וואלטן מיר דאס באטראכט וי אן אסאטישן אויפרייס. דאס איז געווען דאס ערשטע שטיקל ארבעט פון די דיטשישע שפיאנען. דאס גאנצע געווער מיטן ציטאדעל איז אוועק מיטן פייער.

ווארשע ברענט טאג און נאכט. און ניט ווארשע האט נעברענט, האט די צארישע קליקע געוואלט ארויסשמוגלען די צענדליגער טויזענד פאליטישע ארעסטירטע אוסבאמערקסערהייט. אבער דאס האט זיך נים איינגענעבן. מיר האבן זיך גלייך דערפון דערוואוסט, און מיט גרויס מסירת נפש איז דער מאסען געלונגען צו באזארגן גיטלען, מיט וואסער קלידער, שפייז און אפיסל געלד אויף איר לאנגן וועג קין סיביר.

פאראן איז מענטשן לעבן פאסירונגען, וואס קיצן זיך איין איז זכרון, און לאזן זיך אויפן גאנצן לעבן נים פארגעסן, און זייער שטער איז דאס איבערצוגעבן איז וועלט. דאס ארויסשיקן די פאליטישע ארעסטירטע פון ווארשע האט מיט זיך פארגעשטעלט אזא ספעקטאקל וואס די וועלט האט נים געזען.

איך א שיינעם פריסארגן האבן זיך די קירכן גלאקן צעקלינגען, דאס האט מען געוואלט אפנארן די באפעלקערונג אז מזאל נישט הערן

/ סוף פון זיים 11/

און דאן אויך זייערע קערפערס קרבנות אויף דעם פרייהיים-מזבח מקריב געווען.

מיט געוויינעט קאפ. לאזן מיר זיך ארומטער פון פעלז, פונעם נעמט פון היסטארישן צויבער, פון ארט פון סוף פון "דישן אויפ" שפאנט און ענדע פון אמאליקע זעלבסשטענדיקיים, די מויטע שטילקיים ארום, העלפט צו געניי אלעס באטראכטן און אויך איינערליך זיך פארטראכטן און דאן זיל זיך אויסרייסן הילכיג א שבועה:
מער וועט מצדה נים פאלען! ישראל אב תשי"ז.

דאס אמת'ע קלינגען. נעז מיר זינען ארויס אין גאס, נאס איז געווען שטארק באוואכט פון פאליצי, זשאנדארמען, סאלדאטן, קאזאקן, שפיאנען אויף שריט און טריט, האבן מיר דערזען א שוידערליך בילד, לאמיר דאס אנרופן די עלענדיע פון קיטן.

צענדליגער טויזנטער מענטשן, איינגעווינקלטע אין שמאטעס, מיט פעקלאך אויף די פלייצעס ווערן געטריבן, מי הינט פון קאזאקן אויף פערד, און די נאגאיקעס לאזן זיך וואוילגין איבער זיערע קערפערס. שלעפן זיך די מענטשן געקאוועט אין קיטן, און די קיטן פארהיילעכן די לופט, די קיטן שרייען צום הימל, רופן נאך אביסעלע וואסער, געראכ־טיגקייט, אבער דער הימל איז שטום, און קאלט, און ענטפערט ניט, דאס געקלינגער פון די קיטן האט אויפגעווקט ווארשע, און די מאסן אין די טויזנטער האבן זיך דורכגעריסן די פאליצי וואס האט זיי מכבד געווען מיט די נאגאיקעס,

אויף א מינוט האט זיך געדאכט אז אט, אט, און מיר באפרייען זיי, אבער מער ווי ווארפן קושן פון דערווייטנס און "זיי געזונד"־ אויסגעשריען האט מען ניט געקאנט. אבער ידן ניבן זיך אן עצה. דורך איינטערגאסן האט מען זיך אדורכגעריסן צום וואקזאל, וואו ס'זינען געשטאנען די פארקראפעוועטע וואגאנעס און זיך געזעגנט מיט די נאנטע.

איך מיט דער מאמען האבן באווייזן צו צוקומען נאנט צו גימלען

ג י מ ל י ח ס ן

אין יאר 1910, איידער זי איז געווארן ארעסטירט.

מיר האבן איר געזען אריינגין אין וואגאן, און דורך די קראטעס האט זי ארויסגעשטופט אירע לאנגע צעפּ הער און מיט א וויסט טיכל גע־פאכעט און געשריגן: "זאל לעבן די פרייהייט, זי געזונט, מאמע, זי געזונט"..

מיין באגעגעניש מיט גיטלען אין אויגוסט 1929

– מאסקעען – האט דער קאנדוקטאר אויסגערופן. א ציטער איז מיר אדורך, דורך די ביינער. מיין לאנג יאריגער טרוים צו זען גיטלען, און זען דאס נייע באפרייטע רוסלאנד איז א ווירקלאכקייט.

פאר 5 רובל האט מיך א איזוואשטשיק געבראכט צו גיטלס הויז, איך קלאפ אן אין טיר אויפן דריטן שטאק, און א קינדיש קול פרעגט הער איז דארט? – איך ענטפער: אן אינגער.. א דיאדיא/פעטער/ פון אמעריקא! האט־זיך דאס קינד מיט מיר ארומגעכאפט – איך גי־שוין טעלעפאנירן דער מאמען...

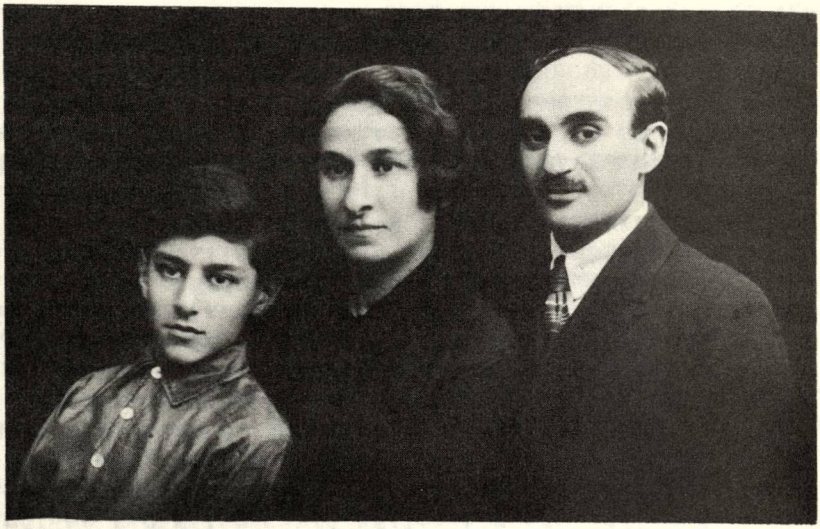
די מינוטן האבן זיך געצויגן וי אייביגקייטן. איך קוק זיך ארום אין הויז, ביכער, ביכער, אין די טויזנטער. אויף א שרייב־טיש באמערק איך א קליין נאטיץ־ביכל מיט אן אויפשריפט "צו מנחמ", און אויפן ערשטן בלעטל ליענט זיך: "אין סיביר בייזט דו געווירן, דאס זאלסטו שטענדיק, שטענדיק, מיין קינד געדענקען." ס'קלאפט אין טיר, גיטל פאלט אריין אן אטעם, א לאנגע ציט האט זי מיך געהאלטן אין אירע ארעמס, און אין דער שפיל געכליפּעט: שיץ, שיץ, דאס בייזט דו מאקע דו? זי האט געפּיבערט, און קיין ווארט נית געקאנט ארויס־רעדן פאר א לאנגע ציט, וואס מאכן די מאמע, דער מאטע, יצחק, מירל? האבן אירע ציטערדיקע ליפּן זיך קוים באוועגט.

אונטערדיק מיר א גלאז טיי, האט זי א זאג געטאן: נו שיץ, אז מ'לעבט דערלעבט מען, געדענקסט וען דו האסט א וויינדיקער בין די קראטעס אין פאוויאק מיך געפרעגט: וען גיטל וועלן מיר זיך זעהן. און איך האב דאן געלאכט, אבער אזא אין איר האט געוויינט. נו, אט קומט אשר, סקומט אריין איר מאן אשר, און מיר זעצן זיך עסן וועטשערע אשר, א פרעפעסאר פון ליטעראטור און אונטערשטעלער בין דער מאויסטן־רעגירונג, איז שטארק פארטיינטערעסירט אין דער בייכער־צירקולאציע אין אמעריקא, דער אונקל האט זיך פארענדיקט אין א ליטעראריש שמועס וועגן דער אמעריקאנער ליטעראטור.

איידער מיר לאזן זיך אוועק מיט גיטלען, וויל איר לאנגער רייזע קיין סיביר, מיין איך, אז עס איז אינטערע־סאנט צו הערן א ווארט וועגן אונזער ברודער מרדכים באגעגעניש מיט גיטלען אין סיביר.

מרדכי האט מיר דערציילט, אין מערץ 1915 איז זיין פולק געשטאנען אין פענזא, אנהויב סיביר, וועלן דער קאמאנדיר פון דער פינפטער ראטע סקאמוניצקי, א פאלאק, האט אויסגערופן זיין מאמען און דערקלערט אז ער פארט מיטן עשאלאן געפאנגענע דייטשעש פאלדאטן קיין אירקוטסק.

א פרייטיק נאכמיטאג איז ער שוין געווען אנגעטאן אין א הויכע פאפאכע. מיט א פעלצל, א באשליק ארום די אויערן, פארטיק צו פארן

אין מאסקוע אין יאר 1929
פון רעכטס צו לינקס.
אשר מאיר־גיפלס מאן. גיטל יחסן, מנחם, זייער זון
געבוירן אין סיביר, אין 1916 יאר.

מיט נאך 50 סאלדאטן צוזאמען מיטן ראסנעם קאמאנדיר קין אירקוטסק ער האט געפועלט בייַ דעם נאמשאלניק פון עשאלאן, ער זאל אים דערלויבן זיך שטעלן אין פארבינדונג מיטן ראסנע־קאמאנדיר אין סאלאאירקוטסק, חתן דער ראסנע קאמאנדיר/א פאליאק/האט אויסגעהערט זיין בקשה, אז ער זיל זיך זען מיט זיין שוועסטער גיטל, האט געפינט זיך אין סיביר, האט ער אן א פינטל מיטן אויג, אויסגעגאסן אויף אים דעם באזאוסטן פוילישפארדאמטן "צארן" פאר זיין חוצפה צו בעטן א דערלויבעניש זיך צו זען מיט זיין שוועסטער, ער האט זיך געשטעלט צום ראפארט צום פארוטשניק אלין, אן אמתער רוס. בייזטו נריים צופארן 6 שעה אין א שליטן, אין די סיבירער פרעסט? האסטו געלט, האט ער אים געברעגט.? טאקטאשטש - האט ער געענטפערט, 2 סאלדאטן מיט ביקסן זיינען מיט אים מיטגעפארן, א גאנצן טאג האבן זיי זיך געשלעפט אין א ברענענדיקן פראסט בייז זיי זיינען אנגעקומען קין סאלאאירקוטסק.

גיטל איז געזעסן זיים אזעק 12 מיארסט פון סאלאאירקוטסק, זיי האבן איבערגענטיקט די נאכט, וואס האט זיך געצויגן וי אן אייבינקיים, און אויף מארגן 5 פארנאכט איז גיטל אנגעקומען קין סאלאאירקוטסק.

פון 5 פארנאכט ביז 3 אזיגער פארטאג זיצען מיר געזעסן בי דער פויערטע איך קיך, די פויערטע האט גאר געקאנט גיטלען, זי פלעגט איר אפט פארקויפן אויסגעשטיקטע זאכן וואס זי פלעגט מאכן, און קויפן בי איר אביסל שפיז.

זי האט זיך אויף אלעמען געפרעגט: טאטע, מאמע, שוועסטער, בריידער וואוינען זיי נאך אלע אין וואשינגטאן? האט זי אים שטילערהייט א פרעג געטאן. ניין, צעוואנרפן איז די פאמיליע, וואשינגטאן, בריסק, רוזשאן, האט ער איר דערקלערט.

די אזוי האסטו געקראגן א דערלויבעניש מיך צו זען האט זי אים געפרעגט? מיין עלטערער איז געווען, מיין נאמען איז מרדכי יחסן. זי האט א שמייכל געטאן. ער האט איר אריינגערוקט אין אירע וואליא-קעס 2 פינף-רובלדיקע. זיי האבן נישט געוויינט און נישט געמאכט קיין מראגעדיע פון דעם נאנצן עסק.

וויסטו וואו העשל בלאשקע געפינט זיך? האט ער איר געפרעגט: די ערשטע ציטן פלעג איך קריגן בריוו פון אים, לעצטענס א שטיל-שטאנד, איך גלויב אז ער ארבעט אויף אן "אידעע" מאכן א ווירה.

מיט די ערטער גריס דעם מאמן, דער מאמע, אלעמען, האבן זיי זיך געזעגנט, און זיי האבן זיך בידע שטארק צעוויינט, איגיכן וועט קומען די ציט און מיר אלע וועלן זיך וידער זעהן אלע צוזאמען, - האט זיך פארענדיקט די דראמאטישע באגעגענישן וואס האט צו זיך קיין גלייכן פון דער פאמיליע יחסן. נאר אזא כוואסטקע יאט, זי מרדכי יחסן, האט נעקאנט באוויזן אפצוטאן אזא שפיקל ארבעט. מרדכי יחסן, וואוינט היינט אין ניו יארק, און איז דער בינע דירעקטאר, פון דער פאלקס בינע מעאטער, בים ארבעטער ריינג.

מיטן עמאפ קיין סיביר. מאסקוע יאר 1929

אין א פראסטיקן דעצעמבער נאכט, מיר דערוואכטן זיך ארום א חיסן סאמאוואר מי, בי גיטלען אין הויז, גיב איך איר אומדערוואכטע א פרעג: גיטל, וואו איז דיר עפעס דערנאנגען דין "לוסט רייזע" קיין סיבירי?.. איך האב דערפילט, זי זי האט אינגאנצן אויפגעצייטערט, זי בליבט א וויילע שטיל און רייבט די העגט אין דער חיסער גלאז מי, טראכט א וויילע, זי סוואלט איר געוויין שוער אנצופאנגען, וואפט זיך איבער מיט א בליק צו אשרן/איר מאן/קוקט אויף מנחמן, און זאגט: "וויסט וואס איך האב אדורכגעלעבט פון יענע מאמענט אן, וען די באן האט פארלאזט וואשינגטאן, דאס וואלט נעהיסן זיך אליין פאלמעסן, און נאך אמאל אדורכלעבן יענעם שוידער, יענע אנאנייע, וואס מקאן קיינמאל נים פארגעסן, און דאך וויל זיך וועגן דעם נים רעדן. אבער אז דו האסט מיך שוין געפרעגט, זי קאן איך דיר אפ-זאגן.

מהאם אונז אריינגעפאקט זי הערינג אין א פאס, אין די פראכט וואגאנעס מיט די קליינע פארגראסעוועטע פענסטערלעך. אייניג ארעמ-טאנען טראגן קיטן אויף די העגט, און די קאנוואיען העלפן זי אריינטראגן זיערע פעקלאך.

איך האב קוים באזיצן זיך אריינצוקוועטשן אין זאגאן און פארכאפן א שטיקל פלאץ אויף א הילצערנע דארע קארע. די באן יאגט זיך אונז צו ברענגען קיין מאסקוע אין דער קאטארזשנער טורמע בוטירקי, און אנשטאט א מעת־לעת, האבן מיר זיך געשלעפט 14 טעג, אונטער א שטרענגע שמירה, ניט געטארט זיך באוועגן, און צוטאן די מענטשליכע באדערפענישן האט מען געדארפט זיך מעלדן נאך א דערלויבענישן צום אפיציר. פאר ארויסקומען דורך די פארקראטעוועטע פענסטערלעך איז מען באשטראפט געווארן מיט צוגעמען דאס ביסל/קופיאטאק/טי און מהאט געקאנט פארפוירן הערן צום טויט.

בי אונז אין זאגאן האבן זיך געפונען אסך קרימינעלע פארברעכער, און נאסן פרויען, און הגם זי זינען מענטשן גליך זי מיר אלע דאך איז צו זין אין זיער געזעלשאפט, און הערן זיער שפראך, צוצעקומען זיך צו זיערע אפטע געשלעגן אפילכע איבערלעבנישן. האט שיך מין פערזעליכע באציאונג צו זי מוז איך זאגן אז איך האב אויף זי ניט געקוקט מיט פראכטונג, איך האב ניט געפילט צו זי שנאה, פארקערט, איך האב זי באדויערט, און פשוט רחמנות געהאט אויף זי.

די זאך איז געווען א שטרענגע. בי יעדן פענסטער איז געשטאנען א קאנוואי, און דאך איז געלונגען אויף א סטאנציע צו כאפן א קוק דורכן פענסטער אויף דער פריער וועלט, און מיר האבן דערזען שוידערליכע בילדער.

די ערשטע מלחמה־פרוכט האט זיך פאר אונז באזיצן אין איר פולער גרויליקער נאקעטקייט. פארוואונדעטע אין די טויזנטער ליגן אין טיכן בלום, זיער זינען און קרעכצן און בעטן אביסל וואסער, זיערע אויסגעשטרעקטע הענט נאך א קאפיטשקע הילף האבן געקאנט שפאלטן די הימלען, מיר האבן דערזען און דערפילט די שוידערליכע מלחמה.

קוים שפיז איז געווען שטרענג פארבאטן, און דאס ביסל שפיז, וואס די מאמע האט מיר מיטגעגעבן, האט זיך שוין באלד געהאט אויסגעשפט, און די מאכט האט אונז געגעבן 2 מאל אטאג אביסל זופ, האב איך זיך אוועקגעשטעלט אויף א הונגער־דיעטע, 2 סוכארעס מיט א שטיקל וואורשט א טאג און מער ניט. און אין א האלב טויטן צושטאנד א פארהונגערטע, א דערשעפטע, מיט עטליכע שטיקלעך סוכארעס אין מין זאק, זינען מיר ענדליך אנגעקומען קיין מאסקוע.

מהאט אונז געפירט אויף שליכטע איבער די מאסקווער גאסן, און מיר האבן געקאנט כאפן א בליק אויף דער גרויסער פארפוירענע און שוי באדעקטער מיט אירע הונדערטע קירכן גלאקן. וואס האבן אומעטיק געברומט, די זי וואלטן באזיצט זיער מאמעלע רוסלאנד. אונטער דער סימפאני פון די קירכן־גלאקן האבן זיך בריי פאר אונז געעפנט די טויערן פון דער קאטארזשנער טורמע בוטירקי, אין מאסקוע.

נאך עטליכע טעג "וואקאציע" אין בוטירקי, האט מען אונז אריינגעוואלפן אין וואגאנעס, די מפירט פערד, חזירים, און אזוי האבן מיר זיך געשלעפט אויפן לאנגען קאלטן וועג קיין סיביר.

אלע אונזערע פראטעסטן פאר דער שלעכטע באהאנדלונג האבן מיר געקרײגן איין ענטוואר: סאיז מלחמה. אפט פלעגט מען אונז דערפאר באשטראפן מיט צוגעמען דאס ביסל /קיפיאטאק/טי.

מאו נאר א טורמע אויף דעם לאנגען שטח פון מאסקוע, ביז אירקוטסק, האב איך נישט פארפעלט אפצושטאטן א זיזים. איך האב געהאט די זכיה צו זיין א גאסט אין א זעלכע ריכע "האטעלן", די פעטרשפאלאווסקע פעסטונג, שליסלבורגער קרעפאסט, און אומעטום האט מען מיך מכבד געווען מיט זידלעריען, און אפט מאל מיט נאגאי־קעס, וואס טיפער מיר זיגען ארין אין אזיאטישן רוסלאנד, זיגען די באדינגונגען געווארן מער אומדערעגליך. אפט פון פארצווייפלונג האבן מיר געבעטן דעם פויט אויף זיך, ער וואלט געווען פאר אונז א באפרײאונג, וויל א מענטש קען נעמען אזויפיל און מער ניט. אבער אויף אלעמען קומט א צייט.

ענדליך איז געקומען דער קליאקס פון אונזער ארומשלעפן זיך אין דער לענג און בריט פון רוסלאנד, און מיר האבן באקומען א חיקון.

סטאנציע אירקוטסק - האט אויפן קול אויסגערופן דער אפיציר און שטרענג באפוילן זיך אויסשטעלן צו צווי אין דער רײע. צווי וואכן האט מען אונז געמאטערט אין דער אירקוטסקער קאטאר זשנע טורמע. די אומזיסנדע משינאוניקעס האבן אליין ניט געוואוסט וואס זיערע פונקציעס זיגען, האבן זי אונז געמאטערט מיט פראגן, וואס האבן קיין שייכות צו אונז ניט געהאט. זיגען די לעצטע פארמאליטעטן אויף דער שטעל פון סיביר געווען אן אמתע אנפאנג.

אין א כמורעם פראטסיקן פריאראגן, וואן דער היפל האט געשאפן מיט שני רופט מען מיך צום נאטשאלניק, און ער לייענט פאר מיר דעם באפעל: גיטל יחסן, אין 6 שעה מוזט דו זיין גרײט, און מעטש דיך אוועקפירן צו דיין באשטימטן פלאץ קאטשוסקאיא - וואלאסט, דו דארפסט דאנקבאר זיין אונזער גוטן צאר, וואס ער האט דיך באפרײט פון די קייטן... די וויטערדיקע אינסטרוקציעס וועט דיר געבן דער דארטיקער נאטשאלניק, שרײב זיך אונטער. ניט ארויסרעדניק קיין ווארט האב איך זיך אונטערגעשריבן.

אין א הילצערנעם שליטן מיט 2 פערד, און מיט 2 באוואפנטע סאלדאטן האט מען מיך געפירט אין מיין נייע היים קאוטשיק, סיביר. פאר צענדליגער מיל וויט האט מען גארניט געזען אחוץ א פארכמארעטן הימל און וויסע שני פעלדער.

דער באלגאלע, א גוט פויערל, פלעגט זיך אפט דערוואוערעמען מיט א טרינק בראנפן. און מיך אויך מכבד זיין מיט א טרינק. אויך די סאלדאטן, וואס האבן זיך נישט שלעכט באצויגן צו מיר, פלעגן כאפן א טרינק אוך דערבי שעלטן אין טאטן ארין אויף זיער רוסישן שטיגער.

נאך 3 טעג זיך שלעפן איבער די געדיכטע שני־פעלדער, זיגען מיר אונעקומען אין דארף קאוטשוק. מיטן פאק פאפירן אין זיערע הענט האבן זיי מיך איבערגעגעבן צום דארפישן נאטשאלניק.

איך בין אוועקגעפאלן א פארמאטערטע אויפן זאק שטרוי, וואס איז געווען אונגעריים פאר מיר אויף דער פאדלאגע און איך בין איבער־

געשלאפן, אויף צומארגנס האט מיר דער נאטשאלניק, א בייזער און א קאלטער, געגעבן די דאזיקע אינסטרוקציעס, 1/ די ערשטע 90 טעג מוזט דו זיך מעלדן צו מיר 2 מאל א טאג. 2/ דו מעגסט זיך בא־ זעגן נאר ארום דעם שטח, וויטער ניט, 3/ אויב דו ווילסט ארויספארן פון דאזען מוזט דו קומען צו מיר נאך א דערלויבעניש, 4/ דו דארפסט אליין זארגן פאר אלע דינג באדערפענישן, ארבעטן מעגסטו נאר דא אין דארף, 5/ אין די קומענדע 24 שעה מוזט דו מיר לאזן וויסן וואו און בי וועמען די וואוינסט, פאר נישט אויספאלגן די רעגולאציעס ווערט מען שטרענג באשטראפט, דאס זינען די באפעלן פונעם צאר אליין...

ער האט זיך אויסגעצויגן אין זין גאנצער לענג און פאלו־ מירט צום צאר ניקאיס פאטאגראפיע, וואס איז געהאנגען אויף דער וואנט, מיר געגעבן א פעקל שפיז און א זאג געטאן: נו אציגד ביזמו פרי, פיר זיך אויף אנשפענדיק.

מיטן זשק אויף די פליצעס, איינעוויקלט אין שמאטעס, מיט א פאר וואוילקעס אויף די געשוואלענע פיס, בין איך ארויס אין גאס און איינעזאפט אין זיך צום ערשטן מאל נאך לאנגע יארן אביסל פריע לופט.

שוער צו זאגן וי לאנג איך בין אזוי געשפאנען און געקוקט אויף דעם וויסן מדבר. איך געדענק ניט צו איך האב געוויינט, געלאכט, צו סתם גערעדט צו זיך אליין. איך האב געפילט, וי איך באטעג זיך אויטאמאטיש, א בימערע זאטערוכע מיט א בייסיגן שני טרייבט מיך וי א וויכלאזע צן א ציל.

איך האב אנגעקלאפט אין דער ערשטער טיר בי א פויער, ער האט מיך אריינגענומען אין זין כאטע/שטיבל/ און מיך דערוואַרעמט מיט וויסער טי, וועו איך בין אביסל געקומען צו זיך האב איך דעם שויער געבעטן ער זאל מיר לאזן וואוינען דא בי אים. דארטן איז וויניקל, אויף דער נארע, קאנסטו שלאפן, האט ער געזאגט און אוועק געלייגט מיינע זאכן אויף דעם וילצערנעם בעט, איך מיט מיין פרוי און קינדער וועלן שלאפן אין קיך..

ער האט מיך אויסגעפרעגט פון וואונען איך קום און איך האב אים באצאלט 3 רובל און מיר זיינען נאך געבליבן 3 רובל, א גוטער וואילער, פויער איז ער געווען. וויסט עס, האב איך געמאכט מיין השבון הנפש, דאס איז מיין היים, דא בין איך, און איך בין דאך "פרי", ער וויסט וי לאנג איך וועל דא זיין, אפשר אייביג? אפשר אנטלויפן, אדער עס קען דאך קומען די רעוואלוציע, באפריאונג, איינס איז קלאר פאר מיר: וויינען, בענקען, נאך די אייגענע עטס ניט העלפן, איך מוז זיך שטעלן אויף די פיס ארבעטן. און ניט פארלירן די האפענונג,

באלד איז געקומען מיין ערשטע גרויסע אידערשוועג, נאך אידער איך האב באוויזן צו קומען צו זיך און איינשטיל דעם קאשמאר איז וועלכן איך האב זיך געפונען, דערהערט זיך א קלאפן אין טיר און עס קומען אריין עפליכע חברים און זי שפעלן זיך פאר מיר פאר כאפן זיך מיט מיר ארום און קושן זיך וי מיר וואלטן געווען אלטע פרינד.

אויף א מינוט בין איך געווען מיט פארלוירן, ניט געוואוסט וואס דא קומט פאר, און דערנאך געטראכט: אפשר איז דאס א שפיצל פון צארישע שפיאנען, מען וויל מיך דא אריינארן און מיך פארפירן. בין איך געווען צוריקגעהאלטן, פארזיכטיק, זיך באצויגן צו זיי קאלט, אבער עס האט ניט געזומען לאנג און איך האב פארשטאנען אז איך בין דא ניט אליין. דעם זעלבן אומגט האט מען געמאכט א קבלת פנים פאר מיר, חברים האבן געבראנגט שפייז, און אפילו אביסל אייגענעם געמאכטן בראנפן. מען האט מיר אזוי פיל מאל פייערדיקע רעמאלוציאנערע רעדעס, מען רעדט פרי וואס מען וויל דא אין דעם אייז קאלטן פארשיקטן סיביר.

מיט א פייערדיקער רעדע האט מיך באגריסט דער שפעטערדיקער פארזיצער פון דער פשע-קא, פעליקס דזשערזשינסקי, ער איז דא געווען מיט זיין פרוי, צו מיין איבעראשונג האבן זיי אלץ געוואוסט וועגן מיר, מיין פראצעס מיין רעדע אויפן פראצעס וואס האט געמאכט א רושם.

הייסט עס די וועלט איז נאך ניט טויט פאר מיר, זייער וואראמע אויפנאמע האט מיר גערירט בייז טרערן, און אלע האבן מיר זיך באגריסט מיט א האפנונג אויף א ליכטיגן מארגן.

נון, איך בין ניט אליין אין מיין נייער היים, קאומשוק סיביר. א מענטש מוז זיך צו אלץ צופאסן, אפילו צו די סיבירער פרעמט און כמעט שטענדיקע שני. זאווערוכעס, הגם די פריהיים איז געווען שטארק באגרעניצט דאך האב איך צוביסלעך געקראגן ארבעט און פארדינט מיין שטיקל ברויט.

מיט דער צייט האט דער מאמע, וואס איז דאן געווען אין רוסלאנד מיר צוגעשיקט עפעס געלד, און ער האט מיר באזארגט א "זינגער מאשין" און איך האב גענייט קליידלעך פאר די דארפישע פויערטעס און מיט דער צייט האט זיך דאס לעבן נארמאליזירט אויב מהאט דאס בכלל נעקאנט אנרופן לעבן.

אפט פלעגן פארקומען לעקציעס, און די דיסקוסיעס זינען נעווען היציגע, וויל די סביבה איז געווען א פארשידנארטיקע, אנארכיסטן, בונדיסטן, סאציאליסטן, און פתם ראדיקאלן, און יעדער אינער איז געווען זיכער אז זיין טעאריע איז די בעסטע און וועט וואס גיכער ברענגען די רעוואלוציע.

אין אלגעמיין איז דאז געווען א לעבן פול מיט ביטערניש, און מאטערניש, האט מען געטראכט פון אנטלויפן, אבער וואו? און וי וויט וועלן מיר דערגרייכן? פלעגן מיר אפט אנטלויפן אין שטאדט אריין קיין אירקוטסק, קריגן אביסל ארבעט, און דערוויסן זיך עפעס נייעס, וואו האלטן מיר מיט דער מלחמה, א.ס.ר. ביז די מאכט האט אונז געכאפט און צוריקגעשיקט אין דארף אריין.

די עמיגראציע פון שטאדט, אין דארף, האט זיך קיינמאל נים אפגעשטעלט, וויל פאר 1 מאג פריהיים זיינען מיר געווען גרייט צו באצאלן די העכסטע פרייז.

איך האב דערפילט אז אונטער מיין הארץ צאפלט א לעבן, איך דארף איינגיכן וואון א מוטער, האבן מיר באשלאסן, אשר און איך,

אז אונטער אלע אומשטענדן מוזן מיר זיין אין אירקומסק,וואו מען קריגט א דאקטאר,און אט זינען מיר שוין אין אירקומסק,מיט אונזער בייסל בעבעכעס,זיך איינגעקוואטירט בייא חבר א קאמאראזשניק.

עס האט נישט לאנג געדויערן,און מען האט אונז געכאפט אין צוריקגעשיקט אין דארף ארין.

אין א פראסטיקן טאג,אונטער א גרויסן שניי,האט אונז דער וויגע אומברחמנותדיק געטריבן צוריק אין דארף ארין,און וועלן מיר האבן זיך שוין געפינען ארום 20-15 וויארסט פון אונזער דארף,האט א מוראדיקער הוראגאן פלוצלינג איבערגעקערט אונזער שליטן,און מיר האבן זיך געפונען אין א ים פון שניי.

איך האב דערפילט שרעקליכע וויטאמין-אט - אט אין איך גיי אויס, אוין איך האב א טראכט געטאן: מין קינד,איך פארליר מין קינד,אט דא אין דעם קאלטן שניי-מדבר,עס וועט אויסגין נאך איידער עס וועט דערזען די ליכטיקע שיין,נאטעניו,די גרויזאם קאן די נאטור זיין, וואס איז מין קינד שולדיק?..

די וויטאמין וועלן אמאל פינליכער,אוין איך פיל אז דאס זינען מינע לעצטע מינוטן.אוין פלוצלינג דערפיל איך,אז איך בין פון עפעס באפריים נעוואקן,עס וועלט מיר ליכטער,האלב באוואוסטלאז טאפ איך מיט די העגט אוין איך דערפיל די וואלמקייט פון א נפשל נעבן מיר.

איך הער וי דאס נפשל וויגט,איך ליג אין א טיך בלוט כמעט באוואוסטלאז,וי אין א חלום הער איך די געשריען פון די סאלדאטן: רעניאנעק-רעניאנעק,א קינד,א קינד, אוין דער באלגאלע שריט באזשע מזי,באזשע מזי...

אשר,א פארוירענער,ריבט מיך ספנים מיט שניי,די סאלדאטן, מיטן באלגאלע,ווארפן פון זיך אראפ די פוטערונע פאלטענס אוין דעקן מיך,מיטן קינד צו.איך ליג א פארחלעשטע אין א טיך בלוט מיט א געווירן קינד,בי דערזיס,וואס איז נאך אטיל פון מיר,אוין טראכט וי אזוי באפריים מען זיך פון דעם נפשל.

די הבריסמיט אונז האבן קיין ציט נים פארלוירן,אויסגעשפאנט די פערד,אוין גאלאפ זיך אוועקגעלאזט אין דארף ארין נאך היילף, פלוצלינג דערהערן זיך געשריען,געני-געני,גיטל,גיטל,מיר קומען,מיר קומען. אויף פערד אוין שליטנס זינען אונגלאפן חברים מיט בריענדיקע פאקלען,אוין דזשעדזשינסקי מיט זיין פרוי,האבן בלין שוין אפגעזומען בי מיר דאס קינד.איך האב געהערט אן עכא: קלאנג מאלטשיק,מאלטשיק,א אינגל,..

דזשעדזשינסקי ריבט מיך מיט שניי,באוועגט מינע ליפן מיט בראנפן אוין מריסלט מיך,וועקט מיך: געני-געני-איר לעבט בייא, איר לעבט,.. באפעלעריש שריט ער אויסטאן די פאלטענעס,אינשפאנען די פערד,..

מען האט מיך געברענגט אין דארף ארין.דאס שענסטע דערבי איז געווען,וואס די סאלדאטן האבן גאר צוגעהאלפן אנשטאט צו זיין שטרענג.

עטליכע טעג איז אָנגעגאנגען דער קאמף צווישן לעבן און טויט, און ווען איך האב געעפענט די אויגן, האב איך דערזען א קינד נעבן מיר מיט א שווארצן קאפ האר. מיט מינע לעצטע כוחות האב איך אים צוגעדריקט צו מין הארץ, און קוים אריסגעשעפטשעט: אין סיבור ביזט דו געבוירן, דאס זאלסטו שטענדיק מין קינד, געדענקען.

אשר, בײַ מין בעס האט געוויסט די טרערן, און מיר געזאגט: מיר ווילן אים רופן מנחם, מנחם, מינט טרייסט. מיר האבן וואכן שפעטער געפראוועט א שמחה. אייניקע פויערים האבן געברענגט מתנות און די חברים זינען אויך אין א טענצל.

דזשערדזשינסקי, פלעגט אפט קומען צו אונז, און שטענדיק עפעס מיטברענגען פאר מנחמן, אפט פלעגט ער ברענגען מילך און מיט אים זיך ארומשפילן.

איינמאל איז א נאכמיטאג קומט ער אריין, זיין פנים טויט ערנסט, רעדט נישט ארויס קיין ווארט, נעמט מנחמן אויף די הענט, און זאגט צו אים: /מישא/מנחם/"א אויעדו זאגטרא"/איך פאר אויך מארגן, סבלאזן נייע וינטן, עס גייט אויף א נייער מארגן, די זון ווען שינען פאר אונז אלעמען, דו מישא, ווען זיין דער נייער דור, וואס ווען דארפן פירן דאס באפרייטע רוסלאנד צום סאציאליזם. די רעוואלוציע רופט מיך, און עס קאן זיין אז א קויל ווען מיך אויך ליגן, און מיר ווילן זיך מער נישט זען, געדענק זשע מישא, אז דו ביזט געבוירן אין סיבור, און דו זאלסט פארזעצן די ארבעט דאן, ווען איך ווע שוין נישט זיין צווישן די לעבעדיקע...

ער האט אים שטארק געקושט, און איז געשטאנען בײַם וינגלע מינוטן לאנג, און אזאג געמאן: פרישטשאי דארגאי מישא, און איז אויך נישט זאנדיק מיר א גוטע נאכט, אויף מארגן האבן מיר זיך דערוואוסט, אז דזשעדזשינסקי מיט זיין פרוי זינען אויך.

ב א פ ר י א ו נ ג

די געשעענישן זינען געלאפן ראשיק, מיר האבן דערהאלטן ידיעות, אז רוסלאנד פארשפילט די מלחמה. און דאס פאלק בונטעווען זיך, דעמאנסטראציעס קומען פאר אין מאסקוע, פעטערבורג, עס שמעקט מיט רעוואלוציע, מיר האבן זיך נעגריט צום ענדגילטיגן מאג, און פלוצלינג א קלאנג: דער צאר האט אפגעדאנקט, די טעלעגראפן האבן זיך צעזינגען איבער גאנץ רוסלאנד. פרייהייט, דער צאר מיט זיין קליקע ארעסטירט, פארכאפט די מאכט, און באפרייט אלעמען.

מיר האבן קיין צייט נישט פארלוירן, מיר האבן אונטאפנט די משינאהניקעס, און מיטן בייסל געוועהר זינען מיר אויף קיין אירקוטסק. די שטאדט איז געווען אינגעמונקען אין רויטע פענער. מיט ספאנטאנע דעמאנסטראציעס, וואס האבן פארהילכט די לופט מיט אין נעשרי: סוואבאדא, פרייהייט, מיר זינען גליק אויף צו דער טורמע און ען אן אולטימאטום, האבן מיר אויפגעבראכן די טויערן, און אלעמען באפרייט, און בײַ די משינאהניקעס צוגענומען דאס געווער.

אוממעגליך איז וועמער צו שילדערן יענעם מאמענט, ווען די באפרייטע האלב־טויסנט זינען זיך געפאלן אויף די העלזער, זיך געקושט, געוויינט, און זייערע פרייד־קע נעשריען האבן געקאנט די

די הימלען שפאלטן.לאנג זינען מיר אין אירקומסק נים געזען מיר האבן פארכאפט די באנען זיי אויסדעקאַרירט מים רויטע פענער און זיך אזעקגעלאזט קיין מאסקוע.

איבער דער גאנצער לענג פון אונזער נסיעה קיין מאסקוע האט אונז דאס פאלק אויפגענומען מים אזא פריינד האס האט צו זיך קיין גלייכן אין דער מענשלישכער געשיכטע. אויף אין סטאנציע האט זיך אפגעשפילט א דראמאטישע סצענע. זען דער צוג האט זיך אפגעשטעלט, זינען אריין אין מין האנאן עפליכע באאמפטע חברים,און אויסגעריפן מין נאמען,אויף דער מינוט האב איך זיך אביסל דערשראקן, אבער מים אמאל דערפיל איך זי מטראגט מיך אויף די הענט און מען שרייט: בראוו,בראוו..

פון דערוויסנדן,צוישן דער גרויסע מאסע מענשן,דערזע איך זי מען טראגט אויף די הענט א מענשן מים א לאנגע וויסע בארד,זיין פאטער!ארכאלע פיגור מים די אויסגעשטרעקטע הענט צום הימל,האט דערמאנט אין משה רבינו,ערשט איך דערזע מטראגט דעם מאן.

פאפא,פאפא,"האב איך גישט מים מין אמעס אויסגעשריגן" פאפא!"מיר קלאמערן זיך איין,און איך פיל זי פון זיין לאנגער וויסער בארד גיסן זיך הייסע טרערן,קאן קיין וואָרט נים ארויסרעדן פאר לאנגע מינוטן,נעמט מנחמן אויף די הענט און דריקט אים צו זיך,קושט אים און פרעגט מיך: זי הייסט ער?"מנחם,זאג איך,מאטע מנחם,ער גים אים א קוש אין קאפ,און מים זינע ציטערדיקע ליפן האט ער קוים ארויסגערעדט:ער הענט זיין א גוטער פרומער איד...

נו מאטע זי געפעלט דיר עפעס די אויפנאמע?און ער"ענטפערט מאיז דאך ממש נסים פון גאט אליין,די זעלבע פויערים וואס טראגן אונז אויף די הענט האבן דאך ערשט נעכטן נעמאכט פאנראמען אויף אידן און פארגאסן מיכן אידיש בלום,און אצינד טראגן זי מיך אויף די הענט זי איך וואלט געזען אהיליגער...

די באגעגעניש מיטן מאמן זעל איך נעדענקן בייז מין לעצטן אטעם צוג.מיר האבן פארבראכט מיטן מאמן עפליכע טעג.ער איז פארבליבן אין יעקאטעריגעסלאוו,און מיר זינען אזעק קיין מאסקוע. און אם דא איז מאסקוע לעבן מיר שוין 13 יאר, מנחם איז הייגט אלט געווארן 13 יאר,און אשר,זיל דערקא פראזען א טראדיציאנעלע בר מצוה,ער זאל זיסן אז ער איז א יד,מנחם פארשטייט אידיש און לייענט אלע אידישע הערק איבערגעזעצט אויף רוסיש.

די וויסערדיקע אנמערקונגען,לעזין,טראצקי,רעזאלוציע,איז דיר גוט באקאנט,האט זי פארענדיקט "לעבט ערגין חערשל בלאשקע?" האב איך איר א פרעג נעמאן,יא,האט זי געענטפערט"מיר האבן זיך באגעגנט אין מאסקוע אונטער דראמאטישע אומשטענדן,איינאנצן אומדערוואַרטעט,ער וואוינט אין ניזשנע נאוואגאראד,הייגט גארקי.

איך האב קיין צייט נים פארלירן און נאך די זעלבע נאכט האט מיך די באן נעפירט קיין גארקי,אויף דער וואלגא.

אין אן אלטער אפגעלאזטער נים בראקירטער שטאדט,מאפטש איך איז בלאטעס,און קלאפ אן איז א טיר,א קריסטלעכע פרוי איז די מיטעלע יארן בעט מיך העפליך,איך זאל וואוינן,הערשל קנסט

גלײַך פון דער ארבעט, עס קומט אַרײַן א מאן פון מיטל־האוקס, שטארק פארעלטערט, א מיעדער מיט א פאר אויסגעלאשענע אויגן, און דער־לאנגט מיר א בריוֹן שלום עליכם אויף רוסיש, און פרעגט מיך: א זי־כטא־איך ענטוויקלט אים נים גלײַך. וואשט זיך ארום און גראבט אין דעם קאפ אין א שיסל קרויט־בארשט, ער רעדט נים גערן, מיט אפגעהאקטע וואָרטער, מיט א שטארקן אומצופרידן, באַין בריוה האב איך א זאג געטאן וואָר איך בין, ער איז זי פאראלזירט געוואָרן, דער לעפל פון האנט איז אים אַרויסגעפאלן, איז דינאמיש אויפגעשפרינגען און מיך אײַנגעקלאמערט אין זײַנע ארעמס און זיך אויפן קול צע־וויינט זי א פיצל קינד, שיענקע־האט ער נעמורמעלט־ דאס בײַזטו דאס קליינע יינגעלע פון וואַרשע? באַשע מאי, איז דאס טאקע די זירקליכקײט א לאנג שטיל שוויגן. ער האט א זיפץ געטאן און געגעבן א זאג־וואס־קאקאיא שטוקא־זשיצנא־סיגראלא, אט וואס פארא שפיצל דאס לעבן האט אפגעשפילט - האט ער מיר אויף זײַן צעבראכענעם אידיש דערקלערט לאמיר טרינקען לחיים, ער האט אויסגעטרונקען א גרויס טאָ־גלאז וואדקא און דערבײַ נים א פינטל געטאן מיט אן אויג.

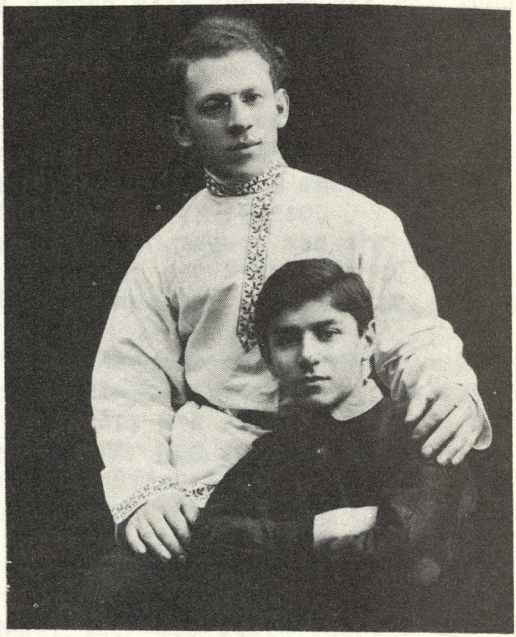
דאמאי פאַבאלאקאם, לאמיר כאפן א שמועס, זאג איך צו אים אויף האלב אוקראיניש, רעדן האט ער נים געוואלט, אבער איך עפיזאד האט ער מיר יא דערצײלט, פארשטייט־ זאגט ער־איך האב זיך נישט געלאזט מעראַריזירן פון קיינעם, פלעג איך זי אפט דערלאנגען אין די צײַן אַרײַן מיט די געשמידטע העזע, האבן זיי מיך כמעט כסדר געהאלטן אין קאַרצער, אן לופט, און אן ליכט. ליגנדיק אזוי איינמאל אין דעם לעבעדיקן קבר חלומט זיך מיר, אז איך הער זינגען די מארסעלייזע, א וואַרעמקײט האט מיך ארומגענומען, דערבײַ האב איך אפראכט געטאן: צו וואָל איך נאך דערלעבן צו זינגען די מארסעלייזע אויף דער פריהײט, סאיז דאך נים מער זי א חלום, אבער וואס אמאל הערט זיך דאס געזאנג העכער, העכער, מיטאמאל א טרעמאנג אין די קאריאַרן, מען שרײַט, מען שעלט זיך אין פאטן אַרײַן, קיטן קלינגען, טירן קראכן, און פלוצלינג ברעכט מען אויף מין טיר, חברה מיט רויטע פענער כאפן מיך אויף די העזע וואַרפן מיך אין דער לופטן מיט הילכיקע געשרײַן: סוואבאדא, פריהײט, אויף די העזע טראגט מען מיך אראפ אין קאנצעלאריע און מען זעצט מיך אויבן אן, א חבר מיט א לאנגען שפיצער בײַ דער זײַט דערקלערט מיר, רעוואלוציע, צאר באטיושקא כיק־כיק, סוואבאדא, - א טי - פרעזידאטעל, און איך בין דער פארזיצער פונם רעוואלוציאנערן ראט. וואָס־טשטא־האט ער אזוף געטאן דאס ביסל וואדקא און איז שטיל געבליבן.

בײַזטו צופרידן מיט דער פריהײט? פרעג איך אים, ער האט נעריש געקלאפט מיט א פינגער אין דער גלאז וואדקא, לאנג געטראכט־אויסגעטרונקען דעם בראנפן און אזאג געטאן: עטא גאָרי־א זשיצנא גאָרי־דאס איז ביטער און דאס לעבן איז ביטער.

מיר האבן זיך הארציק געזעגנט, גריס דעם טאטן, דער מאמען, גיטלען און יצחקן, דאס־דאנ־יע.

וען איך האב גיטלען, דערצײלט פון דער באגעגעניש מיט הערשלען, האט זי־אזאג געטאן־יא מיין ברודער, אזוי איז דער גורל פון מענטשן, אפילו פרוידן, דעם פסיכאַנאליטיקער וואלט געטען

שוער צו דערקלערן וואס דאס געווען פון אזא ריז וי הערשל באדיט, וואס א געראנגל עס קומט פאר אין זיין נשמה, אין זיין אונטערבאוואוסטזיין, און זי האט שוער א זיפץ געטאן.

אויבן, אין דער זיסער רובאשקע, שיע יחסן, מיט ניטלס זון מנחם, וואס איז געפאלן אויפן שלאכט־פעלד אין דער צוויטער וועלט־מלחמה, 1941
דאס בילד איז געווען אין
מאסקוע אין יאר 1929.

דעם לעצטן אוגוסט, וען מיר האבן זיך געזעגנט, גיב איך איר א פרעג: ניטל, זאג מיר וואס איז געווען דיין גרעסטער וויטאג אין דיין לעבן, און דיין גרעסטע פרייד, און צו ביסטו אציינד צופריידן מיט דיין פרייהיט? מיין גרעסטער צער אין לעבן איז געווען דאן, וען מען האט מיך אוועקגעשיקט קיין סיביר, איך בין געווארן אָפגעריסן פון אייך אלעמען, דאס פאלק גיט אפ אין בלוט און זי די טשינאוניקעס באדן זיך אין שמפין און איך וועל נארנים קאנען טאן.

מיין גרעסטע פרייד איז געווען, וען מיר האבן זיך אריינגעריסן קיין אירקוטסק, אויפגעבראכן די טורמע און אלעמען באפרייט. און דאן די דראמאטישע באגעגעניש מיטן טאטן, די מאמע איז מיר געקומען זיען אין מאסקוע, און אציינד שטיסטו און מיר רעדן פנים אל פנים און מיין נאנץ לעבן גיט פאר מיר נאך אמאל פארבי.

אויף מין לעצטע פראגע, האט זי געענטפערט: שוער צו זאגן ברודער מיינער, צו מיר זיינען היינט גליקליך מיט אונזער אויסגעקומענע פרייהיט, אבער זאל חלילה א שונא באפאלן אונזער לאנד, העגנגען מיר אויף א שלאס אויף דער טיר און מיר נעמען די ביקסן, אשר, מנחם, און איך און מיר פארטיידיקן אונזער פאטערלאנד, מיר זיינען מאויעטישע בירגער, מיר לעבן דא און געניסן פון אלצדינג. סאי ז אונזער פאטערלאנד. -

אין יאר 1938, נאך די מאסקווער פראצעסן האב איך אויפגעשיקט צו גיטלען א טעלעגראמע און באצאלט 22 דאלאר /, איך האב דאן פארדינט נאנצע 34 דאלאר אוואך/אין 4 וואכן ארום האב איך באקומען אן ענטפער. מיר לעבן און זיינען געזינד.

אין יאר 1948 10 יאר שפעטער האב איך פון איר דערהאלטן דעם לעצטן בריוו, פון וועלכן איך ציטיר עטליכע ווערטער, איך וויל באמערקן, אז אויפן בריוו האט זיך נישט געפינען קיין אדרעס, ווער עס האט אים געשיקט.

זי שרייבט: - מיין ליבער ברודער, אשרן/איר מאן/האט מען ארעסטירט אין יאר 3,1938 אזיינער ביינאכט האבן זיך א כאפטע טשעקיסטן אריינגעבראכן אין הויז און אים מיט דער גרעסטער ברוטאליטעט פון בעט ארויסגענומען, מיך האט מען נישט געלאזט מיטגיין, זי האבן מיר פארזיכערט, אז אין עטליכע שעה ארום וועט ער אהיים קומען, און בין היינט וויס איך נישט וואו זיין געבליבן איז אהין געקומען.

מנחם, מיין אויג אין קאפ, איז אטעק אויפן פראנט אין יאר 1942, זיך שלאגן מיט די דייטשן/נאציס/ און איז געפאלן וי א העלד אויפן שלאכט-פעלד, איך האב געבעטן ער זאל קומען צוריק מעג זיין א קאליקע אבער קומען, אבער מיין געבעט האט נישט געהאלפן, איך לעב נאך, און וואס פארא לעבן דאס איז קאנסטו זיך אליין פארשטעלן.

איך וועל דיר בעטן א טובה, שרייב מיר מער קיין בריוו נישט, געדענק- וועסט מיר טאן א גרויסע טובה, שרייב נישט. גריס אלעמען. דיין גיטל. - - -

וויפל בריוו און טעלעגראמעס איך האב דורך דער ציים געשיקט, האב איך קיין ענטפער נישט באקומען, מער האב איך פון מיין שוועסטער גיטל נישט געהערט.

ש. יחסן. מיאמי פלארידא,

צוליב מיין נישט געזונט פילן, פארציט זיך דאס פארענדיקן דעם בולעטין, רעכנענדיק זיך אבער דערמיט אז דאס איז דער לעצטער בולעטין האף איך אז די אבאנענטן וועלן מיר ענטשולדיקן.

ליבוש

דאס פאלגענדיקע ארטיקל האט אונז צוגעשיקט
אונזער טאלאנטפולע בולעטין־מיטארבעטערין, חיהלע
דארעמבוס פון ישראל, דאס ארטיקל האט זיך נעדרוקט
אין דער "גאלדענע קײט", אין ישראל און האט באקומען
פיל לויב־אויסדרוקן.

חיה עלבוים־דארעמבוס
תל - אביב
ישראל

ד ע ר ג ר ו ס

וואַרשע אַנהײב 1940. טאָג נאָך טאָג נײַע גזירות. ייִדן מיט וויסע לענטעס אויף די ארבל. ייִדן געפלאָגטע, פארצווײפלטע, צעשומלטע, מיט צעלאָפענע, אָנגעשפּיצטע אויגן, אומרואיקע מוחות אין וועלכע עס פלאָנטערט זיך א האָפענונג צו קאָנען אנטלויפן, צו ראטעוון זיך פון זיכערן אומקום.

בסוד דערציילט עמעצער וועגן א גרופע ייִדן, וואָס האָבן פאר־לאָזט פוילן און זענען שוין אויפן וועג קיין ארץ־ישראל. עס פאלן נעמען: דער גערער רבי, אישטש מאיר לעווין, חרב כהנא, ד"ר מישורסקי און אנדערע.

אין אומגעהײַערער הילן ארויסצוראַטעוון מין משפחה פון סכנה לאָזט מיך נים רוען. איך וואַנדער פון אין "מאכער" צום צווייטן און אומעטום באקום איך דעם זעלבן ענטפער: "נעלט און דאָקומענטן".

דאָקומענטן קאָן איך באקומען נאָר אין אונדזער פריערדיקן וווינאָרט פלאָצק. פלאָצק נעהערט איצט צום רייך, וו׳ אזוי קומט מען אהין? די גרענעץ צווישן נעגעראל־גובערנאמענט און רייך איז שטאַרק באוואכט. וועגן א פאַסירשין איז נים צו מרומען. באשלים איך צו שוואַרצן די גרענעץ.

אין א פראָסטיקן פארנאכט, אן איינגעהילטע אין א גרויסער פויערישער פאַמיליע, שפּרינג איך צוזאמען מיט א חברה שמוגלער, וו׳ איינע פון זיי.

וואַרשע בלייבט היינטער אונדז׳א צעשוויבערטער, אָפּגעריסענער בין־השמשות פול מיט שאָטנס שלעפּט זיך אונדז נאָך. פאר מיר, לעבן מיר און נאָך מיר - שמוגלערס; פרויען און מענער, פרעמדע, כיטרע פנימער מיט שפּיזיקע אויגן. עס באפאלן מיך שלעכטע מחשבות: אפשר וועל איך מער נים צוריק קומען פון די פינדלעכע וועגן? איז עס דען נים א משוגעת, א וילדקייט אָט די דאָזיקע אזארטשפילן? באלד קומען אָבער קעגן־גערואנקען: די אויסגעטרוימטע פרייהיט, איינענע ערד, פאלמען, ציפּריסן, רואיקע, העלע מזרח־נעכט געווינטע פון ים־גערויש.

- אבי בין איבערן נארעוו - נים א זאָג די שמוגלערין לעבן מיר - אבי בין איבערן נארעוו, דערנאָך איז שוין א נאריישקייט. די

צווי - דרי קילאמעטער בייז צו דער באנסטאציע פארשווינדן אונטער די פיס.

אן איינזאמע כאלופע אויף א וויס פוסט פעלד, וויט פון טראקט, מיר גייען אריין איינווינק וי אין א פינצטערער היל, א געדיכטע, טוכלע לופט פון א ניט געלופטערטער פויערישער כאטע נעמט אונדז וואראם ארום. די שטוב פילט זיך אן מיט מענטשן. די פינצטערניש וועלט ביסלעכווייז מילדער. די קארגע פלעמלעך, וואס שארן זיך ארויס פון אונטער דער צעזשארעטער לימענער קיך, ווארפן פונאנדער רויטלעכע רעפלעקסן. שוויגנדיק, שטומע געשטאלטן זענען זיך צו דער ערד, צוזאמען מיט זי - אומרו און דערווארטונג. אלץ זעט אויס נעהיים און סודותדיק וי בשעת א "מאבאס" פון מכשפות. אט וועט זיך באלד אנהייבן די וואלפורגיע-נאכט מיטן בעזאמטאנץ.

דער פויער, דער איינעמימער פון דער כאלופע, נעמט צוזאמען דעם אפצאל "פון קעפל". די שמוגלערס שארן נענטער צו זיך צו די קלומיקעס. די באבעס בינדן זיך פעסטער ארום מיט זיערע סחורות. אלע און אלץ ארום שוויגט, בלויז דאס ברענעדיקע חאלץ איז דער קיך שיסט אויס פון צייט צו צייט מיט א בראזג פון פונקען, וואס פאלן אראפ דורך דעם רושט אין אש אריין, וי א גאלדענער רעגן.

- כאדזשוואן - בלייבט הענגען אין דער לופט א געדעמפטער אויסרוף - כאדזשוא, יענע מאצקעס!

איינציקווייז שארן מיר זיך ארויס. עס פארכאפט אונדז א פראסטיקע, שטילע וינטער נאכט, א בלענדיק-העלע, א צעפינקלטע מיט מילאנען שטערן אויפן הימל און אויף דער ערד. א שנור מענטשלעכע סילועטן, וי ביימער בייט טראקט, טונקל-בלויע שאטנס שלעפן זיך נאך אויפן שני און טאנצן א פאנטאסמימע-טאנץ. א צעלויכטענע, גרויסע לבנה זיפט אדורך איר ליכטיקן שטויב, וי דורך א גלעזערנער זיפ. דא און דארט - איינצelנע ביימער-סקעלעטן, באדעקטע מיט שני, וי מיט א דיקער שיכט גלאנציקער וואטע. בייט קלענסטן באריר פון וינט ציטערן די וויסע, פוכיקע צווייגן און שטערנדלעך וירבלען, פאלן און פארשווינדן אין דער שרעקעדיקער סימפאניע פון שוויגן.

מיר גייען און גייען, טאפטשען אין טיפן שני, וואס זאפט איז יעדן שריט. א שווייס ריזלט איבערן לייב. א לאנגע שנור געשטאלטן, פון דער רעכטער זייט הערזאנט, וויט - וויט טונקלט זיך א וואלד, איבער א ים - א בלוי-זילבערנער נעפל. לינקס פון וואלד דארף זיך געפענען דער נארעט. א גאט, אבי בשלום אריבערקומען, אבי שוין זיצן איז צוג, וואס פירט קיין שערפן, קיין פלאצק.

סמוז שוין זיין האלבע נאכט. בלאנדזשען מיר נישט? פארפירט אונדז ניט דער וועגווייזער? די אימה, וואס ניט מיט אונדז טראט בייט טראט, פארטריבט די מידקייט.

דער שני אונטער די פיס וועט מיט א מאל פלאכער, הארטער. עס ניט זיך ליכטער, שנעלער, ניין מיר שוין איבערן נארעט?

- פיו. - יו. - יו. - יאו. - או. - שניידט פלוצעם אדורך די שטילקייט א געוואי פון קוילן איבער אונדזערע קעפ.

- פיו - ו. - ו. צצם - צ צ צם - פליען פארבייקע פלעמלעך

און לעשן זיך אויס מיט א צמאקע ערגעץ אין דער ווייטקײט.

די שנור שמוגלערס צעשיט זיך פאלט צו צו דער ערד, ווי אן איבערגעריסן בייטשל קרעלן, אויך אין לינ אומבאוועגלעך מיטן פנים צום שניי. דאס הארץ קלאפט, אז עס רוישט אזש אין די אויערן. א בילערי פון היגע דערנענטערט זיך מיט דער שנעלקייט פון ווינט. אס שטיין שוין ארום אונדז העלפישע חיות מיט אויסגעשטרעקטע צײן אין זייער געברום הערט זיך א וואַרענונג כלפי יעדן איינעם, וואס וועט זיך דערוואגן צו רירן פון ארט. די שיסערי שטילט זיך אין. אין קאפ איז מאדנע פוסט, ווי אין אן אויסגעלעשקטן צימער. בלויז א נאריישער געדאנק היגט זיך פויל אין מוח, א געדאנק, אז דאס איז אונטער אונדז קאן צעגין און זיך איינפלעכן.

די צײט ציט פונאנדער די רגעס אין אַנערעיקער דערוואַרטונג. דאס אויער בײ דער ערד כאפט אויף א ווינט סקריפ פון שווערע טריט וואס דערנענטערן זיך. כבין אן דאקומענטן, אן שמוגל, זײ וועלן מיך אנגעמען פאר א שפיאן. אפשר זאגן דעם אמת? - אלץ איינס - א קויל. - אויפשטעען, דרעקיקע פאלין, אויפשטעעניו - דונערן דער־טשישע קולות.

אלע שמוגלערס שפרינגען אויף ווי קוקלעס. זעקס זשאנדארן און זעקס היגע רינגלען אונדז ארום. זיי פירן אונדז בייז צו דער וואנ־בודקע, נאַענט בײם וואלד.

- כאַלוראַ! - סיקעט מין שכן - צו נאַענט האט ער אונדז געפירט דער פוקין "סין, צו נאַענט! כעל אים די בעבעכעס!...

- דאס געפעק צוגויפליגן אויף אין ארטן - הילכט א דיטשושער באפעל.

פלוצלינג בליצ איך זיי געלעמט: איינער פון די היגע טראגט אין פיסק אן ארעמבאנד מיט א מגן־דוד. פאראן, היסט עס, צוישן די שמוג־לערס, אויסער מיר, נאך א יד. ער האט, היזט אויס, פארגעסן איבערצו־לאזן די לענטע אין דער היים און דאך זי אוועקגעוואַרפן, מורא געהאט פאר א רעוויזיע. די לענטע קאן אונדז בײדן אומברענגען. איך באט־ראכט שנעל אלעמענס פנימער: וועך פון זיי איז דער יד? - שווער פעסטצושטעלן.

עס וואקסט אויס א בארג רוקזעק, קלומקעס, קישלעך. איין שמוג־לערקע היגט, היל אויסבעטלען איר ביסל ארעמקייט. זי פאלט דעם זשאנדארם צו די פיס און ימערט. מין בליק לויפט נאך דעם הונט. אס ליגט ער אוועק א יד־יש לעבן בײ צוויי דיטשישע שטיוול. דער מגן־דוד ליגט מיטן פנים אראפ. די היסקייט פון דער לענטע שידט זיך היניק אונטער פונעם שניי. אלעמענס אויגן זענען געוועדט צום בערגל געפעק.

- צו פערזעלכער רעוויזיען - פאלט אויפסניי א דיטשישער באפעל. היידער געוויינען, היידער א סקאמליען פון באוולטע, פון בארויב־טע. מין רי. האלב איין פוליש, האלב איין דיטש, באשידן, שטיל און רואיק דערקלער איך, אז איך בין נים קין שמוגלערין, מין מוטער איז פלאצק איז שטערבלעך קראנק. דער הויפטמאן איז וואַרשע האט מיר געהיסן קומען איז דרי טעג ארום נאך א פאסיר־שין, אבער איך קאן

ניט וואַרטן אזוי לאנג.איך מוז זי זען,מײַן מוטער - קאָנסטו מיך פארשטיין? - פרעג איך דעם דייטש - וואָלסטו אנדערש געטאָן? וואָלסטו ניט אינגעשטעלט דיין פרייהייט,וען עס וואָלט זיך געהאנדלט אין דעם לעבן פון דיין מוטער?

בשעתן רייַדן דערפיל איך,אז מײַן מוטער איז באמת שטערבלעך קראנק.איך דערפיל,אז דער מאָמענט איז א דעציידירנדיקער.איך קאָן מײַן מאמען אָפּראטעוען.די גאנצע ליבשאפט צו איר,דער פחד פאר איר לעבן,האָט זיך קאָנצענטרירט אין מײַן בליק.א סונעסטיוער כוח,וואָס האָט אויך מיך אליין באאיינפלוסט,האָט,וייזט אויס,געמוזט וירקן אויפן דייטש,וויל באלד האָט ער א זאָג געטאָן:

- ס'איז דו בייזט פריין

ער האָט א רוף געטאָן א זשאנדארם,עפּעס אים געזאָגט.יענער האָט מיט אן אויסגעשטרעקטער האנט געוויזן מיר די ריכטונג וווהין צו גיין.

איך בליב אָבער שטיין און דערחעג זיך צו זאָגן:

- איך קען נישט דעם וועג און האָב מורא צו גיין אליין,איך וועל פארבלאָנדזשען.אפשר וועט נאָך עמעצער באפריים וערן,וועלן מיר גיין צוזאמען.

- לאאו ס פון - האָט דער זשאנדארם מיט א משונהדיק קול אויסגעשריגן."לאאו - או־סס" - האָט אָפּגעהילכט צענפאכיק דאָס וויידערקול.

א דערשראָקענע האָב איך אָנגעהויבן לויפן צו דער גרויסער,וויסער פוסטקייט.בעלאָפן און געהאט דאָס געפיל,אז אָט־אָט שיסט מען מיר נאָך.בעלאָפן אין אין אָטעם.אונטער די פיס - א גלייכער באָדן. הייסט עס - איך בין נאָך אלץ אויפן נאריש.נאָט אין הימל,העלף מיר! איך לויף און האָב מורא זיך אומצוקוקן. די פארשווינדט לידקעס וערן שטיף פון פראָסט.פונעם פנים זעצט א געדיכטע פארע.די אויגן קוקן וי דורך א נעפל.דאָס הארץ קלאפט אזוי שנעל,אז נאָך א רגע און עס וועט פלאצן.איך בליב שטיין און ...קוק זיך אום. וויט.וויט וויגן זיך אויפן שניי,אין דער נאכטישער העלקייט,צוויי לאנגע שאָטנס.אחדאי באפרייט שמוגלערס.סאיז כדאי אונטערצוהארטן.און אויב דאָס זענען דייטשן? אפשר אנדערע פינצטערע פארשוינען?..

איך טאָפּשע אין טיפן שניי.דער נארש איז שוין הינטער מיר. די וויטע שאָטנס פארקערעטן אויף רעכטס,דאָרט וו עס טונקלט דער וואלד. איך באשליס דאָך צו גיין אין ענער ריכטונג.וואָס עס האָט צו זיין זאָל זיין! אייגע אליין בראָדזשען אין דער פוסטקייט איז אזוי אימהדיק, אזוי שרעקלעך.וי ווייס קאָן זיין אין אזא פראָסטיקער נאכט! די פיס טאָפּטשען און פאלן אריין אין שניי ביז צו די קני.קוים שלעפּ איך אין פוס ארויס,פארזינקט דער צוויטער אינעם וויסן,קאלטן פוך.

- האָפּ,האָפּ! אָ - פון - דערגייט צו מיר א רופן."אָ - "אָ - פון - ענטפערט דער וואלד.

איך קערעטע מיינע טריט אויף רעכטס,צו יענע צוויי געשטאלטן. מיר וערן האָט א מאָל נעענטער צו זיך.איך אונטערשייד שוין אפילו, אז דאָס זענען צוויי פרויען.

מיר דערפריען זיך וי אלטע באקאנטע.אָ,זי קענען גוט דעם וועג. מײַן געשפאנטקייט לאָזט נאָך.איר אָרם פארנעמט אן אומגעהיירע מידקייט. אפילו די געדאנקען וילן מער ניט דינען.די העלע,בלענדיקע לבנה

שארט זיך אויך פאמעלעך, א מידע ווי איך.
די באנסטאציע. דער צוג דארף אָנקומען ערשט אין די פארמיטאָג-
שעהן. אינע פון די פרויען, א יונג שיקסל מיט צוויי בלאָנדע צעפ, ווי
ניט וואַרטן, זי האָט א מומע אין נאָענטן דארף, געזאגט זי אונדז
און גיט אַוועק צו פוס.
די נאכט ווערט וואָס א מאָל גרויער. באלד ווערט אָנהויבן טאָגן.

— — — — — —

פלאָצק. מיין פלאָצק. נאָך ניט קיין האלב יאָר ווי איך בין פון
דאָגען אַוועק און . . . ניט מער די זעלבע שטאָט. שורות שטומע
הייזער. צעפלאַטערטע, רויטע פענער מיט שוארצע האקנקרייצן. פוסטע
אָפּגעשטאַרבענע גאסן אָן מענטשן. אלץ איז פול מיט א וויידערקול פון
אמאָליקן לעבן. אומעטום — שאָפּנס פון עבר, איבערגעוואָקסענע געשפענסטער,
וואָס גייען מיר נאָך און פליסטערן מיט די טרויעריקסטע שטימען פון
זכרונות. מיין אויג כאפט מיט ליבשאפט און וויטיק אלץ, וואָס איז
געווען אזוי נאָענט אזוי אייגן. כמעט אלע פענצטער — פארהאָנגען מיט
ראָלעטן. סדוב געוועלבער — פארמאכט. א שטילקייט ווי אויף א בית-
הקברות, אָט איז די טומסקע גאס, און דאָרט, בייַם עק — בעטלעים אפטיק.
איין הויז וויטער — קאָלעניאלנע 3 — מיין געוועזענע היים. דאָס געוועלב,
די שויפענצטער, דאָס טויער. צו גיין? גיין! אויסמידן, אויסמידן, גיין
וויטער!

מיינע טריט הילכן אָפּ טויב און שרעקעוודיק. זע, די קאָזאקעוויטש-
עס צוקערניע. די טירן — פארהאמערט. וווינט נאָך רוזשקע אין איר
פריערדיק שטיבל? אָ, זי זאָל נאָר זיין אין דער היים, איך זאָל זי נאָר
טרעפן! נאָך דרייַ הייזער, נאָך צוויי.

פלוצעם — אן אָפּהילך פון מארשירנדיקע פיס און . . . א
מעכטיק התקהה-געזאנג, התקהה? דאָס? אומבאוועגלעך בלייַב איך שטיין
לעבן א טויער און קאָן זיך בשום אופן ניט ריסן פון אָרט. א גרעסערע
גרופּע ייִדן מיט לאָפּעטעס, גראבליעס, האמערס און בריקאייזנס דערנענ-
טערן זיך. פיר אין א רייַ. א שוארצער פירעק, באוואכט פון צוויי דייטשן.

— זינגען! זינגען! לאָוטערן! "שרייט אייגער פון די דייטשן
אויפהייבנדיק די קאָלבע פון זיין בייקס. א הילכיק געזאנג פון התקהה
פילט אָן די פוסטע גאסן, טראָגט זיך איבער די קעפ פון די הייזער.
"דער ערשטער יידישער צעבלופּיקסער. האָט ער אן אויסגעהאקט אויג?
א באקאנט פנים! וואָר איז ער? אָ, דאָס איז דאָך וויינבערג! וויינבערג פון
דער בריקער גאס, דער גוטער, הארציקער וויינבערג!

זיין העמד, דער רעק — באָגאָסן מיט בלוט. ער באמערקט מיך ניט.
זיין אייניק אויג קוקט ערגעץ, וויט — וויט. פון דעם צעפענטן, פאר-
בלוטיקטן מויל ריסן זיך די טענער און וואָרטער פון התקהה.
דער דייטש וויסט ניט וואָס די יידן זינגען . . .
— לאיטער! לאָוויטער!!

קאָלעגיאלנע 11. אין אײַן אָטעם לויף איך אויף די טרעפ בײַ
צו רוזשקעס טיר. איך בלײַב א רגע שטיין. מיט די לעצטע כוחות קלאפ
איך אָן. עס דערגײט צו מיר רוזשקעס שטים. אן אוממענטשלעכע מידקײט
בראכט אונטער מײַנע קניי. די שטוב זיבערבלט און דרײט זיך צו זאמען
מיט מיר. רוזשקע האלט מיך אין די אָרעמס און זינט, זינט יאָמערלעך־
אין אָזנט האָב איך באזוכט זינבערגן אין זײַן היים אויף
שערקא "גאס. אין א קליין שטיבעלע האָט אין זינקל, בײַ דער קיך,
געזאנקט א פיצעלע קאגאנעצל. זינבערגס זײַב האָט זיך באטעגט שטיל
און שטום די א שאפן. אויפן בעט, אינעם אָנטוען איז געלעגן זינבערג
אויף זײַן פנים — א נאס טוך.

ראפטעם שפרינגט זינבערג אויף. דאָס טוך גלימשט זיך ארײַף
פון זײַן צעקאליעטשעט פנים. — איר אין פלאָצקי? זי האָט איר זיך
איינגעשטעלט צו קומען א הער, אין ניהנזם אריין? זאָס פאר א ליכטזיניקײַט
עס פאלן אָפגעריסענע וערטער, וערטער פון פאָרוורף און
זײַטיק.

איך דערצײל אים וענען די סיבות פון מײַן קומען. צוזײַ צעגליטע דלאנ־
יעס כאפן אָן מײַן האנט: "הלואי, הלואי — שעפטשן זינע ליפן — הלואי
איר זאָלט מצליח זײַן, אהינקומען בשלום! מײַן גאנץ לעבן האָב איך
געטרויעט וענען ארץ־ישראל, וענען אין איגן פעלד, איינענע לאָנקעס, קי,
געהלומט צו זײַן א פאסטעך, א ייִדישער פויער אין א ייִדיש דאָרף,
זעטיקן זיך מיט אײַגן ברויט — — —

די אָפגעריסן פון דער ארומיקײט, באהויכט מיט זיזיעס, האָט ער
אין דער פינצטערניש פון צימער געקוקט מיט דעם אײַנעם אויג, די
פון א תהומיקער טיפקײט, און געשעפטשעט, אויסגעשעפטשעט זינע טרויי־
מען. דער גאלער בלישטש פון קאגאנעצל האָט זיך טראגיש אָפגעשלאָגן
און דער וונד פונעם אויסגעהאקטן אויג. די רגעס האָבן געצויטערט,
געפיבערט, געצאנקט. און דער דערדרינקדיקער שטילקײט האָט זיך
פלוצעם דערהערט א שלוכצן. זינבערגס קאָפ איז צוגעפאלן צום קישן.
זײַן זײַב האָט זיך שטיל דערנענטערט און ארויפגעלײגט אויף דער
וונד א פריש, פײַכט טיכל. פון אונטערן טיכל זענען גערינען רויטע,
בלוטיקע טרערן.

— זינבערג — זאָג איך שטיל און עס פלאָנטערט זיך מיר די
צונג — זינבערג, האָט איר עמעצן אין ארץ־ישראל, א קרוב, א פרײַנד,
איבערצוגעבן אים א גרוס פון אײַך, אויב , , אויב איך וועל
אהינקומען? זינבערג זעצט זיך זידער אויף.

— א קרוב? א פרײַנד? ! אלע ייִדן דאָרט זענען מײַנע קרובים,
מײַנע נאָענטע, מײַנע פרײַנדאָ גרוס? נעמט פאר זי מיט מײַן היינטיקע
התקוה, אונדזער התקוה. זאָל זי צוזאמען מיט אײַך באפרײַט ווערן אויף
אונדזער היליקער ערד. די געשיכטע וואָרט געדולדיק טויזנטער ייִרן..
עס וועט אָבער קומען א טאָג, יום פקדי אתם, נאום ד', והעליתים,
והשיבותים אל המקום הזה".

זינבערג וועט אנטשוינגן. געלע, צעשראָקענע, צאפלדיקע פלעמלעך
לויפן זיך פונאנדער איבער די טונקעלע וינקלען פון שטיבל, די
זי האָלטן געזוכט א באהעלטעניש אונטרינען צו ווערן.

/סוף אויף זײַט 33/

צו דער פּיערונג פון 10 יאָר ישׂראל־מדינה,
זינען צוגלײַך מיט ײדן פון אַנדערע לענדער,
אויך געפֿאָרן זשעלעכאָוער פון פּאַרשידענע
לענדער, צוישן זיי אויך אונזער פרײַנט דוד
וויסלעדער פון קאַסטא ריקא, פרײַנט וויסלעדער
גיט איבער זינע אײַנדרוקן פון אַט דעם באַזוך.
פרײַנט ו.שרײַבט זינע אײַנדרוקן אין פּאָרם
פון אַן ענטפֿער צו א פרײַנט.

סאַן כאָסע מאי 1958

מײַן טײַערער פרײַנט.

דו ווילסט אײַך זאָל דיר שרײַבן וועגן ישׂראל, וועגן מײַנע אײַנדרוקן פון מײַן באַזוך אין ישׂראל? מיט פֿאַרגעניגן וועל אײַך דאָס טאָן. אָבער מיט וואָס זאָל אײַך אָנפֿאַנגען? וי עס זעט אויס דאָס לאַנד, די לאַנדשיפֿט־שאפֿט, די אידוסטרי, די שאַפֿײַען, די בוי־אינדוסטרי, די שטעט און די דערפֿער, די קבוצים, די אלטע און נײַע עולים? אָון אָפֿשר גאָר וועגן אונזערע לאַנדסלײַט? עס וואָלט מיר געזומען א גאַנצן טאָג און נאַכט, דיר אײַבערצוגעבן אלץ, וואָס מײַנע אויגן און אויערן האָבן געזען און געהערט.

וי דו ווייסט, מײַן ליבער חבר, איז דאָס געלעגן אין מײַן בלוט, גישט בלויז פון נעכטן, צו זען מיט מײַנע אויגן דאָס לאַנד, וועגן וועלכן דו, אײַך און אלע אונזערע חברים האָבן געהלומט אין אונזערע קינדער־יאָרן, דאָס לאַנד, וואָס איז באַצײַכנט געוואָרן אין חמוש, דאָס לאַנד פון מילך און האָניג, דאָס לאַנד פון אונזערע אבות און פון די כותל־המערבי, דאָס לאַנד, פֿאַר וועלכן דײַנע און מײַנע עלטערן, בריידער און שוועסטער, מיליאָנען פון אונזערע אײַנעניקע, זינען געגאַנגען אויף קידוש השם, די קרבנות אונזערע פאַנגען זיך אָן מיט אברהם אבינו, וועלכער האָט גישט געוואָלט אונזערקענען קײַן נעצן־דינסט, בײַז אונזערע משחלעך און שלמהלעך, וואָס זינען פֿאַרגאַזט געוואָרן אין די גאַז־קאַמערן.

זיכער געדענקסטו מײַן פרײַנט, וי מיר האָבן אין אונזער קליינעם שטעטל געקעמפט פֿאַר אונזער אידעע, וויפל צרות זינען מיר דורכגעגאַנגען? געדענקסט אויך די אראַבישע פּאָגראָמען אין 1921, וי אויך די שחיטה אין חברון אין 1929. אָט די שחיטות האָבן דיך און מיך געדירט בײַז די טיפֿענישׂ פון הארצן, אז עפּעס מוז געטאָן ווערן.

/סוף פון זײַט 32/

פֿאַרן ווײַז הויערט אן אימהדיקע זילבער־גרײַנע נאַכט מיט פוסטע גאַסן, שטומע הײַזער, פלאַטערנדיקע רויטע פענער מיט גרויסע שוואַרצע האַקנקרײַצן. אײַערן היפל וואַנדערט א קראַנקע, טרויעריקע לבנה מיט אן אויסגעהאַקט אויג און אין פֿיין צוזאַמענגעצויגענע ליפּן

איך בין זיכער, אז דו געדענקסט די פאַראָמען אין די פוילישע שטעטלעך, די נומערוס־קלאוזום פאר די ייִדישע סטודענטן, די אָנפאלן אויף די ייִדישע דעפוטאטן און די ענדעקישע כולינאנעס.

אונזער חלום איז געווען, אן אינגע היים, מיר זינען נישט געווען די פונדאמענטַל־ליגערס, מיר האָבן אָבער אלע מאל צוגעטראָגן אביסל זאמד, א קלײן שטיינדעלע, א ציגעלע צו אָט דעם בנין. גרויסע שטיינער צו טראָגן, איז נישט געווען פאר אונזער כוח, דערפאר האָבן מיר זיך געלאָזט באניגענען מיט קלענערע, און מיר אלע צוזאמען האָבן אויסגעבויט אָט דעם בנין, היינט, א שיינער בנין, אָבער מיליאָנען פון די בויער, האָבן נישט דערלעבט צו זען דאָס געשאפענע.

אנדערע האָבן געשיקט פאָטאָגראפיסטן, אראָבצוגעמען בילדער פון דעם געשאפענעם, דער דראנג צו זען אָט דאָס אלץ, איז אזוי גרויס, אז מען קאָן זיך נישט פארלאָזן אויף פרעמדע אויגן, ניין, מען מוז אליין זען די זאמדעלעך, די שטיינדעלעך, וואָס מען האָט אמאל צוגעטראָגן, און איך האָב באשטימט דאָס צוטאָן.

איך ווייס נישט, וואָס עס באווירקט דיך, קומענדיק אויפן פלי־פלאץ אין לוד, דו פילסט, אז דו ביזט נישט אין פאריז, רוים, אָדער אין אנדערע פלי־פלעצער. מיין הארץ האָט אָנגענומען אנאנדערן טיק־טאק, עס דוכט זיך דיר, אז אלע אָן אויסנאם באגריפן דיך מיטן הארציקן ברוך־הבא, צוישן אלע לאָזונגען, אויפן פלי־פעלד, איז מיר אמיינסטן געפעלן די לאָזונג "כלנו בכמים", וואָס ווייל זאָגן זייער אסך.

טראָץ דעם, וואָס איך האָב נישט געהאט קיינעם פון מיינע אייגענע, וואָס זאָל מיך אריינפירן אין לאנד, האָב איך זיך דאָך געפילט פרייַ אין מיינע באזעצונגען, ווי איך וואָלט געקומען צו מיינע טייערע עלטערן און ווי איך וואָלט דארט אויפגעהאדעוועט געווארן.

וען דער לוקסוס אויסן פירט דיך איבער דעם אספאלטירטן שאָסיי, וואַרפן זיך דיר אין די אויגן, אינגעפאלענע היזקעס, אָבער דאָס איז בלויז לזכר, ווייל אונטער אָט די היזקעס, באמערקסטו נייע, וויסע, 4 שטאָקיקע היזער, דאָ זינען די לעצטע עולים, איבערגעגאנגען פון די אלטע, פון א צרותדיקן לעבן, צו א נייַ לעבן, צו נייַע באדינגונגען. בייַ יעדן הויז זעסטו א גאַרטן, נישט פאראן אין טריט ערד, וואָס זאָל נישט זיין בעארבעט, מיט פרוכטן, בלומען, אָדער גרין גראָז, וואָס פארשפארט דעם גאנצן אויסזען. און אזוי אויפן גאנצן וועג ביז תל־אביב, די הערליכע, פראכטפולע תל־אביב.

דער אויסזען פון תל־אביב איז וי קליין־פאריז, אָבער דו פילסט אנדערש, וי אין פאריז, איך ווייס נישט, וי דאָס וירקט אויף אנדערע, נאָר איך האָב געפילט, אז נישט איך בין אין תל־אביב, נאָר בייַ זיך אינדערהיים, ווייל דאָ און דארט האָסטו די זעלבע שלמהלעך און בערעלעך און רבקהלעך.

עס זעט מיר אויס, וי א חלום, דו זעסט צענדליקער טויזנטער מענטשן, שיין און אנדערש געקליידט, ארבעטער און סוחרים, גרויסע און קלענערע געשעפטן, פון א גאָר חויכן געשמאק. איך ווייס נישט, וואָר, פאר וואָמען עס האָט זיך אויסגעשליַערט, צו די מאמע האָט זיך אויסגעקליידט אין זייַדנס און פערפום, אויפצוגעמען די קינדער,

אָדער די קינדער האָבן זיך אויסגעשלייערט, צו געפעלן די מאמען, אָבער אלע זײנען אויסגעצירט אין שענסטן און בעסטן.

דו הערסט אויף די גאסן פון תל־אביב, א מיש־מאש פון פאר־שידענע שפראכן, אלע שפראכן רײדט מען אין ישראל, אלע טענץ טאנצט מען אין ישראל, אלע טיפישע קליידונגען זעט מען אין ישראל, ײדן מיט היטלען און שטראמלען, ײדן אין קאפעלעך און ײדן אָן היטלען, קינדערלעך מיט פארזאָרפענע פאיהלעך און גרויסע טליתקטנס, קינדער מיט געלאָקטע הערלעך און קינדער אָן היטלען, שײן פארשוי־רענע קעפלעך און כאקיני אונ׳פארמען.

זען דו באטראכטסט אָט דעם געמיש פון קליידונג, שפראך, טענץ, געזאנג א.א.פילסטו, אז פון אָט דעם אלעם וועט זיך אויסקריסטא־ליזירן אין ריטם, אין קלאנג, וואָס וועט פארהילכן די וועלט.

מין טײערער פרײנד, זיכער וילסטו וויסן, וי עס זעט אויס א ײדיש דאָרף? איך האָב אָבער מורא, אז איך בין צו שוואך דאָס צוטאָן, קאָנסטו נעמען א געניי בילד פון א לויפנדן טיך? אזוי איז אונ־מעגליך צו נעמען א געניי בילד פון אונזערע ײדישע דערפער, פון אונזערע לאנדווירטשאפטן, אלץ איז אין א באזעגליכן צושטאנד, זען דו פאָרסט דורך דעם נגב בײַ סדום, דאכט זיך דיר, אז דו בײַזט נישט אין דערפער, נאָר, אז א גרויסער מאָלער האָט פאר ליינע אויגן אזעקגעשטעלט בילדער, וועלכע פארכאפן דאָס אויג.

דער אויטאָמאָביל צלילשט זיך אויף די אספאלטירטע וועגן, וועלכע זײנען מיט עטליכע יאָר צוריק פארענדיקט געוואָרן דורך אונזערע בריידער און שוועסטער, אין בײדע זײטן זײנען פארן בײמער וי אין א אלעע, בײדע זײטן פעלדער זײנען באדעקט מיט פארשידענע תבואות, זעלטן וואו דו קאָנסט באמערקן אָפגעדעקטע ערד, וואָס שטעלט מיט זיך פאָר א שטח פון וויסע זאמד און שטיינער, וועלכע וועלן אינגיכן וועלן אָפגעריניקט דורך שוערע טראקטאָרן, פון טויזנט־ערי־קן פארזאָרלאָזן, און א גרין מלבוש וועט דאָס אָרט באקליידן.

וואו נישט וואו באמערקסטו א שטיק שוואָרץ אָפגעברענטע ערד, וואָס איז נאָך באזעצט פון א גרופע בעדוינער, וועלכע ארבעטן נאָך מיט פרימיטיוע מיטלען, אָדער וואנדערן.

עס פאלן דיר אין די אויגן אריין, א גרויסע צאָל מושבים, וועלכע שלענגלען זיך אין די טיפענישן פון לאנד, הונדערטער קבוצים וועלכע באפרוכפערן און פארשענערן, פארבעסערן די בעארבעטונג פון לאנד.

טויזנטער קלענערע און גרעסערע פאבריקן, פון אלן און אלעם, וואָס איז נוטיק פארן לאנד.

טרעפסט אויפן וועג, צענדליקער טויזנטער פרויען און מענער, אין מיליטעריש אונ׳פארמען, וועלכע זײנען גרײט, יעדע מינוט אטאָק צו געבן זײער לעבן, פאר די זיכערקײט פון לאנד.

נישטָ נאָך א נאציאָן אין די וועלט, וועלכע זאָל פארמאָגן א פאטריאָטיזם, וי עס האָט ישראל, אָנפאנגענדיק פון פוילישע, דײטשע, רוסישע, אונגארישע, אמעריקאנער, אפריקאנער און תימנער ײדן, ביז די ״חילדע״ מאבערס, וי מען רופט זי. אלע וועלן אטאָק געבן זײער

לעבן, זײער בלום פארן לאנד, עס איז אן אינגעוואַרצלטער טיפער פאט־
ריאָטיזם. נישטאָ דער כוח, וואָס זאָל קאָנען זיי טאָן דעם לאנד. פינסטער
און ביטער וועט זיין דעם לאנד, וואָס וועט אויפהויבן א האנד קעגן
אונזער מדינה.

דו מײן פרײנד וילסט זיכער וויסן זיי עס זינען די באציאונגען
פון יעד צו יעד, וועל איך עס טאָן א צוליב מאָל. איך וויל דיר אָבער זאָ
שרײבן, אז איך האָב געהאט די געלעגנהײט צו לערנען, וועגן די
באציאונגען צווישן אונזערע לאנדסלײט, און ספעציעל צו די לאנדסלײט
וועלכע קומען אויף א באזוך אין לאנד.

אונזערס א לאנדסמאן, וועלכער קומט קײן ישראל, דארף אין קײן
פאל נישט האָבן קײן האָטעל, ווײל עס פעלן אויס טעג און נעכט, וועו
צו זאמען פארבריינגען.

אונזערע לאנדסלײט שטײען אויף א גאָר הויכן קולטורעלן
ניוואָ און ספעציעל וועו עס האנדלט זיך וועגן הכנסת אורחים, די פרײד
בײ אונזערע לאנדסלײט מיט א גאסט איז אויסערגעוויינלעך, מען רײסט
זיך אין אלע זײטן, קום מיט מיר און קום מיט מיר. דו וויסט נישט
מיט וועמען פריער צו פארבריינגען, אלע זינען שטארק גאסט־פרײנדליך.
איך וויס נישט, צו איז דאָס דערפאר ווײל מיר זינען אזוי אָריענטירט,
אדער ווײל דאָס ליגט אין בלום פון אונזערע ישראל־לאנדסלײט.

די גמילת חסד קאסט, וואָס מיר האָבן געשאפן מיט אינזיקע ײאָרן
צוריק, איז א געוואלדיק גרויסע הילף פאר אונזערע לאנדסלײט, מיינער
א פרײנד האָט מיר געזאָגט: איך וועל זיך נישט שעמען פאר דיר דוד, נאָר
וועו נישט דאָס וואָס איך האָב געקריגן א הלואה, וואָלט איך נישט גע־
קאָנט החזיר מאכן מיינס א מאָכטער. א צווייטער האָט מיר געזאָגט דאָס
זעלבע, וועגן א בר־מצוה פאר זיין זון. א דריטער האָט זיך אינגע־
קויפט וויכטיקע נויטיקע זאכן אין שטוב אריין. נאָך אינער האָט זיך
געראטעוועט פון א קראנקהײט, אדאנק די ג.ח קאסע. אינער האָט זיך
אינגעקויפט א מאשין, וואָס פארגרינגערט אין אין זיין ארבעט.

איך וואָלט דיר געקאָנט דערצײלן וועגן צענדליקער און צענדלי־
קער, וואָס האָבן מיר אויסגעדרוקט דאנקבארקײט, פאר די הילף וואָס די
ג.ח. קאסע גיט זיי. צום באדויערן, איז די קאסע נאָך אלץ אין וויינלע
און מען דארף נאָך אלץ אנגין מיט דער דערציאונג, בכדי אונזערע
לאנדסלײט זאלן קאָנען מער נעמען פון די הילף, צו פארבעסערן זייער
עקאָנאָמישן מצב. און דאָס ליגט אין די הענד פון אונזערע לאנדסלײט
אינער דער גאָרער וועלט, אז אלע צוזאמען זאלן באשליסן אונטער־
צונעמען א גרויסע ייערליכע אקציע, צו פארצענפאכן די סומע, וואָס
געפינט זיך אין קאסע אין יעצטיקן מאָמענט, כדי צו נעמן גרעסערע
הילף צו אלע, וואָס נויטיקן זיך אין דעם.

מײן פאָרשלאג איז: יעדעס לאנד, וואו עס געפינען זיך זשעלע־
כאָער, זאלן דורכפירן א ייערליכע אקציע און דאָס אינערשטקן דורך
שיקאָנאָ, אדער דירעקט קײן ישראל און דערמים העלפן אלע נויטבא־
דערפטיקע. דאָס וועט זיין דער גרעסטער מאָנומענט פאר אונזערע גע־
פאלענע קדושים פון אונזער שטעטל און א גרויסע הילף פאר די
נויטיקע. וועגן אנדערע באזוכן, דאָס קומענדע מאל.

דײן פרײנד דוד וויסלעדער

מיר ברענגען אן אויסשניט פון די ידישע צײטונג אין ישראל "היינטיקע נײעס" וועגן דעם באזוך פון די פרײנט משה און פרידא בארוכאָ־וויטש אין דער רעדאקציע, בעת זײער וויזיט אין ישראל.

משה בארוכאָוויטש — אין א בונקער, אין שאָטן פון טויט האָט ער פון זכרון אויפגעשריבן א סידור פאר יידן, אפגעראָטעוועט פון דייטשער אויסראָטונג

משה בארוכאָוויטש און זײן פרוי פרידא זענען געקומען פון ניו־יאָרק קיין ישראל צו פיירן דאָ דעם חג העשור.

עס איז א נחת צו שמועסן מיט דעם דאָזיקן פרומען צעשמייכלטן ייד. ער האָט א סך וואָס צו דערציילן. זײן לעבן און אופן פון ראָטעוועט זיך פון דער דייטשער אויסראָטונג, זײנע באמיונגען נאָך דעם חורבן צו ברענגען צו קבר ישראל די יידישע הרוגים און צו משפטן די פאַרברעכער בכל חומר הדין — האָלט געקאָכט זײן א רייכער שטאָף פאר א קינסטלער פראָזאיקער צו שאָפן א וואָריק ווערק פון דער געטא צייט.

אנזער גאסט נעמט ארויס א קליין ספרל, געשריבן מיט דרוק־אותיות. דאָס איז א סידור מיט אלע תפילות אויף יעדן טאָג און אויף שבתים און יום־טובים. דעם סידור האָט משה בארוכאָוויטש אָנגעשריבן זיצנדיק אין א בונקער. נאָכדעם, ווי ער האָט איבערגעלעבט אלע פיין און צרות אין זשעלעכאָוער געטא, אין א לאגער פונוואנען ער איז אנטלאָפן, געווען ביי די פארטיזאנער אין קאָמף קעגן די דייטשן — האָט משה בארוכאָוויטש זיך געראטעוועט אין א באַהעלטעניש.

דער פרומער ייד, וואָס האָט געזען ווי די דייטשן האָבן חרוב געמאַכט די יידישע קהילות, האָט מיט מורא געטראכט וועגן דעם, אז די געציילטע אפגעראטעוועטע יידן, וועלן נאָכן חורבן נישט האָבן קיין סידור צום דאוונען, האָט ער פון זכרון אָנגעשריבן אלע תפילות און אויפגעשטעלט אן אייגנארטיקן סידור — א הייליק ספר, אן עדות פון יידישער דערהויבענער פרומער גייסטיקייט, וואָס האָט נישט געקאָנט דערשטיקט ווערן דורך דייטשער ברוטאַלער אכזריות.

נאָכדעם ווי משה בארוכאָוויטש האָט זיך אפגעראטעוועט מיט זײנע צוויי זין אין דערפילט זיין חוב פאר די יידישע הרוגים, דורך ברענגען זיי צו קבר ישראל, איז ער אוועק קיין ניו־יאָרק. ער איז אריין אין פשוטן טאָג־טעגלעכן לעבן. ער פארגעסט אָבער קיינמאָל נישט אין דער שארית הפליטה פון זײנע בני עיר, די יידן פון זשעלעכאָוו, וואָס האָבן אויפגעשטעלט זייערע היימען אין מדינת ישראל.

דער געראטעוועטער פון געטאָ און לאגערן איז בעקומען אין לאנד זיך פרייען מיט דעם גרויסן יום־טוב פון מדינת ישראל.

אויף דער פראגע, וואָס פארא אייגנדרוק מאכט אויף אים די יידישע מדינה, האָט משה בארוכאָוויטש געענטפערט קורץ: „אשריכו שזכינו לכך — די יידישע מדינה איז אוניזער גרויסע טרייסט פאר אלע צרות און פיין, וואָס מיר האָבן איבערגעלעבט".

דעם 13טן אויגוסט איז געווארן 20 יאָר זינט עס איז געשטאָרבן אונזער גרויסער לאנדסמאן, דער יידישער פאָלקס־שרייבער י.מ.זיסענבערג. צו אָט דיגעלעגנהייט, גיבן מיר איבער אויסשניטן פון יידיש צײטונגען אין פוילן און אין ישראל.

פאלקס־שטימע

היינט — ביים קבר פון י. מ. וויסענבערג

היינט מיטוואָך, דעם 13 אויגוסט וועט 20 יאָר זיגט ס'איז געשטאָרבן דער יידישער פאָלקס־שרייבער י. מ. ווייסענבערג.

היינט, 16 אזייגער זאמלען זיך כיי זיין קבר אלע, וואָס ווילן אָפּגעבן כבוד דעם ליכטיקן אָנדענק פון אונדזער גרויסן שרייבער.

ביים קבר פון יידישן פאלקס־שרייבער י. מ. וויסענבערג

דעם 13 אויגוסט איז געווארן 20 יאָר זינט עס איז געשטאָרבן דער יידי שער פאָלקס־שרייבער י. מ. וויסענבערג.

אויפן נענשער בית־עולם זענען זיך צוגעפּגעקומען יידישע שרייבער, זשור־נאַליסטן, געזעלשאפטלעכע און קולטור טוער, לערער, יידישע ארבעטער — פארערער פון גרויסן שרייבער.

געקומען איז דער באַוואוסטער יידי־שער שרייבער אפרים קאגאנאָווסקי. צווישן די פארזאמלטע איז אויך פא־ראן דער גאסט פון ישראל — דער דיכ־טער פּחה בינעצקי.

4 אזייגער נ. מ. האָט זיך ביים אריינגאַנג אויפן בית־עולם פארמירט

פון רעכטס אויף לינקס: מארק ראַקאָווסקי, פּחה בינעצקי, בער מארק, משה זאלצ־מאן, ס. פינשטיונד, אפרים קאגאנאָווסקי, הערש סמאָליאר, י. פעלחענדלער און לייב אָליצקי

א צוג, וועלכער האָט מיט געמאָסטענע מרָוק מארשירט אין דער ריכטונג פון דער „לימעראריישער אלעע". בראָט זענען געגאנגען יידישע שרייבער און פּאָרשמייער פון דער חיפּה־פּאַרוואלטונג פון קולטור־געזעלשאפטלעכן פּאר באנד פון די ייִזן אין פּוילן. זיי האָבן געמאָנט א גרוסן קראנץ לעבעדיקע בלומען מיט אן אויפשריפט: „אונדזער פאָלקס־שרייבער י. מ. וויסענבערג — צו זיין 20 יאָריקייט".

דער קבר פון י. מ. וויסענבערג נעמט זיך לעבן קבר פון ה. ד. נאָמבערג. ס׳ביסלע וויטער נעמט זיך דער אוהל פּרץ. מיט 7 יאָר צוריק איז וויסענבערגס קבר נאָך נעווען אָן א מצבה. עס האָט זיך דאָרט נעפונגען בלויז א הילצערן ברעטל. אין 1951 י. צו דער 13 יאָרצייט נאָכן טויט פונעם שרייבער האָט די חיפּה־פּאַרוואלטונג פון קולטור־געזעלשאפטלעכן פּארבאנד פון די יידן אין פּוילן געשטעלט א מצבה לויטן פּראָיעקט פונעם קינסטלער חיים האנפּט.

נאָכן לייגן א קראנץ צופּוסנם פון וויסענבערגס קבר, איז מיט א קורצער רעדע ארויסגעטרעטן דער פּאָרזיצער פון דער יידישער שרייבער־גרופּע אין פּוילן **בער מארק**.

„מיר געפינען זיך אויף אן אָרט — זאָגט דער רעדנער — וואָס איז א סימזיי פון יידישער נעשיכטע אין וואָרשע אויף אן אָרט ווו עס רוען די ביינער פון דורות יידן — קעמפער, בוימער, שאפער פער פון דער יידישער קולטור, אָנגעמייקנעמער אין די הענאָקוטיאָנערע קאַמפּן.

מיר געפינען זיך אין אָרט, וווּ עס רוען די ביינער פונעם גרויסן פּרץ. מיר זענען נעקומען אָפּגעבן כבוד דעם מיטשעפער פון דער מאָדערנער יידישער ליטעראטור, וועלכער האָט אין דער יידישער פּראָזע אריינגעבראכט דעם דינאַמישן סמיל, דעם מאָן פון קראפט צום האסטיקייט; דעם שרייבער, וועלכער האָט ארויסגעבראכט נייע נעשטאלטן, נעזונטע קעמפערישע, האָרעפאָשנע יידן. דאָס איז דער חיפּה־פּאַרדינסט פון וויסענבערגן פאר דער יידישער ליטעראטור.

וויסענבערג איז נעקומען אין דער ליטעראטור אין א צייט פון שטורעם, שילדערנדיק מיסטעראָפּאפּט אין זיינע ווערק די נעשעענישן, די רעוואָלוציאָנערע קאמפן פון 1905. דאָס האָט אר דער ערשטער אָפּגעשפּיגלט דעם קלאָסן־קאַמף אין דער יידישער נעזעלשאפט.

וויסענבערג איז נעווען דורך און דורך א שרייבער פון פּוילישן יידנטום, וועלכער פּארקערפערט די מרייקייט און איבערנעענבנקייט צו דער פּוילישער ערד, צום פּוילישיידישן שטייגער, צו דער פּויליש יידישער פאָלקסשפּראך. אזא וועט ער בלייבן אייביק פאַרן לייענער, פאַרן יידישן קולטורמענטש.

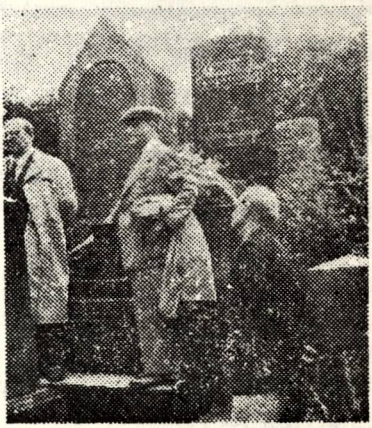
אייביקער כבוד און ערע דעם אָנדענק פון יצחק מאיר וויסענבערג!"

אויפן פּיעדעסטאל נייט ארויף רער באוווסטער יידישער שרייבער **אפרים קאגאנאָווסקי**.

„ היינט — זאָגט ער — באווייזען מיר נישט אימשע מאיר וויסענבערגן, וואָס איז אוועק פון אונדז אן דער אייביקייט. היינט שמייכן מיר בייזיין קבר מהויערקיק צוליב דער **נישט אייביקייט**, וואָס דראָט אונדזער גייסטיקן שאפן אין אונדזער שפּראך וואָס איז באַדראָט פון אלע זייטן אָט די אייביקייט, וועגן וועלכער עס האָבן געטרויטט אונדזערע שעפער דא אין דער חיפּה־שטאָט פון פּוילן, אויף די גאסן פון דער שטאָט, וווּ עס האָט זיך אָפּגעשפּילט די יינגסטע און שענסטע ערע פון אונדזער גאנג צו דער וועלט, מיט אונדזער ליטעראָטור, אונמער די פליגל פון דעם שענסטן פּייליש יידישן דעם מרוימער און גלויבער אין דער יידישער שיינקייט — יצחק לייבוש פּרץ.

מיר נעפינען זיך אויף דעם קבר פון אייגער פון די מראָנישסטע נעשטאלטן פון אונדזער שיינער ליטעראטור, וואָס איז נעקומען פון דער סאָמע טיפענישן פון דעם נעדיכטן וואלד, וואָס האָט נערוישט מיט א שטראָמיק יידיש לעבן. אונטער אונדז ליגן די ערדישע רעשטן פון א טרויער, א נעמרייען שליח פון דעם פאר־

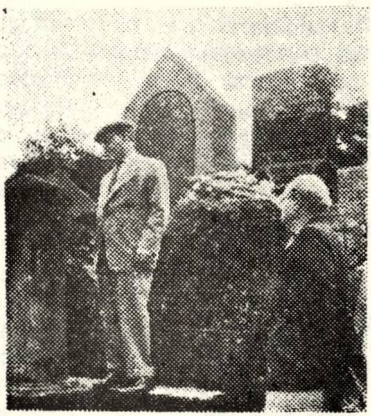
שניטענעם, גרויסן פוילישן ייִדנטים, א שליח, וואָס איז געשיקט געוואָרן צו דערציילן פון די מעג און נעכט, פון דער אָרטמער, באַוואָלטער ייִדישער פאָלקס־שטוב. דערציילן מיט א גרויסער אייִדלקייט פון נעפיל. אן עכטער

עס רעדט ב ע ר מ א ר ק

ייִדישער שרייבער, וואָס האָט נעמאָלט מיט די מונקעלע אומעטיקע פארבן פון דער שפראַך, וועלכער איז אזוי פארשטענדלעך נאָר פאר אונדז, איז פאר די מיליאָנען פאָלקס־מענטשן, וואָס האָבן באצאָלט דעם גרעסטן פרייז פאר זייער ייִדיש נעפיל, וועלכן זיי האָבן דורכגעמאַכן דורך פיל דורות פוילישע ייִדן.

...לאָמיר אויסטשע מאיר וויסענבערגן צוזאָגן דאָ, אויף דער שוועל פון זיין אייביקער דירה, אויף דער ערד פון אמעריקע־יאַריקן ייִדישן לעבן, לאָמיר אים צוזאָגן, אז מיר וועלן נישט לאָזן פארשטומעמן פון פארנעסן די שמים פון אונדזערע דירות, אז מיר וועלן נישט דערלאָזן פארלייקענען די שאפונג, איבערגעגעבענע פון אונדזערע דער

ע ר רעדט א מ ר י ם קאַגאַנאָוויטש

הויבענע שליחים — די סינגאלן פון דעם פארביקסמן און שטראָם קסמן לעבן פון אונדזער פאָלק אויף דער פוילישער ערד.

זאָלן נישט מקוים ווערן די מריה־עריקע נבואות פון איטשע מאיר וויסענבערג, וואָס האָט זיין גאנצן לעבן אין זיין תמימות פון א פאלקס־מענטש, נישט געוואָלט אנמרויען די רייכטימער פון נעפיל און זעלישער שיינקייט קיין קאלטע, פרעמדע און גלייכגילטיקע העכט. לאָמיר אים צוזאָגן צו פירן וויטער דעם קאמף פארן עכטן ייִדישן שאפן אין דער שפראך פון די דורות קדושים.

לאָמיר אויפהויבן די צעטרעטענע ווירדע און ווערט פון דעם ייִדישן קינסטלערישן שאפן, אזוי וויִ עס האָט פארלאַנגט דאָס גרויסע אין עכט פאָלקס־האַרץ פון דעם פארטיליקטן ייִדישן פאָלק אויף דער פוילישער ערד — דאָס הארץ פון איטשע מאיר וויסענבערג".

לאַנג וענען נאָך גרופן מענטשן געבליבן בייִם קבר פון אונדזער גרויסן ייִדישן שרייבער.

א. ק.

מיר בריינגען אן אויסשניט פון דער בילאנע פאר ייִדישע קליינע קינדער אין פוילן, צום אנדענק פון י.מ.וויסענבערג.

שמועסן וועגן יידישע שרייבער

דעם אָנרענק פונעם יידישן פאָלקס-שרייבער יצחק מאיר וויסענבערג

„מיר זאָגן צו אייביק טרייַ צו בלייבן און ערלעך צו דינען אונדזער קולטור, אונדזער ליטעראָטור פונקט אָזוי, ווי דאָס האָט געטאָן יצחק-מאיר וויסענבערג אין די שווערסטע טעג פון זיין לעבן!"

דער דאָזיקער פייערלעכער צוזאָג איז געגעבן געוואָרן דעם 13-טן אויגוסט, אין 20-טן יאָרטאָג פונעם טויט פון יידישן פאָלקס-שרייבער יצחק-מאיר וויסענבערג, בייַ זיין קבר אויפן בית-עולם אין וואַרשע, וווּ עס האָבן זיך פאַרזאַמלט יידישע שרייבער, געזעלשאַפטלעכע און קולטור-טוער, כדי צו באַערן זיין אָנדענק.

יצחק-מאיר וויסענבערג איז געבוירן געוואָרן אין 1881 יאָר אין שטעטל זשעלעכאָוו, בייַ אָרעמע עלטערן. ביזן עלטער פון 25 יאָר האָט ער געלעבט און געאַרבעט צוזאַמען מיט יידישע באָלמעלאָכעס, צווישן דער יידישער אָרעמקייט. ער האָט אויסגעצייכנט געקענט דאָס לעבן פון דיַ יידישע מאַסן, מיטגעלעבט מיט זיי, אויף דער אייגענער הויט דערפילט, וואָס עס הייסט נויט און דאגות, וואָס עס הייסט אומברחמנותדיק אויסגענוצט ווערן פון דעם באָלעבאָס, דעם אונטערנעמער. ער איז אויך געווען דער עדות פון נעם אויפוואכן פון דעם יידישן אָרבעטס-מענטש.

שוין אין די ערשטע דערציילונגען זיינע „דער קיטל" און „דור הולך, ודור בא" צייכנט וויסענבערג בילדער און געשטאַלטן פונעם יידיש-פוילישן שטעטל, פון דער סאַמע געדיכטער פאָלקס-מאַסע.

י. מ. וויסענבערג ברענגט ארויס דעם פשוטן אָרבעטס-מענטש, דעם באָלמעלאָכע, שילדערט זיין פאַראָוואָלט לעבן: זיין שווערע אומדאנק מידלעכע פראַצע, זיין שווער אויסזיכטלאָז געמיט. דאָס זענען בילדער לויטן פאָרנעם נישט קיין גרויסע, אָבער שטאַרק אויסדרוקספולע, וואָלכע טרייסלען אויף דעם לייענער, שטעלן פאָר אים די שווערע פראָגע, צי קאָן מען דערלאָזן דערצו, אַז דער מענטש זאָל אָזוי דערניַדריקט ווערן, אָזוי ליידן, זיי וועקן ביים לייענער אַ גאַמע פון שטאַרקע געפילן און נייע געדאַנקען, און מאַכן וויסענבערגן אָזוי נאָענט און טייער פאר אונדז.

י. מ. וויסענבערג האָט דערזען די אויפוואכנדיקע יידישע מאַסן אין שטעטל: אָרויסגעבראכט זיי ער דערוויל נאָך סטיכשן, צאַרנדיקן אויפברויז קעגן די אונטערדריקער. די דאָזיקע מאַטיוון זענען געווען פולשטענדיק נייע אין דער דעמלטיקער יידישער ליטעראָטור. און דאָס, וואָס וויסענבערג האָט זיי אריינגעבראכט אין דער יידישער ליטעראָטור — איז דאָס גרויס פאָרדינסט פונעם שרייבער. וויסענבערג שילדערט די אָפּקלאָנגען פון דער ערשטער רעוואָלוציע אין 1905 יאָר אין דעם פויליש-יידישן שטעטל, נישט אריינדרינגענדיק אינעם תוך פון די געשעענישן. און דערבער באַקומען זיך די בילדער רוי, נישט שטענדיק היסטאָריש ריכטיק, עס שלאָגט אָבער פון זיי מיט נאָטירלעכן קרעפטיקן צאָרן. דער יידישער אָרבעטס-מענטש טרעט דאָ אָרויס אָלס אַן אָקטיוואָר כוח. עס הערן זיך די הילכיקע טריט פון אַן אָנקומענדיקן קלאַס, וועלכער איז גרייט צו צעשמעטערן אָלע שטערונגען אויפן וועג צום ציל. די דערציילונג „דאָס שטעטל" איז אַן אָפשפיגלונג פון די דערמאָנטע געשעענישן אין דעם פויליש-יידישן שטעטל.

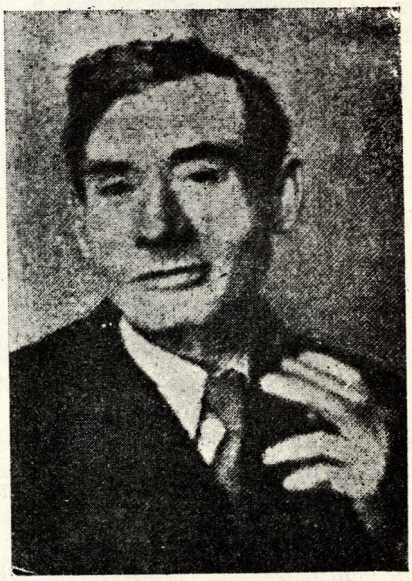
וויסענבערג האָט געלעבט אין שוידערלעכע מאָטעריעלע באָדינגונגן. דאָס האָט אָבער נישט געשטערט דעם מחבר צו שרייבן, צו שאַפן, צו באַרייכערן די יידישע ליטעראָטור מיט זיינע אָריגינעלע ווערק. דער יידישער לייענער וועט שטענדיק זיך אומקרן צו די ווערק פון י. מ. וויסענבערג, געפינענדיק דאָרט נישט בלויז געשיכטע, נאָר אויך גרויסע מענטשלעכע געפילן און דעם גרויסן מענטשלעכן אמת.

א. וואַרקאָוויצקי

י. מ. ווייסענבערג

א שטעטל

(פראגמענט)

...און צומאָרגנס האָט שוין דאָס גאַנצע שטעטל געוווּסט, אז נישט קיין קונצן־מאַכער איז דאָס געווען, נאָר א ווארשעווער, אייגער פון יענע „פֿאַרשוינדלער"... און די יונגען אין די ווארשטאַטן זענען עפּעס שטילער געוואָרן און אָנגעהויבן צו חלומען איבערן שטיוול, וואָס מען האָלט אויף די קני אינמיטן איבערנייען, אָדער קאָווען. יענץ בלאַסלעכע געזיכט, וואָס איז געשטאַנען אָנגעשפּאַרט אין בוים מיט פּארטרעאַטע אויגן, קאָן זיי גאָרנישט פון זיך ארויס. עס זיצן פון איין ווארשטאַט ארום צוועלף מאָן געזעלן מיט האַנט־יונגען, קוקט זיך איינער צום צווייטן נישט אום, און יעדער פּאר זיך איז פּארטראכט מיט א רואיק אראָפּגעלאָזט געזיכט און שטילע אויגן, וואָס שטייען אומבאַוועגלעך איבער דער ארבעט. און טיילמאָל שטעלט זיך א האַנט אָפּ, דאָס העמערל לאָזט זיך אוממעכטיק נאָך, אין בלייבט ליגן אויף דער ווייל, פלאַך, איבערגעדרייט, ווי אן אָפּגעשטאַנען פישל מיטן בייכל ארויף. און ער, דער יונג, האַלט ביים עק שטולעכל און קוקט מיט אזויגע אויגן, ווי א קינד, וואָס האָט זיך פּאר־טראכט אין מיטן גאַס מיט דעם בייגל אין דער האַנט...

— וואָס זיצסטו, תם?... — רייסט אים איבער אן עלטערער געזעל.

— חום... — כאַפּט זיך דער יונג ערשט אויף, אן טוט פּארשעמט א שמייכל אוו, ווי צו פּארענטפערן זיך, לאָזט ער פּאלן עט־לעכער ווערטער — „איי... ווער האָט עס נישט געזען"...

און וואָס געזען, ווען געזען, זאָל מען אים שוין א גליד איבערהאַקן, ווען ער נישט דאָס מויל עפענען, איידער ער קוקט זיך אום, צי דער מיסטער איז נישטאָ אין שטוב...

עס טרעפט טיילמאָל פּארקערט, ווען די אויגן בליצן אויף, דאָס פּנים קנייטשט זיך העפטיק, ווי פאַליעס וואָלטן איבערן קאָפּ געאָגט — דעמלט יאָגט מען די פלעקלעך מיט אן אימפּעט אין דער גלעזערטער זויל אריין, צומאַנצנדיק מיטן העמערל, איינס־איינס!... איינס־איינס!... און מיט אזא געשווינדקייט ווי מען יאָגט עפּעס, ווי מען דערכאַפּט עפּעס. ווי מען וויל זיך מיט

ביים קבר פון י. מ. ווייסענבערג
פון לינקס: ב. מארק, א. קאנאָוסקי און ל. אָליצקי

עפּעס צוזאַמענשטויסן, עס זאָל קנאַקן, הילכן! און אין אזא צייט מוז שוין וועלכער עס איז ארויסשפּרינגען מיט א לידל:

„וואָס מיינ אייך דען, בריידער, אזא לעבן — א לעבן אין הונגער און אין גוויט?...“

און דער גאַנצער עולם, ווי איין כאָר, טוט באַלד אן ענטפער־אָפּ מיט געזאַנג און קלאַפּערוי מיט די העמערלעך, מען שמע־טערט די שטיפטלעך אין דער געלעכער־טער זויל ארויף, ווי די קוילן אין ערגסטן שונא. און דאָס געזאַנג צעטראָגט זיך דורך די אָפענע פענצטער אויף דער גאַס ארויס, מעכטיק און מיט רעש.

און אז עס טרעפט גראָד, יעקל סטאָליער גייט פארבי, און דערהערט דאָס געזאַנג, פארגנבעט אים זיך א שמייכל אין די ווינק־לען פון די ברעמען, און די אויגן שטראַלן מיט האַרציקער פרייד צו די אָפענע פענצ־טער...

פּאַרנאַכט, מען לייגט אוועק די ארבעט, לאָזט מען זיך אין גאס אריין, מען גייט שוויגנדיק, מע באגעגנט זיך מיט די יידן, וואָס שטייען אויפן שול־הויף ארומגע־גאַרטלט מיט רויטע פּאַטשוילעם און וואר־טן אויף א שטערן... קוקט מען זיך איבער מיט זיי און מען גייט וויטער... מען שפּאַ־צירט פּאַרלעכווייז, אָדער מען כאַפּט זיך אריין צו מאָטעלען אין טיי־הויז הערן א יידיש וואָרט... וועלכער שמועסט א לידל — איז אוודאי גוט...

שבת בייטאָג קאָן מען דאָס גאנצע שטעטל אויפשאָקלען פּאר איין יונג. די גא־סן זענען לער, די לאָדנס צוגעלענט, עס הערט זיך א שנאַרכן, און די יונגען זענען פּארקראַכן מיט יעקל סטאָליאר הינטערן בית־עולם ארונטער...

נאָר וען די זון לאָזט זיך שוין אראָפּ אין יענער זייט טייך, אין וואסער שפּיגלען זיך שוין אָפּ די רויטע הימל־פלאַמען, און איידעלע יונגעלייט מיט בלאַסע צורות מיט שיך אוז זאָקן און מיט פּאדשטעקטע העמט אין די גאַרטלען פון די שלאָפראָקן, גייען זיך בגעימות שפּאַצירנדיק אויפן בריי־טן וועג, — הערט מען שוין די חברה צוריק־גיין מיט א געזאנג אין שטאָט אריין...

און איינמאָל, שבת פּארנאַכט, האָט זיך דער סטאַרשי־סטראַזשניק פּארגנבעט הינ־טערן שעכט־הויז און אפערגעקוקט פון הינ־טער א ווינקל־וואַנט, מיט די שטעכיקע שליפעם און מיט דעם שטערנדל אויפן היטל...

און אז די חברה איז אין שטאָט ארײַן, אין דער ערשטער גאַס, איז פּאר א טיר פון א הויז מיט וויים־געמאָלטע לאָדנס געשטא־נען אייזיק־פייגע־ליבעם, דער גרעסטער פּא בריקאַנט פון שטיוול; ער מיט זיין אייד עם הערשעלע, די פאקן צעלאָזט, מיט די קייט־לעך איבער די גרינע פלושענע וועסטן, און האָבן נאָכגעקוקט מיט פּארכיסענע ליפּן, אראָפּגעלאָזטע קעפּ און פּארכאַרגענע בלי־קן פון אונטערן שטערן אפער. חברה האָבן אויך די קעפּ אראָפּגעלאָזט... און אייזיק מיטן איידעם האָבן זיך איבערגעקוקט מיט א פּארבראנטן שמייכל אין די בלישטשע־דיקע אויגן...

אויף זײַט 45 ברענגען מיר אן אויסשניט פון דער ישראל־צימונג אין יידיש "היינטיקע נייעס" זכרונות פון י.בן דב פון 5טן סעפ־טעמבער 1958.

י.מ.ווייסנבערג

(זכרונות - צו זיין 20־טער יארצייט)

— י. בן־דב —

וואַרשע!

דאָס דאָזיקע וואָרט האָט זיך געטראָגן אויף די ליפן פון יעדן איינעם, וואָס האָט געשריבן — און יעדער איינער האָט געהאלטן זיך דאָרט צו גפּסינען. עפּעס האָט זיך גמעמיינט, אז די דאָזיקע שטאָט איז בכוח צו געבן אָלץ, בכדי, צו קענען בלייבן בײַם שרייבן...

און כאָטש לאָדזש איז געווען א ליטעראַרישער צענטער — האָט מיך אָבער וואַרשע נישט געלאָזט רוען אין איך בין אַריבער, זומער־צייט 1929, מיטן ציל דאָרט צו פאָר־בלייבן...

מיין ערשטע סטאַציע אין וואַרשע איז געווען דזשעלנע 11, אויפן לעצטן שטאָק — אין רעדאַקציע פון י. מ. ווייסנבערגס „אינזער האָפענונג". די רעדאַקציע איז באַשטאַנען פון א צימערל ד׳ על ד׳, וווּ עס זענען געווען אָנגעוואָרפן ביכער און זשורנאַלן און אויפן טיש מאַנוסקריפטן און קאָרעקטורן.

און הגם דער זשורנאַל איז שוין פון לאָנג נישט דערשינען, האָט נאָך דאָס חדרל געדינט אָלס רעדאַקציע — ווייסנבערג האָט נאָך געהאָפט צו קענען באַנייען דאָס דערשיינען פון „אינזער האָפענונג". און אפשר איז דאָס צימערל אויך געווען ווייסנבערגס ארבעטס און שלאָפצימער?...

ווייסנבערג האָט מיך זייער האַרציק אויפגענומען, אויף וואָס איך אַליין האָב מיך נישט געריכט. סוף־כל־סוף, ווער בין איך? איך בין דאָך דעמאָלט אָלט געווען בייַ די צוואַנציק. און פון א גלייכן מיט א גלייכן. און וויי פון א גלייכן מיט א גלייכן. אָפּגעדרוקט האָב איך געהאָט, סך הכל, דריי לידער אין „אינזער האָפענונג". אמת, אז מיר האָבן זיך שוין געהאָט פערזענלעך באַקענט אין לאָדזש, אויף מסיבות, בייַ זיינע נאענטע פריינט (צימערמאַן, ראָטבאַרט א.א.), אָבער דאָס אָלץ האָב איך געהאָלטן, איז נישט געגנג מאַר אז באַגעגענישן... איך האָב געמיינט, ווי געווינלעך, אז איר קום ווי א תלמיד, ווי א חסיד צו א רבין — און נאָך א שמועס אין אפשר אַן עצה, וועלן מיר זיך געזעגענען און פטור...

און אז ווייסנבערג האָט געהערט צו וואָס איך בין געקומען נאָך וואַרשע, האָט ער מיר צוגעגעבן מוט אין געזאָגט:

„טשעכאָווסקי, איר בלייבט דאָ. איר דאַרפט פאַר גאָרנישט נישט זאָרגן... איין זאַך, וואָס איר מוזט זיך שאָפן: אַן אָרט צום שלאָפן וויי־ל דאָס האָב איך אַליין נישט אין וואַרשע. איך ווויין אין אטוואָצק — עסן וועט איר מיט מיר".

און נאָך א שטיקל צייט, וואָס מיר האָבן צוזאַמען פאַרברענגט, זאָגט צו מיר ווייסנבערג: „וואָרט צו אביסל, אָט ברענג איך אריף מיטיק". און ווייסנבערג האָט אַריף־געברענגט ראָזעווע ברויט און מיר האָבן עס פאַרטרונקען מיט קאָלט וואַסער און פאַרויכערט א פאַפּיראָס. נאָכן עסן זאָגט ער: „איר זענט דאָך מן הסתם מיד, טא לייגט זיך צו א ביסל". און ער ווייזט מיר אַן אָרט אויף א שטויס זשורנאַלן. איך האָב אים געפאָלגט...

צומאָרגנס איז ער מיט מיר געגאַנגען אין עטלעכע דרוקעריייען, בכדי מיר צו שאָפן אַרבעט און — נישט געפונען. נאָכמיטאָג זון, וואָס דאָס געהאָט א דרוקערייי, האָט מיר יא געוואָלט געבן אַרבעט. אָבער דער דרוקער־פאַראייַן איז נישט באַשטאַנען. און איך האָב אין וואַרשע בייַ דעם פאַך נישט געאַרבעט.

אז איך האָב געזען, אז איך וועל קיין אַרבעט נישט באַקומען, האָב איך נאָך צווויי טעג, געוואָלט פאַרלאָזן וואַרשע. ווייסנבערג האָט אָבער נישט געלאָזט: „עס איז נישטא קיין שום געזעץ אויף דער וועלט" האָט ער געזאָגט „אז א מענטש מוז דווקא זיין א זעצער"...

זעקס וואָכן בין איך געווען צו־זאַמען מיט ווייסנבערגן און כמעט ווי אויף זיין קעסט און, אז עס האָט זיך אַמאָל געמאַכט, אז ווייסנבערג האָט פֿאַרמאָגט אויף אַן „אמהדיק מיטיק" פֿאָר אונז ביידע, זענען מיר אריין אין א רעסטאָראַן, דווקא אין אַן ערשטקלאַסיקן. שבת פלעגט ער מיך אַרויספֿירן אויף דער „לי־ניע" צו זיינעם א פריינט, א מעצע־נאַט, און מיך איבערגעלאָזט ביי אים. און אַליין איז ער אַוועק נאָך אַטוואָצק. ביים איבערלאָזן מיך דאָס ערשטע מאָל, ביי א דעמאָלט פֿאָר מיר פֿרעמדן מענטשן, האָט ער מיך געטרייסט, אז באָלד קומט אהער אונזער חברה... און איך וועל נישט בלייבן אַליין.

און עס זענען טאַקע באָלד אָנגע־קומען יחיאל לערער, שרה בירנ־בוים, נחום אייבעשיץ און נאָך אַנ־דערע שרייבער, וואָס האָבן זיך געהאַלטן ביי ווייסנבערגן. און מיר האָבן דאָרט פֿאַרברענגט א „גוטן טאָג" ביז שפּעט אין דער נאַכט אריין.

אמאָל אין א זונטאָג־אוונט זע־נען מיר: ווייסנבערג, יחיאל לערער, משהל בארנשטיין, נחום אייבעשיץ, חיים שפּערקא (א פֿראָזאיקער — מיטגעאַרבעט אין „אינזער האָפֿע־נונג", וועלכער האָט זיך פֿונקט געפֿונען אין וואַרשע), איך און נאָך איינער אַריין אין א „מלעטשאַר־ניע" אויף לי ציקע גאַס, אויף זוע־רע מילך מיט קאַרטאָפֿל. נאָכן אָפּ־ברענגען דאָרט א שטיקל צייט אין א געהויבענער שטימונג, זענען מיר אַרויס שפּאַציר־ן. און שפּא־צירנדיק זענען מיר זיך פֿאַרקראָכן ביז אויף א בית־עולם. און ביז מיר האָבן זיך פון דאָרט אַרויסגע־קריגן איז שוין געווען נאָך חצות. צום גליק האָט אייגער פון דער חברה, געהאַט א שליסל צו א ווויי־נינג, וועמענס בעלי־הבתים זענען געווען אויף זומערוווינונג, און מיר זענען דאָרט אַריין איבערגעקטיקן.

די ווינונג איז באַשטאַנען פון צוויי צימערן. אין איין שטוב זענען געשטאַנען צוויי בעטן און אין דער צווייטער א סאָפע. אַריינקומענדיק, האָט מען אָנגעהויבן טראַכטן · ווער מיט וועמען זאָל זיך לייגן... האָט ווייסנבערג געפֿסקנט, פֿיר זאָלן שלאָפן אין די בעטן. און ער, שפּער־קא און איך — אויף דער סאָפּע. און דערביי געמאַכט א פּלאַן, לויט וועלכן שפּערקא זאָל שלאָפן ביי דער וואָנט, און איך וויי א שמאָלער אינ־דערמיט און ווייסנבערג אין עק.

און מיר האָבן זיך געלייגט שלאָפן.

איך, ליגנדיק צווישן שפּערקאן און ווייסנבערגן, האָב זיך אַזוי אויס־געצויגן, אז כ׳בין נאָך געווארן שמאלער, ווי איך בין... איך האָב מיט מיין אויסציען זיך געוואָלט מאַכן מער פּלאַץ פֿאָר ביידע. מיר זענען נאָך געלעגן א סך ציים וואָך און געשמועסט, ביז דער טאָג האָט שוין אַרייַנגעקוקט דורך די פענצ־טער. די אויגנלעפּלער האָבן זיך מיר געמומען קלעבן און איך בין איינגעשלאָפן. און אפשר אויך זיי — און פֿלוצים:

— באָץ!

איך עפן די אויגן: ווייסנבערג ליגט אויף דער ערד. זעט זיך אויס, אז אין שלאָף האָב איך פֿאַרגעסן, אז איך דאַרף זיין שמאָל... ער־זעענדיק וואָס עס איז געשען בין איך געלעגן אין איין ציטערניש — **נישט איין מאָל האָט מען פיר גע־זאָגט, אז מיט ווייסנבערגן איז שווער אויסצוקומען, ער איז א כעסן. האָב איך זיך געשראָקן, אז ער וועט וועלן אין כעס אויף מיר... איך האָב צו־ריק פֿאַרמאַכט די אויגן: זאָל ער כאָטש מיינען, אז איך שלאָף... אויך שפּערקא האָט זיך אויסגעכאַפּט אין געבליבן אין פֿאַרלענגהייט, און צום סוף האָט ער געטאָן דאָס זעלבע** וואָס איך — פֿאַרמאַכט די אויגן. און אַזוי ליגנדיק וואָך מיט פֿאַר־מאַכטע אויגן האָבן מיר געוואַרט אויף א רעאַקציע מצד ווייסנבערגן...

ווייסנבערג האָט אַבער גאָרנישט געמאַכט פון דעם גאַנצן ענין. ער האָט זיך אויפגעהויבן פון דער ערד און אָנגעהויבן שפּאַנען אַהין און צוריק איבערן צימער און אונטער־געשפּן זיך א ניגונדל.

דאָס זענען געווען די בעסערע צייטן, וואָס איך האָב געזען ביי ווייסנבערגן. אַבער ס׳רוב איז ווייס־בערגס מיטיק באַשטאַנען פון רא־זעווע ברויט מיט וואַסער. אַלנפֿאַלס, אין די זעקס וואָכן, וואָס איך האָב מיך אים פֿאַרבראכט צוואַמען. און בכדי צוצוגעבן דעם אַרעמען מאַל־צייט א זין, פלעגט ער זאָגן: „א שרייבער, אויב ער ווייל זייז ער־

לעך צום שרייבן, מוז ער זיך קע־
נען אָפזאָגן פון אַלץ... ער דאַרף
זיך קענען מקריב זיין פאַר דער לי־
טעראַטור. און 24 שעה אין מעת־
לעת דאַרף ער זיין אַ שרייבער.
דאָס מיינט אַבער נישט, אַז די גאַנ־
צע צייט דאַרף ער טינטלען...".

ווייסבערג האָט ליב געהאַט די
ייִדישע ליטעראַטור לא על מנת
לקבל פרס. ער האָט געפילט, ווי די
השגחה האָט אים איבערגעגעבן די
מיסיע פון היטן דעם גאָרטן. ער איז
ממש גליקלעך געווען ווען עס האָט
זיך באַווײזן אַ נייע פלאַנץ. אפילו
אַן אָנפאַנגער, וואָס האָבן נאָר קוים
ריכטיק באַווײזן צו האַלטן אַ פעדער
אין האַנט, האָט ער ליב. קרב געווען,
אויב ער האָט נאָר בײַ אים געזען
אַ ניצוץ פון טאַלאַנט. ער האָט ני
א געטרייער בערטנער, געטאַן אלץ,
אַז די פלאַנץ זאָל זיך אָנטוויקלען,
ער האָט געהאָלפן מיט ראַט און
טאַט. געווײזן ווי מען שרייבט ריכ־
טיק אַ שורה, איבערגעשטעלט אַ
וואַרט, און בעצייטערט, אַז דאָס
אויפגייענדיקע זאָל ווערן אַ בר־
קימא.

און אַז מען האָט ווייסבערגן פאַר־
געוואָרפן, אַז ער לאָזט אַדורך שוואַ־
כע זאָכן אין זיין זשורנאַל, האָט
ער געענטפערט: „וואָס זאָל איך
טאָן, אַז איר זעט נאָר די געשרי־
בענע שורות. און איך זע אויך
וואָס עס טוט זיך הינטער זיי...".

אַן אָרעם לעבן האָט ווייסבערג
געהאַט. עס זענען געווען צייטן,
וואָס ער האָט אָפילו נישט געהאַט
אויף צו קויפן אַן אייניציקן פאַפי־
ראָס. אַמאָל, איך גיי מיט ווייס־
בערגן אין גאַס, שטעלט ער מיך
אָפּ: „טשעכאָווסקי, אפשר האָט
איר דריי גראָשן?...". אין פלוג האָב
איך געמיינט, אַז ער ווייל עפעס
מאַכן אַ שפאַס. האָב איך אים ge־
פרעגט, וואָס עפעס פונקט דריי
גראָשן?... „איך האָב פיר" — האָט
ער מיר געענטפערט, — „וועט מען
קויפן אַ „פערוואר" (אַ דעמאָלטיקע
סאָרט פאַפּיראָס). צום גליק האָב
איך פאַרמאָגט 5 פינפגראָשן־מטבע
און איך האָב זי אים דערלאַנגט.
ער האָט געקויפט א פאַפּיראָס, אפ־
גערויכערט אַ האַלבן און מיר ge־
געבן די רעשט.

און אַ מאָדנע זאַך, ביי די שוע־
רע באַדינגונגען וואָס ער האָט ge־
לעבט, האָט ער נישט מוותר געווען
אויף זייַנע פרינציפן:

איך געדענק, מיר זענען אַמאָל
געזעסן אין דער רעדאַקציע, אויך
שפּערקא איז דעמאָלט געווען, איז
אַרייַנגעקומען אַ יונגערמאַן און האָט
פאַרלאַנגט וויַיסבערגס הסכמה אויף
אַ־בערזעצן זײַנע זאַכן אויף פוי־
ליש. וויַיסבערג האָט געמומען דעם
יונגנמאַן אויפן פאַראהער, אים ge־
פרוווט, ווי וויַיט ער איז מבין אין
זײַנע ווערק. און צום סוף מסכים
געווען. דער יונגערמאַן האָט ge־
קוואָלן פון פרייד. און ער פרעגט
וויַיסבערגן: „און וואָס ווילט איר
דערפאַר?". און דערביי געמאַכט
אַ באַוועגונג ווי ער וואָלט געהאָל־
טן ביי געבן אַן „אַדערוויף". מיר
בײַדע, איך און שפּערקא, קוקן זיך
אָן: אַז וועט וויַיסבערג האָבן אַ
פאַר זלאָטעס... און דאָ הערן מיר
ווי וויַיסבערג זאָגט: „גאָרנישט,
אויב איר וועט עפעס האָבן דערפון
וועט איר מיר געבן אַ חלק".

און איך וויַיס, אַזוי גוט ווי עס
וויַיסן אַ סך אנדערע, אז מען האָט
אים נישט איין מאָל פאַרגעלייגט
שטעלעס אין צייטונגען, מיטן באַ־
דינג, אַז ער זאָל מיטגיין אין שפּאַן...
אַבער ער האָט זיך אָפּגעזאָגט.

„שטאַרק ביסטו, איטשע מאיר,
שטאַרק!" — האָט אים ה. ד. נאָמ־
בערג געזאָגט, וועו וויַיסבערג האָט
געפירט זיין קאַמף און אַרויסגעגעבן
דעם „אינזער האָפענונג" — „מיין
גאַנצע אַכטונג פאַר דעם. אַבער
עפּנטלעך העלפן דיר קען איך
נישט... ניט מאַם „קויכא" (כח).

איז טאַקע וויַיסבערג געשטאַנען
אייַנער אַליין און געהיטן דעם גאָר־
טן, געפרווט אויסוואַרצלען די ווילד
דע געווילקסן, וואָס האָבן זיך דאָרט
אַריַינגעקאָפט. ער האָט געמיינט,
אַז ער וועט קענען זיין דער כלה
קיצים מן הכרם. ליידער איז עס
אים נישט געלונגען.

שרײבנדיק וועגן וויסענבערגס ירצײט, דרוקן מיר אן אויסשניט פון י. גאלדקאָרן, אין "ווידערשטאנד" צײטשריפט פאר ליטעראטור און קולטור־פראגן, דערשינט אין מאָנטרעאל־קאנאדא, פון יאנואר 1958 "לזכרון גנענדל ראָטשטיין־וויסענבערג ע"ה", וועלכע איז אזוי יונג געשטאָרבן.

א וואונדערלעכער מענטש איז אוועק

(לזכרון גנענדל ראָטשטיין־וויסענבערג ע"ה)

נאָך א שווערער, פארצערנדיקער קראנקהייט, איז אין עלטער פון 44 יאָר געשטאָרבן אין קאלגארי גנענדל ראָט־שטיין־וויסענבערג, די טאָכטער פון אונדזער גרויסן שרייבער י. מ. וויסענ־בערג. ווידער אן אויסגעשטראָכענער נאָמען פון אדרעסן־ביכל—אָבער נישט פון געמיט, זכרון.

וויי, וויפל שיינקייט וואָגלט אנאָנים אויף אונדזער מארק־טומלעריש וועלטל! וויפל גייסטיקע עקסעלענצן מאכן דורך אינקאָגניטאָ דעם קורץ־שפאניקן לעבנס־שפאצירי!

גנענדל האָט באקומען פון איר פאָטער א רייכע ירושה: זיין נאטירלעכע אינ־טעליגענץ, אוממיטלבארקייט און קינסט־לעריש שארפע חושים. אירע אינטע־סיווע אינטעלעקטועלע איבערלעבונגען זענען געקומען צום אויסדרוק אין ג׳־שפּרעך און אין בריוו. גנענדלס שמועסן און בריוו האָבן געשפּרודלט מיט תוכן־דיקער פרישקייט, מיט קוועלנדיקן הו־מאָר און אָריגינעלע עקספרעסיע — סימנים פון יעדער אייגנארטיקער פער־זענלעכקייט. און ווי ס׳איז דער פאל מיט אמתע וואָרט־קינסטלערס, זענען די שפּראך־צינורות אָפּט דורכגעברענט גע־וואָרן, אויפגעלייזט, פון דעם הויך־געלאָ־דענעם געדאנקען־און געפילן־שטראָם. —„א, ווי אָרעם איז די מענטשלעכע שפּראך!" — ניין; דער רייך באשאָנקע־נער מענטש קען דעם סוד פון וועלבאלע יצירה, ער וויבט פון די זאמדיק שאב־לאָנע אלגעמיינקייט. גנענדלס זעלטענע בריוו־קונסט איז באשטאנען אין שארף־אָפּגעהאקטע זאצן, אומגעריכטע אויס־דרוקן, — ווי א ווילד־מאיעסטעטישע לאנדשאפט מיט תהום־„ברייקן" פון בארג צו בארג. זי האָט מיט אירע זאָץ־„סטאפּס", פלוצימדיקע איבערריסן, טאקע צוגעפירט צו תהום טיפער עמ־פינדונג, ווען די שטומקייט רעדט און די וועלט שווייגן אויס דאָס אומזאָג־בארע.

ס׳ליגן ביי מיר א צאָל פון אירע בריוו, אין וועלכע ס׳קומט צום אויסדרוק א רירנדיקער ווידוי פון א גייסטרייכער פרוי, וואָס איז נאָך אזויפיל וואָגלענישן פארוואָרפן געווארן אין דער וויטער פראָווינץ שטאָט קאלגארי.

יאָ, טראגיש איז געווען דער גורל פון גנענדל ראָטשטיין־וויסענבערג: נאָך אזוי פיל ליידן אין אומגליקן (אין ערשטן יאָר פון זייער אָנקומען אין לאנד, איז גע־שטאָרבן איר מאן, דער פיינער, הער־ציקער פייוול ראָטשטיין ע"ה), איז זי אליין שווער קראנק געווארן און אויס־געצאנקט אין דער לאנגווייליק־רוישי־קער פראָווינץ־שטאָט. (איר עלטער מצב פון איינזאָמקייט איז פיל געלינדערט געווארן דורך איר שוועסטער, דער אייי־דעלער פערל, וואָס האָט מיט אמתער אָפּערווילליקייט אויסגעוואנדערט פון א וואריימער סביבה אין ישראל אין דער פאר איר פרעמדער וועלט).

אין אירע בריוו פלעגט זיך, דורך די טומאנען פון אומעט, דורכרייסן א וויי־סענבערגישער שטראל פון הומאָר און סביבה־קריטיק. „פרוכנע שיט זיך פון

זייערע ווערטער".—אין אזעלכע באַציִונגען איז פאראן מער זאָגונג אין אויסדרוק־קראפט, ווי אין פיל מאַמרי פראָפעסיאָנאלן. דער פריער טויט פון אָט דער וואונדערלעכער פרוי איז א שווערער פארלוסט. סאיז אוועק אייניע פון די אינטעלעקטועלע „ל"ו", אייניע פון די שטיל־צנועהדיקע גייסט־מענטשן, רואה ואינו ניראה'ס — די וואָס זענען, אָבער באוויזן זיך נישט — — איר טראַגיש אוועקגיין איז אויך א פארלוסט פאר דער וויסענבערג־אנא — פאר דער ליטעראטור־געשיכטלעכער פארשונג פון דעם גרויסן מייסטער, פאר דעם אוצר פון זיינע שיחות חולן און טיש־גע־שפרעכן, וואָס גענעדל, אלס די עלטערע טאַכטער, האָט געהאט די געלעגנהייט בייצוזיין.

נישטאָ גענעדל ראָטשטיין־וויסענבערג; בלויז א ליכטיקער זכרון־שטריף וועט פארבלייבן. „להאי שופרא דבלי בעפרא קא בכינא". מיר וויינען אויף דער שיינקייט וואָס ווערט אויפגעלייזט אין דער ערד — —

ארום דער אקציע פאר ארויסגעבן א.מ.וויסענבערגס ווערק

שוין א לענגערע צייט, זינט דער אפיציעלער און עפענטליכער קאָנטאקט מיט אונזערע לאנדסלײט איבער דער וועלט, איז איבערגעריסן געוואָרן. שוין מער ווי א יאָר אז אונזער בולעטין איז נישט דערשינען, און דער איצטיקער זומער, איז אויך דער לעצטער, דערפאר ווייסן מיר ווייניק וואָס עס טוט זיך אין זשעלעכאָווער וועלטל. וואָס מען הערט וועגן דער אקציע פאר ארויסגעבן וויסענבערגס ווערק, ווער האָט זיך אָפגערופן אויף אונזער וועגדונג/מיר גיבן די וועגדונג וואָס איז געוואָרן געדרוקט אין די ייִדישע פרעסע איבער דער וועלט, אויף א באזונדערע זייט/ווער שווייגט בייז היינט און ווי האלטן מיר מיט אונזער ארבעט?

פאר אלעם, ווייל איך באקאָנט מאכן, אז טרעף דעם וואָס עס פעלט נאָך אסך געלט כדי צו פארענדיקן דעם ערשטן באנד, טרעף דעם וואָס אסך ערטער וואו עס וואוינען א גרעסערע צאָל זשעלעכאָווער, האָבן זיי זיך נאָך בייז היינט נישט אָפגערופן מיט באשטעָרונגען פאר דער אקציע, וואָלטן מיר שוין געהאלטן אסך וויטער, ווען נישט איניקע צופאלן: דאָס שטארבן פון אונזער ערשטן קערעקטאָר, קערעקטאָר פון ציקל, געלבערג, שווערקייטן בייט געפונען אנאנדערן גוטן קערעקטאָר, דאָס איינשטעלן די ארבעט אלס איינהייטליכע קערעקטור מיטן נייעם קערעקטאָר, און די הויפט זאך, מיין קראנקהייט, פארארין וויינטער, לונגען־אָנצינדונג/וואָס האָט מיר געשטערט אין דער ארבעט פאר נאָר א לאנגע צייט. אָבער דאָך, האָבן מיר אָפגעטאָן א גאָר גרויסע ארבעט בייז היינט.

דערמאָנענדיק זשעלעכאָווער גרופן, אָדער יחידים, וועלכע האָבן נאָך בייז היינט גארנישט געטאָן פאר דער אקציע, דארפן מיר דערמאָנען מיט גרויס אנערקענונג, די ערטער און גרופן, וועלכע האָבן אסך געטאָן, מיטצוהעלפן אין אָט דער ארבעט.

זײַם 50 זשעלעכאָער בולעטין לעצטע אויסגאבע 1958

צו דער רעדאקציע .....

דאס איז דער בריוו,וואס מיר האבן צעשיקט אין פאר-שידענע רעדאקציעס איבער דער וועלט.

חשובע פרײַנט

מיר בעטן אײַך אָפדרוקן אין אײַער נאָענטסטע אויסגאבע,אונזער פּאָלגענדע מענדונג.

די זשעלעכאָער איבער דער וועלט,האָבן זיך נעשטעלט פאר א ציל, ארויסצוגעבן אלע וועלט פון זײער גרויסן לאנדסמאן,דעם קלאסיקער פון דער ײדישער ליטעראטור, יצחק מאיר ווײַסנבערג זײַל .

צו דעם צוועק,איז געשאפן געוואָרן א צענטראלער קאָמיטעט,וואס באשטײט פון :

לײַבל גרײַצער,	ניו־ יאָרק
שאלעק אלטמאן,	פּאנאמא
פערל ווײַסנבערג,	קאלגארי, קאנאדא
מלכהלע פרומטעניבערג	ניו־ יאָרק,קאסירערן
לײַביש וויס	שיקאגא ,סעקרעטאר

אויסער דעם,זענען אויך געשאפן געוואָרן ארטיקע קאָמיטעטן,אין יעדן גרעסערן זשעלעכאָער ישוב איבער דער וועלט,וועלכע וועלן מיט־העלפן אָנפירן מיט דער אקציע.

איז דאָס א גרויסע פרײַד,צו קענען מודיע זיין דעם ײדישן פּאָלק בכלל,אז דעם ײדישן לײענער בפרט,אז בקרוב וועט דערשײנען דער ערשטער באנד ,י.מ. ווײַסנבערגס דערצײלונגען,וואָס באשטײט פון אן אָפּקלויב צום טײל פון דערצײלונגען,פונם מחברס ערשטן פערציק שאפן און צום טײל פון די פּילע שאפונגען פון זײַנע לעצטע יאָרן.

דער ײדישער לײענער האָט בײז איצט נישט געהאט קיין מעגליכקײט צו נעמען פון י.מ.ווײַסנבערגס צאָלרײַכע און ווערטפולע שאפונגען פון זײַנע לעצטע יאָרן,צוליב זײער לינגן אין פארשײַדנהײט,שוין צוויי יאָרצענדליק.

די דאָזיקע מעלדונג איז דערבײַער גלײַכצײַטיק,אויך א רוף צו אלע די,וועמען עס איז ליב די ײדישע ליטעראטור און ספעציעל צו די טויזנטער ײדן־פּאָלאָרער פון ווײַסנבערגן,מיטצוהעלפן צו פארווירקליכן דעם גראנדיעזן פלאן,פון ארויסגעבן אלע זײַנע ווערק,פון וועלכע דער ערשטער באנד זעצט זיך שוין.

לאָמיר דאָס מאָל וווּנשן הצלחה אין דער דאָזיקער ווויכטיקער אקציע,וו דעם ײדישן לײענער

דער זשעלעכאָער קאָמיטעט
פאר ארויסגעבן י.מ.ווײַסנבערגס ווערק.

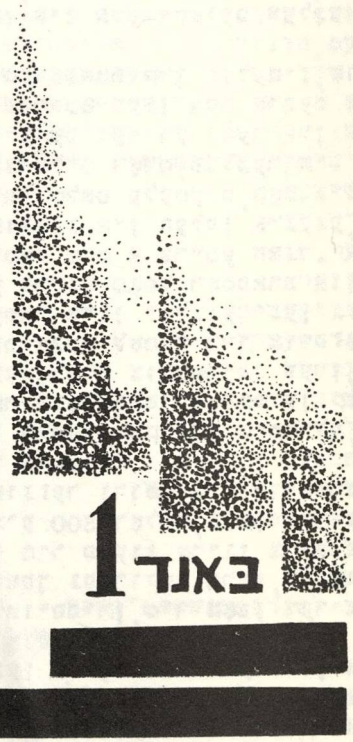
אדרעס פאר באשטײַערונגען,

MRS. M. FRUCHTENBERG
551 KINGS HIGHWAY
BROOKLYN 23,N. Y.

מיר דאנקען האַרציק די רעדאקציע,פאר אָפדרוקן די מעלדונג.

י.מ.ווייסנבערג

גאָלדשטאָל ווערק

שער־בלאט פון ערשטן באנד פון י.מ.ווייסענבערגס געקליבענע ווערק, געצייכנט דורכן מאלער יצחק ליכטנשטיין אין ניו יארק.

ביים באריכטן וועגן דעם אפרוף אויף דער פראקלאמירטע אקציע פאר ארויסגעבן די וועלק פון י.מ.וייסנבערג,וועלן מיר אין דער ערשטע רייע באריכטן וועגן גרופן באשטייערונגען און שפעטער וועגן יחידים.

צום באדויערן זיינען אריינגעקומען באשטייערונגען פון בלויז 2 גרופן זשעלעכאזער,ב ל ו י ז 2 גרופן,ניו יארק און אויסטראליען,מיט דעם אינציקן אונטערשיד,חאס אין ניו יארק האבן איניקע יחידים,צוגעטראגן זייערע באשטייערונגען פערזענליך,אויסער די באשטייערונג פון דער זשעלעכאזער סאסייטי,אין וועלכע עס זיינען פארטרעטן א גרויסע צאל זשעלעכאזער,אין אויסטראליע,זיינען אלע זשעלעכאזער אנגעשלאסן אין דער לאנדסמאנשאפט,און אלע אקציעס /די זשעלעכאזער אין אויסטראליע,זיינען די אנגעזעענסטע לאנדסמאנשאפט-גרופע,זיך צו באטיליקן אין אלע אקציעס וועלכע וועלן געפירט פון ייִדישן ישוב/.

שוין לאנג אז מיר האבן נישט געהאט קיין בולעטין,שוין לאנג אז מיר האבן נישט געהערט קיין באריכט וועגן דער ארבעט פון אונזערע זשעלעכאזער אין אויסטראליע,עס וועט דערביי זיין אנגענעם זיך צו דערויסן,אז אונזערע לאנדסלייט דארט,וועלכער איז אין זיין גרויסע מערהייט א ארבעטנדער מיטל-קלאס עלעמענט,חאט נישט פארגעסן ביז היינט דעם געזעלשאפטלעכן צוגאנג אין העלפן אייגענע,ווי אויך אנדערע ייִדישע אקציעס,און אלע מאל מיט א בריים האנד.

דער קאמיטעט מיט אונזערע פריינט מאטל ראטפארב און דעם נישט לאנג פארשטארבענעם סעקרעטאר אייזן ז.ל.געפינען געניג צייט אנצופירן מיט אט די אלע אקציעס,אבער לאמיר אייך אויסזאגן א סוד, אסך פון אט דער פרוכטבארע ארבעט,דארף צוגעשריבן ווערן,אויפן רעקארד פון געוועזענעם סעקרעטאר און איצטיקן אקטיוון קאמיטעט-מיטגליד,פריינט גדליה שלאק,אן וועמענס אקטיוע מיטהילף,די ארבעט וואלט ווייט נישט אויסגעזען אזוי גוט.

וען מיר האבן געהערט אז אונזער גרופע אין אויסטראליע האט באשלאסן צוצוטראגן צו דער אקציע 500 דאלאר,האבן מיר געטראכט אויב עס איז נישט די אמאל,וען מיר פלעגן קריגן בריוו פון אויסטראליע,מיט הויכע צוזאגן,מיט אסך געדרוקטע בריוו,עס איז אבער וייט קיינמאל נישט געקומען צום אויספירן,מיר האבן דערביי גער געטראכט הלואי 300,וייזט אבער אויס,אז אנשטאט די א טייל אונדערע זשעלעכאזער איבער דער וועלט,וועלכע זיינען שוין האלב מיעד פון אקציעס, איז אונזער לאנדסמאנשאפט גרופע אין אויסטראליע,אין גאנג פון ארבעט,ארויסגערוקט געהאלטן אלס די גרופע מיט א בליק פאר געזעל-שאפטליכע אחריות,מיט וואס מיר דארפן שטאלצירן,זי האבן זייער צוזאג הילריק דערפילט.

אונזער אָרגאניזירטע גרופּע לאנדסלײט אין ניו יאָרק, געפינט זיך אין א באזונדערע לאגע, צוליב א רײַע מיספארשטענדנישן אין א לאנג שוין עקזיסטירנדע לאנדסמאנשאפט, איז אָנגעקומען שווער צו רעאָרגאניזירן אונזערע לאנדסלײט. עס האָט געדויערט אסך ארבעט, אויפקלארונג און אויסדויער, ביז עס איז זיך געלונגען צו אָרגאניזירן א גרויסע צאָל אונזערע לאנדסלײט, פארשאָפן עס קומט א "שר־כוח" דעם קאָמיטעט.

די גרעסטע צאָל מיטגלידער, זינען ארבעטער, און דאָך פירט אָט די גרופּע מענטשן, א פינע ארבעט, פארבינדנדיק א קאָנטאקט צווישן די זשעלעכאָער אין ניו יאָרק, וי אויך זשעלעכאָער, וועלכע פאָרן דורך ניו יאָרק, האָבנדיק אן אדרעס וואו צו קומען, מיט וועמען זיך צו טרעפן, און אָפּרישן זכרונות פון אונזער אמאל.

זײַ רופן זיך אויך אָפּ מיט אונטערשטיצונגען פאר א רײַע אינסטיטוציעס, אונזערע און אלגעמיינע "ידיש". און דערפאר איז זײער ביטראג פון דער באגרענעצטער קאסע, מיט 65 דאָלאר, געווען א פינער צושטײַער אין אונזער אקציע פאר ארויסגעבן די וויסנבערג ביכער.

אָבער אויסער אָט די געמיינזאמע באשטײַרונג, האָבן אויך פאָלגענדע ניו יאָרקער צוגעטראָגן פאָלגענדע בײַשטײַרונגען:

ליבל גרײַצער	55.00
ליבל גרײַצער	25.00
בען וויער	25.00
רויזע וויער	10.00
מאטעס גרושעצקי	20.00
מאטעס גרושעצקי	10.00
פרוכטענבערג	10.00
אנגעלטשיק	10.00
עלע מילער	10.00
סעם אלטמאן	10.00
שמואל זיינזל רובינשטיין	10.00
אהרן דאָנאָוויטש	5.00
אהרן אלטשטיין	5.00
אשר עסטרײַך	5.00
פון דער לאנדסמאנשאפט־קאסע	65.00
צוזאמען פון ניו יאָרק	275.00

בײַ דער נעלעגענהײט וויל מיר זאָגן אונזער פאר־געזונט, צו דעם פרעזידענט פון דער ניו יאָרקער סאָס־עטי, פרײַנט פישער, צו זיין אָפּפאָרן קיין וועגזועלא, אָר האָט אסך בײַגעשטײַערט מיט זיין פער־זאָן, צו דער עקזיסטענץ און אנטוויקלונג פון דער סאָס־עטי.

שמעון זיערזשביצקי	ארובא	10.00
בערל און גיטל העפנער	"	25.00
צוזאמען פון ארובא		35.00
דזשעק מיסטער	מילוואקי	100.00
דזשעק מיסטער	"	100.00
צוזאמען		200.00
פיליפ מיסטער	שיקאגא	50.00
ליבוש זיס	"	10.00
צוזאמען פון שיקאגא		60.00
שאלעק אלטמאן	פאנאמא	50.00
איזיק ראטערמאן	"	50.00
יאסל איגליצקי	"	10.00
הערי אלטמאן	"	25.00
צוזאמען פון פאנאמא		135.00
ברוך דרעזנער	באגאטא	5.00
שמעון גוטערעק	"	20.00
צוזאמען פון באגאטא		25.00
ש.סטיין /נישט קיין זשעלעכאזער/קאנאדא		25.00
סעם שטיינהענדלער	"	5.00
צוזאמען פון קאנאדא		30.00
אריה לעדערמאן	ישראל	5.00
צוזאמען פון ישראל		5.00

אין בראזיל איז גארנישט געשאפן געוואָרן פאר אט דעם פאנד, אבער א זשעלעכאזער לאנדסמאן פון בראזיל, וועלכער האט באזוכט א מיטינג פון די זשעלעכאזער אין ניו יארק, פריינט אברהם גאלדשטיין, האט ביינעשטיערט 30.00 און פריינט שאיע שטשעטשיניארזש פון ס.פאולע בראזיל, האט אריינגעשיקט פון פריעריקע פארקויפטע ביכער 28.00

צוזאמען פון בראזיל 58.00

אין באראנקיללא און אין קאסטא ריקא, האבן בלויז אייניקע לאנדסלייט ביינעשטיערט, וועמענס נעמען מיר גיבן ווייטער ווי.

דוד וויסלעדער	קאסטא ריקא	10.00
ישראל בראן	"	10.00
יאנקל לעכטמאן	"	10.00
בריידער באראכאוויטש	"	10.00
שמעון פינגעזיכט	"	5.00
אהרן רידעלמאן	"	5.00
ראבי קלעפפיש	"	5.00
יאנקל פארבער	"	5.00
צוזאמען פון קאסטא ריקא		60.00

עליע ראטערמאן	בארענקיללא	20.00
מאיר יחיאל לוקאוויעצקי	"	10.00
פסח לוקאוויעצקי	"	5.00
צביה ראזענטאל	"	10.00
ישראל וינציר	"	10.00
בנימין האסניק	"	10.00
צוזאמען פון בארענקיללא		65.00
פריינט בערנסטיין, נישט קיין זשעלעכ.ל.אנזשעלעס		10.00
און פארשטייט זיך פון אויסטראליע		500.00

צוזאמען האבן מיר בייז אריינגעקראגן:

ניו יארק	275.00
ארובא	35.00
מילוואקי	200.00
שיקאגא	60.00
פאנאמא	135.00
באגאטא	25.00
לאס אנזשעלעס	10.00
קאנאדא	30.00
ישראל	5.00
בראזיל	58.00
קאסטא ריקא	60.00
בארענקיללא	65.00
אויסטראליע	500.00
צוזאמען בייז איצט	1,458.00

פאלגענדע אויסגאבן האבן מיר געהאט בייז איצט:

דרוקער אקאונט	550.00
פאסט און שריב מאטער.	13.55
ערשטן קארעקטאר	26.79
מאלער פארן שער־בלאט	75.00
איצטיקן קארעקטאר	100.00
צוזאמען	765.34

מיר האָבן אויף זײט 55 געשריבן ערשטער קאָרעקטאָר 26.79
און איצטיקער קאָרעקטאָר 100.00, זילן מיר אויפקלערן וואָס דאָס
שטעלט מיט זיך פאָר.

אונזער ערשטער קאָרעקטאָר, געוועזענער קאָרעקטאָר פון ציקק,
געלבערג, איז געשטאָרבן פלוצלינג, האָבנדיק קאָרעגירט א געוויסע
צאָל זײטן, מיר האָבן באצאָלט דער אלמנה פאר די קאָרעגירטע זײטן,
לויט וי מיר האָבן זיך געהאט באדינגען.

דער איצטיקער קאָרעקטאָר, פרײנט גינינגער, איז אויך געווען
קאָרעקטאָר פון איטאָ און ער קאָרעגירט אונזער גאנצע ארבעט און
אים האָבן מיר געגעבן 100 דאָלאר און זיך באדינגען לויט דעם
פרײז מיטן פריערדיקן קאָרעקטאָר.

וי שוין פריער דערמאָנט, האָבן מיר בײז היינט אריינגעקאָגן

1,458.00

און אויסגעגעבן 765.34

בליבט א סומע פון 692.66

וויפל פעלט אונז צו פארענדיקן דעם איצטיקן באנד?

מיר וויסן נאָך נישט גענוי וויפל זײטן דער ערשטער באנד וועט
האָבן, /די זײטן וועלן שוין יעצט געמאכט/מיר רעכענען אָבער ארום
300 זײטן, די פרײז וואָס מיר האָבן זיך באדינגען איז 4.50 פאר
א זײט, פאר 500 ביכער, וואָס באטרעפט 1,300./מער אָדער ווייניקער/
די אנדערע 500 ביכער/מיר רעכענען צו דרוקן טויזנט ביכער/וועלן
אונז קאָסטן בלויז א דריטל פון ערשטן פרײז, ד.ה. העכער 400 דאָלאר
אָדער צוזאמען א סומע פון ארום 1,700 האָבן מיר געגעבן דעם דרוקער
אקאָנטאָ 550 און מיר וועלן אים דארפן צוגעבן ארום עלף הונדערט
דאָלאר, האָבן מיר דערויף ארום 700 דאָלאר פעלט אונז נאָך ארום
400 דאָלאר, וואָס מוזן וואָס פריער געשאפן ווערן.

מיר וועלן אויך דארפן צורעכענען אמעריקסטן 500 דאָלאר פאר
איינבינדן טויזנט ביכער, געוויסע אויסגאבן און נאָך אביסל געלט
פארן קאָרעקטאָר און פאר פונאנדערשיקן די ביכער, אזוי אז מיר
מוזן נאָך האָבן אמעריקסטן טויזנט דאָלאר כדי צו קאָנען פארענדיקן
דאָס אויסגעבן דעם ערשטן באנד.

פון וועמען קאָנען מיר און דארפן מיר נאָך דערוואַרטן געלט,
כדי צו קאָנען פארענדיקן דעם באנד?

א ו י ס ט ר א ל י ע, אונזערע פרײנט אין אויסטראליע האָבן
איבערגעשטיגן אלע אונזערע דערוואַרטונגען און מיר קאָנען מער נישט
דערוואַרטן פון זיי קיין געלט, אין דער צײט וען אנדערע האָבן נאָך
נאָרנישט צוגעטראָגן.

א ר ו ב א, בליז 2 זשעלעכאָוער פון ארובא האָבן בײגעשטײערט
פאר אָט דער אקציע, מיר וילן האָבן, אז עס וועט געלונגען איבערצו-
צײגן אויך די אנדערע, זיך נישט אויסצוטיילן פון כלל זשעלעכאָוער
און וואָס פריער אריינצושיקן זײער צושטײער.

א ר ג ע נ ט י נ א, די עלטסטע ארגאניזאציע פון זשעלעכאָער אין אויסלאנד, איז שטענדיק געווען און איז אין ארגענטינא, אַ לאנדסמאנשאפט, מיט חעלכע צענטראלע ארגאניזאציעס רעכענען זיך, פארמאָגן א בילדונגסהויז א.ג.פון י.מ.חיסנבערג, פארמאָגן א מענטשן מאטעריאל מיט א געזעלשאפטליכן סטאזש, געשריבן צו זיי עטליכע מאל, דורך פארשידענע קוואלן, אפעלירט חעגן דער חיכטיקייט פון אַט דער אקציע, דערהאלטן עטליכע צוזאָגן, און דאָך, קיין א י נ ע ר חאָט נישט געפונען פאר חיכטיק ארײנצושיקן זיין באשטעלונג פאר אונזער אקציע.

מיר שרײבן אַט די שורות אין דער איבערצײגונג, אז אונזערע לאנדסלײט אין ארגענטינא חעלן דאָך, אין דער מראדיציע פון זייער הילפס־ארבעט, חאָט איז געווען אזוי אָנגעזעהן, זיך באלד ארײנצוארבן אין דער איצטיקער אקציע און חאָט פריער אונז העלפן פארענדיקן דעם ערשטן באנד.

ב ר א ז י ל, איינעמליך, חעלן מיר רײדן חעגן בראזיל מיינען מיר די עטליכע אין ס.פאולא און די פיינע גרופע אין סאנטאָס, חעלכע האָבן גראדע בײגעשטעערט צו יעדע אקציע חאָט מיר האָבן געפירט, געשטיצט אונזער ארבעט פינאנסיעל און אויך מיט אונז מיטגעארבעט, צוליב א מיספארשטענדעניש איז נאָרנישט געטאָן געווארן מיטצוהעלפן אין איצטיקער אקציע, חאָט איז באדויערנסווערט עס איז דערבײער די העכסטע צײט, צוגלײך מיט די גרויסע צאָל זשעלעכאָער איבער דער חעלט, אז אונזערע פרײנט אין בראזיל זאָלן חאָט פריער עפעס טאָן פאר דער אקציע.

ב אָ ג אָ ט א, עס איז דאָס ערשטע מאָל אין א אקציע, חעלכע איז אזוי חיכטיק, אז באָגאָטא זאָל בליבן היינטערשטעליק אין די צאָל באַטײליקטע און אין דער נעזאמלטע סומע, עס טוט חיי, אז בײז היינט, האָבן זיך נישט געפונען עטליכע איניציאַטאָרן, ליבהאָבער פון ײדישן בוך, און ספעציעל ליבהאָבער פון חיסנבערגס חערק, חעלכע מען קאָן אינגאנצן נישט קריגן צו קויפן, אָפגערעדט שוין פון אונזער חוב צו אונזער גרויסן לאנדסמאן, אלס זשעלעכאָער.

מיר זיינען אויסן מיט אונזערע חערטער, אז עס איז נאָך נישט צו שפעט פאר גרויסע אקציע אין באָגאָטא, נאָכצוטאָן דעם בײשפיל פון אויסטראליע אין דער איצטיקער אקציע, באָגאָטא פלעגט שטענדיק ארויסרופן אויסטראליע פאר א נעחעט אין א אונטערנעמונג. מיר האָבן דעם פולן צוטרוי, אז אונזערע לאנדסלײט און זייערע פרויען, חעלן אויאָבן דאָס פארשפעטיקטע.

ב א ר א נ ק י ל ל א, אונזער איצטיקע חענדונג איז נישט נעחענדעט צו די פון אונזערע לאנדסלײט אין בארנקיללא חעלכע האָבן זיך באשטײערט, נאָר צו די איבריקע, חעלכע האָבן זיך נישט אָפגערופן, טראָץ מיינע בריוו צו זיי.

מיינע טײערע פרײנט, איז דאָס די בארנקיללא חאָס איך נעדענק, די בארנקיללא אין חעלכע איך פלעל חי בײ זיך איבריקע פרײנט? איך קאָן עס בלויז אויסטשון מיט דעם, אז די איבריקע פרײנט חארטן מיט זייער באשטײערן זיך, בײז איך חעל זיין בײ זיי און זיי חילן דאָס מיר איבערגעבן פאר זעלבסט. א ו י ך ג ו ט !

קאסטאריקא, איז געווען פון די ערשטע זשעלעכאָוער גרופן, וועלכע האָבן גליך נאָך דעם לעצטן חורבן, ארגאניזירט הילף און זיך באטייליקט אין אלע אונזערע אונטערנעמונגען און קאסטאריקא איז דער אינציקער זשעלעכאָוער "שוב, וואו עס עקזיסטירט נישט קיין שטענדיק ארגאניזירטע גרופע און דאָך, זינט עס איז ענטשטאנען אונזער גמילת חסד קאסע אין ישראל, ארגאניזירן אונזערע לאנדסלײט יעדעס יאָר אן אונטערנעמונג פאר דער קאסע, וואָס ברינגט אריין א גרעסערע סומע פון הונדערטער דאָלארן, צו וועלכע עס באשטייערן כמעט אלע לאנדסלײט.

איך בין דערפֿער זיכער, אז די לאנדסלײט וועלכע האָבן נאָך נישט צוגעטראָגן צו דעם ווייסנבערג־ביכער פאָנד, וועלן דאָס טאָן וען איך וועל דאָרט זײַן, איך געטרוי אײַך טיערע פרײַנט אין קאסטא ריקא איר וועט זיכער העלפן פארענדיקן וואָס איר האָט אזוי הערליך אָנגענאנגען און וואָס איר זעצט פאָר אזוי דערפֿאלגרײַך.

ישראל, עס טוט באמת וויי, האָבנדיק א בעסערן עלעמענט, א גרופע, צוזישן וועלכע מיר האָבן אינטעלעגענטע מענטשן, מיט א חוש פאר ליטעראטור, מענטשן צוזישן וועלכע אינזיקע קריטיקירן מעגליך אז די באציאונג צו "דיש איז נישט קיין געהערקע, מענטשן וועלכע ליענען א "דיש בוך, מענטשן צוזישן וועלכע אינזיקע האָבן פרנסה, און דאָך, האָט בלויז אײַנער, דער סעקרעטאר פון די זשעלעכאָוער לאנדסלײט, פריינט אריה לעדערמאן, צוגעטראָגן צום פאָנד פאר ארויסגעבן ווייסנבערג־הערק.

מיר זאָגן דאָס נישט לגנאי, מיר פארשטיין, אז עס קאָן מעגליך זײַן א געוויסליכע נאכלעסיקײט, ווילן מיר דערפֿער ציען די אויפ־ מערקזאמקײט פון אונזערע לאנדסלײט אין ישראל, באווײַז אז אײַר זינט גליכבארעכטיקטע, גליך אינטערעסירנדע לאנדסלײט, מיט די אמעריקע אונזערע לאנדסלײט אפֿער דער וועלט, אז אײַר נעמט א גליכן אנטייל אין אונזערע אקציעס, ווי אנדערע לאנדסלײט.

מיר האָבן קיינמאָל נישט אונטערנעשטראָכן אז די לאנדסלײט אין ישראל מוזן נעבן מער ווי זיי קאָנען, מיר האָבן שטענדיק אָנגענומען, אז כדי צו אָפּעלירן צו אונזערע פריינט אפֿער דער וועלט פאר שטיצן די קאסע, דארפן אונזערע ישראל־לאנדסלײט ווײַזן א בישפיל אז אויך זיי טאָען מער ווי זיי קאָנען, מיר האָבן פולן צוטרוי צו אײַך.

וועגן זולא, האָט א קליינע גרופע זשעלעכאָוער לאנדס־ לײט, אלע אָפּגענטן פון בולעטין, מענטשן וועלכע בעלאנגען צו נעזעל־ שאפטליכע גרופירונגען, האָבן שטענדיק געהאט א חוש פאר "דישן בוך און דאָך, ביז היינט, האָט קיין אײַנער זיך נישט אָפּגערופן מיט שטיצן אונזער אקציע, מינט דאָס אז איצט וועלן מיר פון אײַך הערן?

פראנקרײַך, די מערסטע צאָל פון אונזערע לאנדסלײט אין פראנקרײַך האָבן א לענגערן נעזעלשאפטליכן סטאַזש, האלטן אָן א סאָליסטי, א פארחאלטונג, פירן דורך אונטערנעמונגען, האָבן שוין עטליכע מאָל צוגעזאָגט זײַער אנטייל אין אונזער אקציע, זאָגאר דורכ־ געפירט אן אונטערנעמונג פאר אָט דעם צוועק, האָט געטראָפן אן אומ־ גליק בײַ פריינט ישראל העפנער, כאָטש ער איז נישט אָפּיציעל קיין פארחאלטונגס־מיטגליד, איז זינט דאן אלץ שטיל געוואָרן. מינט איר נישט, פריינט אין פאריז, אז עס איז די העכסטע צייט צו זען מעשים?

אויף דער אַרבעשער זײַט
פון חיה עלבוים־דערעמבוס, פארלאג "לעצטע־נייעס"
תל־אביב, 372 זײַטן.

זינט מיר האָבן אָנגעפאנגען שרײַבן, זעקן, אפּעלירן, זעגן אויסגעבן די זערק פון י.מ.זיסנבערג, האָט אונזער בולעטין־מיטארבעטערן, פרײַנדין חיהלע עלבוים, אויסגעגעבן איר גבית־עדות, זכרונות־בוך "אויף דער אַרשער זײַט", וואָס האָט געמאכט א רושם אין דער ייִדיש ערנסט ליטעראַטור זעלט.

א גרויסע צאָל ייִדישע קריטיקער איבער דער זעלט, האָבן זיך אויסגעזאָגט באגײַסטערט זעגן דעם בוך.

מיר זײַנען דאָפּלט צופריידן, אז אונזערע זשעלעכאָער איבער דער גאנצער זעלט, האָבן געהאָלפן אין דער פארשפּרײַטונג פון אָט דעם בוך.

זײַטער גיבן מיר אָן אָבשאצונג זעגן דעם בוך, געשריבן פון פֿרן לינדער, אין די לעצטע נייעס־ישׂראל.

די מגילה פון איבערמענטשלעכן כוח

(„אויף דער אַרשער זײַט" פון חיה עלבוים־דערעמבוס, פארלאג „לעצטע נייעס", תל־אביב 1957, 372 זײַטן)

ביי דער היסטאָר־מגילה איז די מעשה איוב געווען דער העכסטער אויסדרוק פון מענטשלעכע ליידן. „איובס ליידן" איז געווען דער באַגריף, אַז מער קען שוין נישט זײַן. די רעדאקטאָרן פון תנ"ך, וואָס זיי איז זיכער געווען באקאַנט די אויפֿמערקזאַמקייט פון מענטשלעכן גוף און נשמה, האָבן די משׂה איוב אויסגעקליבן ווי דעם מאַקסימום פון מענטשלעכער פאַרמעגלעכקייט.

דער פֿיין פון אונזער פאַלק און די ווידערשטאַנדפֿעסטיקייט פון יעדן איבערגעלעבעטן ייִד אין די גרעצן פון היסטאָר־גיכטונס האָבן אָפּגעשׂרעט די „העכסטע מאַס פון אויפֿמערקזאַמקייט פֿונעם מענטשן". דער מענטש, בעיקר אין ליידן, קען אייך זיין אַן אויבערמענטש. אָבער אויפֿהאַלטן אין זיך די עפּיזודן אין זיי שפּעטער אויך אַבערגעבן אין שריפֿט — בילדלעך און פֿרטים־דיק — דאָס איז אַ גייע פֿרשה פאר דער פסיכאָלאָגיע.

יעדער פסיכאָלאָג, וואָס וויל פאר זיך די טיפֿקייט פון דער מענטשלעכער נשמה, וועט נישט קענען יוצא זיין מיט זיין פאַרשונג אויבער וועט נישט ליידען דאָס בוך פון חיה עלבוים־דערעמבוס — אויף דער אַרישער זײַט.

קונסט איז אַ סומע פון אפּגעזעצטע בילדער אויסגענומען דורך דעם קינסטלערס אויג. דער באַדינג איז: דער קינסטלער דאַרף האָבן דאָס רויאיקע נעמיס, די שׂערזעלכע אביעקטיוויטעט ביים אויפֿנעמען דאָס געזעגע. די אייבערלעבינגן קומען שפּעטער פאר אין דעם קינסטלער גופא. ער סומירט דאָס אלץ אן מיט דער הילף פון דעם „געטלעכן פונק" באקומען מיר אַ קינסטלעריש ווערק.

אויך דאָס איז איצט אפּגעפֿרעגט. חיה עלבוים־דערעמבוס האָט אירע בערגעלעבט מער פון איר סאַמע נאַטורסטע, האָט זי איבערגעלעבט די

פאר־לענדונג פון א גאנץ פאלק און אליין פיל מאל געגאנגען אויף דעם דינעם פאדעם, וואס צווישן לעבן אין טויט, זי האט אנגעטאפט דעם טויט מיט די הענט. דער רעזולטאט פון אלעלכע איבערלעבונגען וואלט „נארמאל" געווארפט זיין פולשטענ־דיקע פארשטיינונג פון איר בעמיט. זי וואלט געווארפט — פרוידיסטיש געזומען — „פארגעסן". חיה עלבוים דערעמבוס האט אבסאלוט נישט פארגעסן. פארקערט, איר זכרון ארבעט מיט א וואנדערלעכער שער־פעקטיו. אבער איר זכרון ארבעט נישט בלויז. פאר גבית־עדות. דאס האבן מער וויניקער באווירן די גרעסטע צאל פון די, וואס האבן דעם גיהנום מיטגעמאכט. איר זכרון — און דאס איז דאס כאראקטעריס־טישע און ספעציפישע — ארבעט קינסטלעריש־אביעקטיוו. נישט וויי חיה דערעמבוס וואלט געווען די ליידנדיקע, נאר וויי זי וואלט געווען די אביעקטיווע אבסערוואטארין. וי־אס אן איר דירעקטן אנטייל פאלט גארנישט ארויס פון דער ארבייט פון איר אויג.

וויי אזוי דאס איז געשען, איז וויי־דער אן אויפגאבע פאר קונסט־פסי־כאלאגן.

דער רעזולטאט איז, אז חיה על־בוים־דערעמבוס האט ארונ־גענגעבן א בוך, וואס איז כולו חידוש פאר דעם פסיכאלאג. אבער נישט פאר דעם פסיכאלאג אויף צו פארשן דאס וואס חיה דערעמבוס געשריבן דאס בוך. דאס גאנצע בוך איז באהויפט מיט עפעק, מיט קינסטלעריש שידד־רונגען, מיט מעטשלעכער פארט־פוגג — א בוך פאר דעם לייענער. נישט פיל זענען די ביכער, וועל־שריבן דורך פרויען פון אט דער ביטערער תקופה. דערעמבוס בוך אין, שיינע מיר, דאס ערשטע בוך, וואס איז געשריבן עפיש וועגן זאכן, וואס קענען זיך קוים ארייגפאסן אין דער עפישער פארם, וואס פאר דערש דיסטאנס.

אן אויסטערלישע אויפטריי־ס לענדיקע שטילקייט הערשט אין דעם בוך. אלייך אויפן ראנד פון אומקום אזן משוגעה, זעט זי אויף דער א־רישער זייט נישט בלויז זיך, די געיאגטע און געפלאגטע, נאר זי זעט ארום זיך די מענטשן, וואס לעבן אין אן אנדער וועלט, אין אנ־דערע דימענסיעס אזן זי האלט אן מיט זיי א טעמפ, וואס גייט אין א פארקערטער ריכטונג.

דאס איז צו פארדאנקען דער מחב־רינס טיף קינסטלערישן חוש, וואס אפילו אין דער גרעסטער שרעק, אין טויט־געפאר, האט זי נישט אויפגעהערט אומבאוווסטזיניק צו אב־סארזירן.

איז דאס בוך פון חיה עלבוים־דערעמבוס מער פון א כראניק אזן מער פון א קינסטלעריש ווערק, עס איז א מענטשלעכער דאקומענט, וואס ווי אינטערעסאנט ער זאל נישט זיין פארן לייענער, טראגט ער אין זיך א שלל פון ווערטן פאר סיכא־לאגישער פארשונג אזן פאר ליטע־ראטור־קריטישן אנאליז.

דאס בוך לייענט זיך פארכאפנדיק. די אויפטרייסלענדיקע סצענעס זע־נען געלאשן דורך דער עפישער רי־איקייט, דורך אן אינערלעכער שטיל קייט, וואס דערהייבט דעם לייענער אזן ארגאניזירט אין אים אלע ווי־דערשטאנדן קעגן אכזריות אזן מענטשלעכער בעסטיאלישקייט.

איך בין זיכער, אז ווען דאס דא־זיקע בוך זאל איבערזעצט ווערן אין אנדערע שפראכן, וואלט עס מער ביי־גענטראגן צו דער פארשטענדעניש פארן יידישן פאלק, ווי אלע פאלי־טישע ארגומענטן אזן מעכאניש־ע איבערחזרונגען וועגן דער שחיטה פון זעקס מיליאן יידן. וואהרום די ליידן פון א יחיד אין א וועלט פון אכזריות, איבערגעגעבן אין עפישער פארם, אזוי ווי חיה על־בוים־דערעמבוס האט דאס געטאן, ווירקן פיל טיפער, ווי גלאבאלע טוריקן, פון מיליאנען, וואס שטייגן איבער דעם כוח פון מענטשלעכער באגרייפונג.

דאס בוך „אויף דער אריישער זייט" איז א ווערטפול בוך דערמיט, וואס ס'איז נישט פאריבערגייענדיק אזן עס איז נישט פארן ארכיוו, נישט פארן קעלער, וואס וועט אמאל עוועג טוען אנטדעקט ווערן פון א געדולדי־קן היסטאר־קער, נאר איז א בוך צום ליינען פאר יעדן ליינער, היינט אזן מארגן אזן מיט יארן שפעטער, אזן עס וועט ווירקן מיטן זעלבן כוח פון אמתדיקייט.

פרץ לינדמר

ייִדישלעכער אָונט צום דער-שיינען פון ת. עלבוים-דאָרעמ-בוסעם בוך — „אויף דער אַרישער זײַט"

אין האָאָל פון יידישן ליטעראַטור-אַראַיין, דב הוז 25, אין פאַרנעקער מען א ייִדישלעכער אָונט לכבוד דערשיינען פון חיחלע עלבוים-האָרעמבוסעס בוך — „אויף דער אַרישער זײַט".

דער פאַרזיצער פון אָונט, רע. דאָקטאָר מ. שאַנץ האָט אין זיין אויפינפיר-וואָרט באַריכט די שריי-בערין, וואָס האָט דער יידישער ליטעראַטור געגעבן א ניי וועלט פון יידישער מאַרטיראָלאָגיע. אינם, וועגן מען רעדט אַזוי פיל וויסן פעלן פון גאָכווּקס אין דער יידישער וואָרט-קונסט האָט א גרויסע באַדייטונג דאָס באַווייזן זיך שוין א נייעם שריבערישן כוח. אין איר בוך „אויף דער אַרישער זײַט" האָט עלבוים-האָרעמבוס זיך באַווּזן זיך א פאַעטיק שרייבערין, וואָס האָט פון דער גרויליקער אויסדאָטונגס-תקופה אַרויסגעבראַכט טיפן און געשמאַל-טן און אירע אייגענע פיינלעכע א-בערלעבונגען.

ד"ר מ. דוואַרושעצקי, וואָס אין אַליין דורכגעמאַכט געטאָ-אין פיי-ניקונגס-לאַגערן האָט גערעדט מיט גרויס אַפּערקזאַמקייט וועגן עלבוים-דאָרעמבוסעס בוך: „אויף דער אַרי-שער זײַט", וואָס אַנטהאַלטן זכרי-נות פון א „חיד, ברענגט אַרייַן דעם צער און גרויאַנגל פון א רבים, פון א כלל, וואָס איז דורך א בריי-טאָליער מאַכט פאַרמשפּט צושווּאַרן צום טויט. אין דעם בוך וועלט אַרויסגעבראַכט די געפיינקסטע ייִדי-שע פּרוי, מושער און פאַכטער.

מיט אויסערגעוויינלעכער אָבסער-וואַציע-פאַעיקייט האָט די מחברין געשילדערט די פאַרשידענע צופאַל-פון וועלכע עס איז געווען אַפהענגיק דאָס לעבן פון געפאַנגען ייִד, מען אַדער פּרוי, וואָס האָבן זיך גערא-כטעוועט אויף דער אַרישער זײַט. עס איז געווען א גרויסע קונץ צוצו-פאַסן זיך צו אָט די אַלע צופאַלן און נישט וועהן אָפּטראָפט אַלס ייִד-וואָס עס האָט באַריכטעט — ס'איז אַן עס איז א גרויסע קונסט אריי-צוברענגען אין א בוך אָט דעם דאָ-זיקן געיאָג מיטן טויט דורך דעם פלאַנטער פון פאַרשידענע צופאַל-דעם דאָזיקן נעראַנג מיט די צו-פאַלן, דער עקשנות-דיקער קאַמף פאַרן לעבן, וואָס די געפּיניקסטע ייִדן האָבן געפּירט אויף דער אַרישער זײַט האָט חיהלע עלבוים-דאָרעמבוס אַרויסגעבראַכט אין איר בוך, פאַר-וואָס עס קומט איר לויב און אַנער-קענונג.

מ. באַלמיש האָט געליינט אן אויסציג איבערן בוך „אויף דער אַ-רישער זײַט" פון וועלכע מיר זעמען אַרויס נאָך-צישטעט: „דאָס אויסאַבאַראַפּישע בוך פון חיה עלבוים-דאָרעמבוס איז א ביאַגראַפּיע פון יעדן אייגעם פון אָנס, אויך פון דיר, וואָס צופעליק האָט זיך זיער לעבן אָפּגעשפּילט געאַגראַפּיש א-ביסל מצד אַדער וויניקער, וויים פון דיר מיטרין פון געטא"וואַרשע. פון האָנעט נעמט זיך אויך די נע-וויאַלטיקע געשיכטעס, מיט וועל-כער מיר לייענען האָס בוך".

די מחברין פון „אויף דער אַרי-שער זײַט". איז א מיידעלע פון שילדשרי און דערציילן. אירע שיי-דערונגען זענען על פי רוב רויאיק, כמעט סטאַטיש, אָבער דער שטאָף אין איר בוך איז אזוי אָפּגעלאַדן פון דער אטעם אזוי אָפּגעגליט, אַז נישט איינמאָל האָט מען האָס געפיל בייס לייענען, אַז פון געוואַלטיקער שפּא-נונג וועט אָט, אָס נעשען עפּעס אַן אינערלעכער אויסדרייס"...

א. סוצקעווער האָט אין זיין בא-גריסונגס וואָרט זיך אָפּגעשטעלט בעיקר אויף דער פּראָס פון האָרעמ-בוסעס בוך. איר שפּראַך איז א ביל-דערישע. מיט אַזא אויסדרוק וויי — געוואַנדערט אין די לאַבירינטן פון מלאך המות האָס די מחברין בילד דערישׂ אַרויסגעבראַכט דעם פּיינ-לעכן טויט-וועג, אויף וועלכן עס זענען געגאַנגען די נעטא"יידן. „אויף דער אַרישער זײַט" איז א קינסטלע-רישער צושטייער צו דער רייכער מאַרטיראָלאָגיע-לישער אויסטוגס-תקופה אין דער היטלער-צייט.

י. פאַפּערניקאָו האָס אין זיין וואָרט דערציילט וועגן דער פענועז פון דעם בוך: ביי א געלעגנהייט האָט היהלע עלבוים-דאָרעמבוס דערציילט וועגן אירע איבערלעבונגען אויף דער אַרישער זײַט אין וואַרשע, וואָס עס האָט אויף פאַפּיערניקאָון געמאַכט א געוואַלטיקן אייגדרוק. פאַ-פּיערניקאָו האָס צוגעשריבן דעם פּרוי דאָרעמבוס, אז זי זאל אירע איבערלעבונגען אַרייַנברענגען אין א בוך, וואָס זי האָס שוין פאַקטיש דעמאָלט געגרייט צו פאַרעפנטלעכן.

נאָך די רעדעס אין באַריכונגען, צווישן וועלכע עס איז אויך געווען א באַריכונג פון י. זרובבל, וואָס האָס צוליב סיבות נישט געקאָנט זיך באַטיילקן אין אָונט — האָס די אַרטיסטין הדסה קעסטין צעליינט א קאַפּיטל פון אויף דער אַרישער זײַט. דאָס איז נישט געווען קיין סתם לייענען — די אַרטיסטין האָס סצענירט קינסטלעריש אויסגעבראַכט די פאַרשידנאַרטיקע טיפן און ge-שטאַלטן, די שרעק און גרויל, וואָס קומען צום אויסדרוק אין דעם אי-נעם קאַפּיטל.

צום סוף האָס די מחברין געדאַנקט אָלע, וואָס האָבן זיך באַטיילקט אין דעם אָונט און אָפּגעשאַצט דעם ווערט פון בוך, וועלכער זי האָס אָנגעהויבן שרייבן אין „עמק פּיינ-לעכע טעג, ווען זי האָס זיך געאַנט מיטן טויט.

דער גרויסער פאַרזאַמלטער עדים האָס די שרייבער-דעדגער אין די מחברין אויסגענומען מיט לאַנ-דירעגוג אפּלאָדיסמענטן.

ארום דער גמילת חסד קאסע אין ישראל

עס טוט מיר, וען נאָך יאָרן פון ענגע צוזאמענארבעט דורך דעם בולעטין, פאר אזויפיל אונטערנעמונגען און ריכטיקע אקציעס, דערנעמען מיר זיך צו א סוף, עס טוט אָבער מער ווי פאר דער מורא, אז דאָס נישט האָבן קיין בולעטין, קען זיך שלעכט אָברופן אויף דער טעטיקייט און מעגליכקייט, אָנצוגיין מיט דער ארבעט פון דער גמילת חסד קאסע אין ישראל.

עס איז אָבער א טרייסט צו לייענען די אזויפיל ענגע זאמלטע בריוו און באריכטן, וועגן דעם גוואלדיקן אינטערעס פון אונזערע לאנדסלייט, פאר דער גמילת חסד קאסע, און ווי די קאסע איז געוואָרן דער ריכטיקסטער פאקטאָר אין דער גאָזלשאפטליכע ארבעט פון אונזערע זשעלעכאָער איבער דער וועלט.

ערשט איצט קען מען זען, ווי ריכטיק מיר האָבן געהאנדלט ביים ארגאניזירן די קאסע, טראָץ די פאלשע נביאים, וועגן דעם באלדיקן אונטערגאנג פון אָט דער אינסטיטוציע, וועגן דעם שנאָרערישן כאראקטער און דאָס נישט דערלאָזבארקייט פון אזא אינסטיטוציע, דאָס לעבן איז שטארקער פון פארשידענע מעריעס, ספעציעל וען זי האָבן נישט קיין ערנסטן אונטערשלאג.

וען מיר הערן וועגן דער פאָפולאריטעט, וואָס די קאסע האָט גענען בײ 95 פראָצענט פון די זשעלעכאָער אין ישראל, פילן מיר נאָך מער דעם חוב אונזערן, לגבי דעם אויסהאלטן פון פארגרעסערן די קאסע, דערמעגליכן דאָס ארויסגעבן גרעסערע הלואות, מיט וועלכע עס זאָל מעגליך זיין אויפצוטאָן עפעס קאָנסטרוקטיוועס.

לאָמיר זען ווי עס איז דער אָברוף פון אונזערע לאנדסלייט איבער דער וועלט, און די מערסטע ערטער, אין רעזולטאט פון באריכטן, וואָס האָבן געבראכט צו זיערע גרופן, אונזערע לאנדסלייט, די פון אונזערע פריינט, וועלכע האָבן באזוכט ישראל, זיך באקאנט אויפן אָרט מיט די נויטן און וואָס די קאסע טוט אויף צו העלפן אָט די מענטשן און וויפל מער עס וואָלט געקאָנט געטאָן וועלן, אויב זיי וואָלטן דיספאָנירט מיט מער געלט.

א ו י ס ט ר א ל י ע איז צוליב פארשידענע אורזאכן געווען פון אונזערע גרופן, וועלכע האָבן א געוויסע צייט געטאָן אלע אונזערע ארבעטן, אויסער פאר דער גמילת חסד קאסע, צום קרעדיט אָבער פון אונזערע פריינט דאָרט, דארף געזאָגט ווערן, זי האָבן אָנגענאָגט און איבערגעאָגט פיל גרופן, וועלכע האָבן אין אָנפאנג געמיצט די קאסע.

דער מענטשן מאטעריאל דאָרט איז א זעלטענער, נישט בלויז דער קאָמיטעט מיט פריינט מאָטל ראָטפארב, גדליה אָשלאק, דער פארשאָרבענער סעקרעטאר, אלעק איזן ז"ל. א.א. נאָר בובשטעבליך אלע זשעלעכאָער אין אויסטראליע/טראָץ דעם וואָס עס איז אמאָל שווער אלעמען צו קריגן צו א מיטינג/האָבן א געפיל פון אחריות פאר די נויטן פון זיערע לאנדסלייט, און איצט, וען נאָך דער ווייסנבערג

אקציע, בלײַבט די אינציקע הילפס־ארבעט פאר דער גמילת חסד קאסע, דעלן זי זיכער טאָן מער וי זײער חלק.

שרײַבט אלעק אײזן אין א בריוו פון אויגוסט 1957:/וי דערמאָנט האבן זיך אָנגעקליבן בריוו פאר דער ציט וואָס דער בול. אין נישט דערשינען/צוישן אלע גרויסע אונטערנעמונגען, וואָס מיר האבן לעצטענס דורכגעפירט, האבן מיר אויך געהאט א צוזאמענקום אין הויז פון פרײַנט מאָטל ראָטפארב, לכבוד א גאסט פון ישראל, גוטרײַך, און מיר האבן געזאמלט 140 פונט פאר דער ג.ח.קאסע אין ישראל.

אויף א חנוכת הבית בײַ פרײַנט ישראל נישטעטער איז געזאמלט געוואָרן 110 פונט פאר דעם זעלבן צוועק, אויסער דעם האבן מיר אויך א קאָמיטעט זיצונג געזאמלט און אוועקגעשיקט קײן בוילן 125 פונט פאר 2 זשעלעכאָוער.

שרײַבט פרײַנט גדליה וואָלאק אין א בריוו פון 28טן אויגוסט 1958:צוישן אנדערע ארבעטן, האבן מיר לעצטענס דורכגעפירט א שלושים־אָוונט, נאָך אונזער פארשטאָרבענעם סעקרעטאר, אלעק אײזן, דער אָוונט איז אדורך זײער דערפאָלגרײַך, מיר האבן דורכגעפירט א זאמלונג פאר דער גמילת חסד קאסע אין ישראל, צו פאַרײַקן דעם נאָמען פון נפטר, סאיז געזאמלט געוואָרן 60 פונט.

אויף א צוזאמענקום פון א טײל זשעלעכאָוער לכבוד א 50 יאָר־פײַערונג פון אונזער קאסירער, שמואלעק גאָלדשטײן/נישט קײן זשעלעכאָוער, זײן פרוי שאָמט פון זשעלעכאָוו/טיכטיק איז זײן ארבעט פאר אונזער לאנדסמאנשאפט, בײַ נאָר, איז אויך געזאמלט געוואָרן 35 פונט פאר דער קאסע אין ישראל.

קאָסטאָריקא האָט א באגרענעצטע צאָל מענטשן, וועלכע קאָנען אָפגעבן זײער ציט פאר אונזער ארבעט, זי האבן אבער א גרופע מענטשן מיט א זשעלעכאָוער הארץ, פאר העלפן יענעם, מיט אלץ וואָס זי קאָנען, אויסער דעם /און דאָס איז די הויפט זאַך/האבן זי אינקע מענטשן, וועלכע זײנען שטענדיק גרײַט, נישט בלויז אונטערצושטיצן א זיכטיקן צוועק וי דאָס איז די קאסע, נאָר אויך אינספיריִרן אנדערע דאָס צוטאָן.

די טרײַב קראפט אבער פאר טאָן זיכטיקע ארבעט, זײנען פרײַנט דוד וייסלעדער און צירל בראָן, טרעָץ דעם וואָס פרײַנט וייסלעדער איז שטארק פארנומען אין זײן אײגענע פרנסה און אין דער געמײנדע־ארבעט, איז ער שטענדיק דער קאָאָרדיניציאטאָר און אקטיוער מיטהעלפער אין אלע אונזערע דאָרטיקע אקציעס.

אונזער א.ג.סעקרעטארן איז צירל בראָן־רידעלמאן, איך קלער אויב עס וואָלט אסך געטאָן געוואָרן אין איר אינדיציאטיוו און אקטיוו דורכפירבאר־ארבעט, זי איז דאָס הארץ און נשמה פון יעדע זשעל. ארבעט אין קאסטא ריקא און לאָמיר נישט פארגעסן, אז איר געזונט־צושטאנד איז נישט שטענדיג אין א גוטן באשטאנד.

קאסטא ריקא האָט זײנט דעם אָנפאנג פון אונזער הילפס־ארבעט געשטיצט אלע אונזערע אונטערנעמונגען, טרעָץ די בילקע וואליוטע זייערע, אויף וואָס עס פארופן זיך פיל פון אונזערע לאנדסלײַט,

אלס אן אורזאך פאר זײער גאָרנישט טאָן אין דער הילפס־ארבעט.

זינט דעם באזוך פון די פרײַנט לעכטמאן אין ישראל, זינט זײער זון די נויטן פּויפן ארט, און מען עס קען נעטאָן הערן, ט״לנדיק זיך מיט זײערע אײַנדרוקן, מיט די אנדערע לאנדסלײט אין ק.ר.אײַ ק.ר. געהאָרן אן ערנסטער קאָנקורענט אין דער הילפס־ארבעט פאר דער קאסע, און די הויפט זאך, נישט בלויז אין א צופעליקע אקציע, נאָר אלס א שטענדיקע, יערליכע ארבעט, מען בריינגט אריין א גרעסערע סומע פאר דער קאסע. עס וועט מיך גאָרנישט וואונדערן, וען מיר וועלן הערן, אז קאסטא ריקא האָט ארויסגערופן פאר א וועט אונזערע לאנדסלײט אין אויסטראליע, וואר עס וועט אין יאָר 1959 שאפן מער פאר דער קאסע.

עס ליגט פאר מיר א בריוו פון צירל בראָן, פון א פריערין יאָר, זי שרײַבט וי קראנק זי איז געווען, מען האָט אָפּער באדאָרפן שאפן עטליכע דאָלאר פאר דער קאסע, איז זי קראנקערהײט געגאנגען און געשאפן בײַ 8 מענטשן 60 דאָלאר.

און א בריוו פון 21טן אקטאָבער 1957, זײַנט וי שטארק די קאסע איז אין די הערצער פון די זשעלעכאָוער פרויען אין ק.ר. יענע צײַט, האָבן זיך געוואָנדן צו צירלען שרה זיסלעדער און פערל זינגערג, פרעגנדיק אויב זי וועלן דאָס יאָר נישט האָבן קיין שום צוזאמענקום צו 15 יאָר זשעלעכאָוער אומקום, פונקט האָט דאָס געטראָפן אין א צײַט וען עס זינען געווען מיספארשטענדנישן צוליב א שוחט. סאיז דערביי געווען א פראגע וואו מען זאָל מאכן אזא אונטערנעמונג אז אלע זאָלן קומען און מירל האָט פארגעשלאָגן אויף היים, וויל צו אויר קומען אלע.

שוין יום־כפור אין שול האָט צירל געמאָלדן יעדן איינעם וועגן א פארזאמלונג הושענה רבא בײַ איר אין הויז, איינגעלאדן פרײַנט לעכטמאן צו מאכן דעם אפיל פאר דער קאסע, נו זיסלעדער איז ער זאָל עפעס לײַענען, און דאָס אלץ איז נישט אנגעקומען זײער גרינג, אבער די רעזולטאטן איבערשנדע, פון 40 מענטשן, פרויען און מענער, איז געשאפן געוואָרן העכער 300 דאָלאר/מיר בריינגען א באריכט באזונדער/.

צוליב דעם וואָס דער באריכט איז שוין אביסל עלטער/פון 1957/וועלן מיר אים דרוקן קירצער, ווײַל אויך זײַנ־יאָר האָבן אונזערע פרײַנט דורכגעפירט א זכור־אונט און געפאמלט 400 דאָלאר, מיר וועלן אבער נאָך געבן אײַניקע ווערטער פון פרײַנדין צירל, וועלן דער באגיסטערונג פון אלע באטײַליקטע, וועלכע וילן אז יעדעס יאָר זאָל דורכגעפירט ווערן אזא זאמלונג לטובת דער קאסע.

פר. צירל שרײַבט: שטעלט אײַך פאָר אז בײַ אלעמען איז די שטימונג א געהויבענע, אז אין אלע ערטער וואו איך בין געווען אײַנאָגען די באשטערטע געלט, האָט מען זיך ארויסגעזאָגט, יעדעס יאָר צו מאכן אזא אונטערנעמונג.

און אָט איז דער באריכט פון דוד זיסלעדער /אביסל פארקירצט צוליב מאנגעל אין פלאץ/

דעם בארימט פון "זכור־אותם" העלן מיר געבן צוזאמען מיט אלע "זכור־אותם־בארימטן".

אין זײן רײדע אויף דעם "זכור־אותם" אין קאסטא ריקא, דעם 20סטן אקטאבער 1957, האנדעט זיך פרײנט דוד הײסלעדער צו די פארזאמלטע, אז פאר די טויטע פון אונזער גרויסן אומגליק קאנען מיר נאר נישט טאן, דערפאר אבער דארפן מיר טאן אלץ וואס מיר קאנען פאר די לעבעדיקע, העלפן די גמילת חסד קאסע אין ישראל, ער טרעפט דערבײ אריין א פאר שלאג, אז "עדער זשעלעכאָער" העלכער קומט 4 מאל א יאָר צו "זכור" אין שול, זאל מדגר זײן א געוויסע סומע פאר די גמילת חסד קאסע אין ישראל.

דער פאָרשלאג האָרט אינשטימיק אָנגענומען און עס האָרן באשטימט 3 פרויען, העלכע זאלן באזוכן אלע מנדבים, אינמאנען די געלט און עס גלײך אײַבערשיקן קײן ישראל. די פרויען זײנען: רחסא פיינזילבער, צירל רידעלמאן און העלי לעכטמאן.

פרײנט לעכטמאן רײדט באגײסטערט וועגן דער ג.ח.קאסע, וואס ער האָט אליין געזען, אָנוויזנדיק, אז נישט בלויז העלפט די קאסע אין מיינמאלע נויטן, נאר אויך וואָן א בן־עיר דארף חתונה מאכן א קינד אדער אנדערע מאָמענטן אין העלכע זי נויטיקן זיך אין א הלוואה. ער דאנקט דערבײ אלע די העלכע האָבן צוגעטראָגן זײַערע באשטײַערונגען אין זײן נאָמען און אין נאָמען פון די קאסע אין ישראל.

פאָלגענדע פרײנט האָבן זיך באשטײַערט:

אברהם פיינגעזיכט	25.00
יעקב לעכטמאן	20.00
שמואל יאול דראָמלעוויטש	20.00
משה פיינגעזיכט	20.00
ישראל בראָן	20.00
בריידער באָרוכאָוויטש	20.00
דוד הײסלעדער	10.00
משה לעכטמאן	10.00
אשר הײסלעדער	10.00
נח הײסלעדער	10.00
יעקב פארבער	10.00
חיים הײנבערג	10.00 מאן פון פערל באָרוכאָוו.
שלמה בענסאָן	10.00 מאן פון שרהלע הײנבערג
פאָול בוימאײל	10.00 פון פראנקרײך
כאנטשע שטײנבערג	10.00 ישראל בראָנס שוויגער
שלום האָכגעלערנטער־לעווינסקי	10.00
בער מיכעל	10.00
יצחק נירענבערג	10.00
מנשה לוקאָווצקי	10.00
אהרן רידעלמאן	10.00
שלמה גאָלדבערג	10.00
דוד פיינזילבער	10.00
בן ציון טישלער	10.00
יאָסל לוקאָווצקי	10.00

שמעון פיינגעזיכט 10.00
ד"ר ה.קלעפפיש, נישט קיין
זשעלעכאָער 5.00
שלום קערשענבערג 5.00
יעקב קערשענבערג 5.00

צוזאמען 28 בייטיערער מיט א סומע פון 330 דאָל

די זשעלעכאָער פרויען האָבן געזאמלט אין שול צו יזכור
84 פעזעס, וואָס טרעפט אין 12.60, צוזאמען באטרעפט עס 342.60
די געלט איז שוין לאנג דערהאלטן געוואָרן.

דעם באריכט פון הייריקן יזכור־אָנט, צוזאמען מיט דער זאמלונג פאר דער נמילת חסד קאסע, אין די וויטערע באריכטן.

קאלאמביא, וועלכע איז אמאל געווען איינע פון די אקטיוסטע קאלאָניעס צוישן די זשעלעכאָער, אזוי באַגאַטא וי אויך בארַאנקיללא, איז שוין לאנג שטיל געוואָרן, מען הערט נישט די מינדסטע אקטיוי־טעט, אָבער דאָך, האָט בארַאנקיללא, וועלכע האָט קיינמאל נישט פרעטענ־דירט צוצוזאָגן באַגאַטא, אפילו איצט/אין שטיל־שטאנד/פארַאַרן איבערגעשיקט 100 דאָלאר, געבליבענע פון א פאַנד, וועלכע זיינען באשטימט געוואָרן "50 דאָלאר פאר די קאסע און 50 דאָלאר פאר יענער ציים געקומענע זשעלעכאָער פון פוילן.

פון באַגאַטא איז פארַאַרן אָנגעקומען פון פריינט ברוך דרעז־נער און גיסל, צום געבורט פון זייער איניקל 10 דאָלאר פאר דער קאסע, וואָס איז דאמאָלס געוואָרן איבערגעשיקט.

פון בראזיל און ארגענטינא האָבן מיר שוין א ציים נישט געהערט נישט בלויז פון אונדערע אקטיוסטען, נאָר אפילו אויך נישט וועגן עפעס פאר דער קאסע, גראדע האָט מען פֿ געלאָזט וויסן פון ארגענ־טינא וועגן פלענער און א געוויסן אָנפאנג, אָבער עס איז וויידער שטיל געוואָרן.

וועגן זועלא, וועלכע איז די גאנצע ציים שטיל געוואָרן, אין באזוג צו יעדע ארבעט פון די זשעלעכאָער/אויסער דעם בול./ האָט נאָכן באקומען א לעבעדיקן גרוס דורך פריינט אברהם איגליצקי, וועלכער איז געוואָרן א גאסט אין ישראל, צו דער 10 יאָריקע פייערונג און באקאָנענדיק זיך מיט דעם וואָס די קאסע טוט אויף פאר די זשעלעכאָער אין ישראל, האָבן זיי נאָכן צוריק קומען פון פ.איג־ליצקי, צוגעשיקט אלס אן אָנהויב 50 דאָלאר, וועלכע זיינען צוגעט־רָאָגן געוואָרן זיי פאָלגם: אברהם איגליצקי 10 דאָל. יוסף נירענבערג 10 דאָל. יאָסל רָאזענבערג 10 דאָל. משה פיש 10 דאָל. און מלך רָא־זענבערג 10 דאָל. און זיי זאָגן צו אויך אויף וויטער צו שטיצן די קאסע. ה ל ו א י !

דער וויטערער באריכט איז פון אקטאבער 1957, צוליב דעם וואָס מיר האָבן נישט געהאט דעם בולעטין, האָט דער באריכט נישט געקאָנט דערשיינען פריער, סאיז צוליב עטליכע אונטערנעמונגען פון אונזערע זשעלעכאָוער אין ישראל/אונטערנעמונג פאר די זשעלעכאָוער געסט פון פארשידענע לענדער, צום 10טן יובילי פון ישראל־מדינה, זכור אונטערנעמונג אויפן הר־ציון, און אן אויספלוג פון א גרויסע צאָל לאנדסלייט דאָרט/אז מיר האָבן נישט דערהאלטן קיין באריכט פון דער גמילת־חסד קאסע, אין איר איצטיקן צושטאנד, וואָס וואָלט אריין אין לעצטן בולעטין, מיר וועלן אָבער פון צייט צו צייט אינפארמירן אונזערע לאנדסלייט און פריינט, וועגן דער ארבעט ארום די קאסע.

4 יאָר גמילת־חסד קאסע אין ישראל

אין ערשטן נומער פון באנייטן בולעטין, פון 1956, האָבן מיר איבערגעגעבן א געניויעם פון די קאסע אין ישראל, איר מעטיקייט און הילפס־ארבעט. איצט, אין אקטאָבער 1957, זיילן מיר דערגענצן דעם באריכט פון לויפנדן יאָר, וואָס איז אויך געווען א יאָר פון ארויסגעבן הלוואות צו א גרעסערע גרופע נייגעקומענע עולים פון פוילן.

אין פארלויף פון יאָר, איז דער גרונט־קאפיטאל פון די קאסע, געווען פון 5750 ביז 8615 ישראל פונט, א סומע, וואָס איז נישט צו פארשעמען זיך, לגבי אסך גרעסערע שטעט וווּ זשעלעכאָוו. אָט דאָס אלץ האָבן מיר צו פארדאנקן אונזערע טייערע לאנדסלייט איבער דער וועלט.

אונזער גרופע אין אויסטראליע, האָט דאָס יאָר ארויסגעווען איר טיפע פארשטענדעניש פאר די קאסע, אריינשיקנדיק דורך די באנק לאומי לישראל 1,000 ישראל פונט, פארוואָס מיר זיילן דאָ אויסדרוקן אונזער הארציקן דאנק.

אויך די גרופן און יחידים פון ניו יאָרק, קאסטא ריקא/צו דער צייט פון באריכט, איז נאָך די לעצטע געלט פון קאסטא־ריקא נישט געווען דערהאלטן/פאנאמא, מיאמי א.א. וועלכע האָבן אין פארלויף פון יאָר, אריינגעשיקט זייערע באשטייערונגען פאר דער קאסע און פארדינען דעריבער אונזער טיעפסטע אנערקענונג.

מיטן אנקומען פון נייע עולים, האָט זיך געשאפן פארשידענע פראָבלעמען/מיר שרייבן וועגן דעם באזונדער/פראגע זשיראנטן, צוריק צאָלן א.א. אָבער בייַ א גוטן זיילן, האָבן מיר צוזאמען געלעזן אָט דאָס פראָבלעם און אלע נייע עולים, האָבן באקומען הלוואות און צאָלן צוריק.

עס דערמאָנט זיך די צייטן, וען אזא אינסטיטוציע איז נישט געווען אין ישראל, וווּ שוער עס איז געווען פאר א טייל לאנדסלייט־נייגעקומענע, זיך אינצושאפן: א טיש, א באנק, א.א. איצטער איז דער פראָבלעם מער נישטאָ, און מרצן דעם, וואָס די קאסע גיט נישט קיין צו גרויסע הילף, האָבן אָבער אין פארלויף פון דער צייט, זיך מיט איר באנוצט דער רוב לאנדסלייט אין ישראל, אלטע וחיקים, וווּ נייַ

געקומענע.אין פארלויף פון די 4 יאָר,איז געוואָרן אַרויסגעגעבן אין תל־אביב און אין חיפה, 98 הלוואות,אויף א סומע פון מער ווי 17 מיליאָן פונט.

אלע צאָלן צוריק און די קאסע באפעסטיקט זיך וואָס אמאל מער און האָט די פולע אנערקענונג פון אלע לאנדסלײט אין ישראל.

אין צענטן יאָר פון דער אנטשטאונג פון מדינת ישראל,אריינ־ג׳ענדיק אין 5טן יאָר פון דער עקזיסטענץ פון די קאסע,באגריסן מיר אונזערע לאנדסלײט איבער דער וועלט,מיט אונזער האַרציקן אויסדרוק

ת ח ז ק נ ה י ד י כ ם

זשעלעכאָער קאָמיטעט אין ישראל

סעקרעטאר אריה לעדערמאן.

פריינט לעדערמאן שרײַבט:פריינט ראָטערמאן און פרוי מאָניע,פון פאנאמא,וועלכע זיינען נאָוואָס געקומען פון א וויזיט פון ישראל, האָט איבערגעלאָזט פאר דער קאסע 126 ישראל פונט,63 פונט פון פריינט שאָלעק אלטמאן און 63 פונט פון די פריינט ראָטערמאן,פאר וועלכן דער קאָמיטעט דריקט אויס זײַן הארציקן דאנק.

ק ב ל ת - פ נ י ם

פאר זשעלעכאָער געסט,געקומען צו דער 10 יאָריקע פייערונג פון 10 יאָר ישראל מלוכה.

דאָס איז א באריכט פון די פייערליכע אויפנאמע פאר אונזערע לאנדסלײט פון אויסלאנד,איינגעאָרדנט דורכן זשעלעכאָער קאָמיטעט אין ישראל.

פייערליכער קבלת־פנים,איינגעאָרדנט דורכן זשעלעכאָער קאָמיטעט אין ישראל,לכבוד אונזערע חשובע געסט פון אויסלאנד, וועלכע זיינען געקומען פייערן דעם צען יאָריקן יובילעאום פון די ״דישע מדינה.

אין די הערליכע יום־טובדיקע זאלן פון ״גיל״,זיינען זיך צוזאמענגעקומען די זשעלעכאָער לאנדסלײט פון ישראל,מיט די פריינט פאמיליע גוטערמאן,העפליגער־נובערעק און גראָס פון קאַלאָמביא, פאמיליע וויינבערג־באָרוכאָוויטש,דוד וויסלעדער,שמעון פיינגעזיכט און גרינהויז,פון קאסטא ריקא.אברהם איגליצקי פון וועזעזואלא. משה באָרוכאָוויטש פון ניו יאָרק,פאמיליע גינגעס,פאַליא וועצערמאן און פירסטענבערג,פון אויסטראליע,און שמואל אבראמאָוויטש פון פאריז.

די שטימונג איז א פייערליך־האַרציקע,א דאָפלטע שמחה,די פריידפון צען יאָר מדינת ישראל און די פרייד פון צוזאמענטרעף פון לאנדסלײט,וועמען עס פארבינדן אזויפיל זכרונות - - - - עפעס זי א באַהאלטענער ליכט־שטראל פון יעדן אינעם,זי פון זיך אליין,קומט אויפן זינען,א סטראָפע פון א ליד,וואָס וועט געזונגען

אין ישראל:

יש אור גנוז — עס איז פאראן א פארבאָרגענע ליכט - -
באושר הנגוז — אין דעם גליק וואָס איז אמעק - -
על כן נלך לאור הזכרונות. דערפאר וועלן מיר גיין מיט דעם ליכט
פון די זכרונות. . .

שוער אויסצודרוקן די שטימונג אין דעם מאָמענט:
דער זאל איז דעקאָרירט מיט א בלוי-ווייסע פאָן און מיט
בילדער פון גרינדער און שפּעטער פון ציוניזם, דר' הערצל ז"ל.
און פון פרעזידענט פון ישראל, יצחק בן צבי, אין אָט די שטימונג,
וערט דער אָוונט געפֿונט, דורכן סעקרעטאר פון די זשעלעכאָוער אין
ישראל, פריינט אריה לעדערמאן, וואָס שטעלט זיך אָפּ אויף דעם פּערליכן
מאָמענט פון איצטיקן צוזאמענטרעף און בעט באָערן מיט 3 מינוט
שטילשווייגן און מיט אויפשטיין פון די ערטער, די געפאלענע אין
קאמף פאר די ענטשטיאונג פון מדינת ישראל, די מיליאָנען אויס-
געשאָכטענע ייִדן פון פוילן, די זשעלעכאָוער קהילה און די לאנדסלייט,
וואָס זיינען געקומען אין ישראל און זיינען ליידער מער נישט מיט
אונז.

אין אינגעהאלטענעם שווייגן און מיט אויפשטיין פון די ערטער,
וערט באָערט דער אָנדענק פון די קדושים.

פריינט לעדערמאן שטעלט זיך אָפּ אויף די טעטיקייטן פון אונזערע
לאנדסלייט אינדער וועלט, נאכן קריג, אויף די פארצווייגטע הילפס-
אַרבעט וואָס איז געפֿאָרן, מיט דער מיסהילף פון פריינט לייבּיש
וויסלעדער און וועגן די גמילת חסד קאסע, וואָס איז געשאפן געוואָרן
דורך דער איניציאטיוו פון קאמיטעט אין ישראל, מיט דער מיסהילף
פון ל.וויסלעדער.

ער גיט אינדער א באריכט פון די קאסע, וואָס איר גרונט-קאפּי-
טאל איז נאָענט פון 10 טויזנט פונט, און ארויסגעגעבענע הלוואות,
אויף א סומע פון בערך נינצן טויזנט פונט, מער ווי 2 דריטל לאנדס-
לייט האָבן זיך באנוצט מיט די קאסע, וואָס איז א מאָנומענט נאָך די
זשעלעכאָוער ייִדישע קהילה. ער באגריסט הארציק די געסט, מיט דעם
טראדיציאָנעלן ב ר ו כ י ם ה ב א י ם . מעלדנדיק, אז דער
טאָאסט-מייסטער פון היינטיקן אָוונט, וועט זיין פריינט מרדכי שפּיי זמאן.

שפּיי זמאן בעט אָנגיסן די גלעזלעך ווין און טרינקען לחיים,
לכבוד מדינת ישראל, נאכדער שטעלט ער פאָר די געסט, וויידמענדיק
יעדן באזונדער א גוטהערציקע באגריסונג, וואָס וועט הארציק אויפ-
גענומען פון די פארזאמלטע.

עס באגריסט פריינט אישטוב, וועלכער שטעלט זיך אָפּ אויף די
טעטיקייטן פון די זשעלעכאָוער אין ישראל, מיט יאָרן צוריק,
און באגריסט הארציק די געסט, אפּעלירנדיק צו זיי, אז זיי זאָלן
שיקן זייערע קינדער אין ישראל.

פריינט אברהם אינליצקי, פון וועגזועלא, ענטוערט הארציק

אויף די באגריסונגען און גיט איבער זיין באגיסטערטן אינדרוק פון ישראל,ער שטעלט זיך אָפּ אויף די טעטיקייטן פון אונזערע לאנדסלײט איבער דער וועלט,מיט דער מיסהילף פון ל.וײַס. ער דריקט אויס זיין פריידפון איצטיקן צוזאמענטרעף און זאגט צו פײַערליך,אז ער וועט פון די זשעלעכאָער גרופּע אין וועגזועלא, שיקן זײַ אמשנעלסטן זיין צושטײַער פאר דער קאסע.

אין ריזנדע וועלטער באגריסט די גענסט,פריינט שלום זוסמאן זיינע וועלטער רופן ארויס שטארקע אפלאָדיסמענטן בײַ די פארזאמלטע.

פריינט משה באָרוכאָוויטש ענטוועלט מיט הארציקע וועלטער אויף די באגריסונגען,וואָס וועלן הארציק אויפגענומען פון אלע פארזאמלטע.

עס באגריסן די גענסט,פריינט רעדאקטאָר,וואָלף יאסני,ער רעדט אין וואלעמע וועלטער וועגן 10 יאָר מדינת ישראל און דעם איצטיקן צוזאמענטרעף פון זשעלעכאָער איבער דער גאָלער וועלט.

פריינט בורשטין,מיטגליד פון חיפער קאָמיטעט,באריכטעט וועגן דער ארבעט פון די קאסע אין חיפה,און די גרויסע הילפ־ארבעט, וואָס איז געפאָלן דורך די חיפער אָפּטילונג פון דער קאסע. זיין באריכט וועלט אויפגענומען מיט שטארקע אפלאָדיסמענטן.

פריינט דוד וויסלעדער פון קאָסטא ריקא,גיט איבער אין וואלעמע וועלטער,זיין באגיסטערונג פאר אלץ וואָס ער האָט געזען אין ישראל,וועגן דער ארבעט פון די גמילת חסד קאסע,וועגן דעם קאָמיטעט און אונזערע לאנדסלײט אין ישראל,ער זאגט צו,אז ער וועט זיך באמיען,אז די גרופּע אין קאָסטא ריקא,זאָל צושיקן יעדעס יאָר 500 דאָלאר פאר די קאסע. זיינע וועלטער רופן ארויס שטורמישע אפלאָדיסמענטן.

פריינט שפיזמאן מעלדעט,אז עס איז אָנגעקומען א בריוו פון שמעון גופערעק צו דער פארזאמלונג,אָבער ליידער,צוליב די שפעטע שעה,קאָן מען דעם בריוו נישט ליענען,ער וויינשט,אז שמעון זאָל וואָס שנעלער קומען אין ישראל און מיר זאָלן אים הערן פערזענליך.

פריינט הערש ליב זילבערבערג,פון די גרינדער פון "דיש טעאטער אין זשעלעכאָוו/לעצטענס געקומען אין לאנד/ליענט מיט גרויס טאלאנט,בריינסקים דערציילונג"מין פעטער שימעלע"וואָס רופט ארויס א גרויסן בײַפאל פון אלע לאנדסלײט.

דער "נגער געלדמאן,דער זון פון עלקע נירענבערג־געלדמאן ליענט מיט גרויס טאלאנט א ליעד,וואָס ער האָט פארפאסט צו 10 יאָר מדינת־ישראל.פארוואָס אלע פארזאמלטע באשענקן מיט הארציקע אפלאָדיסמענטן.

עס באגריסט פריינט גראָס פון קאָלאָמבײַ/סינה שוהטס אן אינדיקל/אין הארציקע וועלטער די פארזאמלטע און מיטן געזאנג פון התקוה וועלט דער פּערליכער אָוונט געשלאָסן.

פאקטיש האָט זיך אָבער יעצט אָנגעפאנגען דער פערזענליכער צוזאמענטרעף פון לאנדסלײט,וועלכע האָבן זיך אזויפיל יאָרן נישט געטראָפן און זוכה געווען פיַרן צוזאמען 10 יאָר מדינת ישראל, אָבער דאָס צו באריכטן איז מיין פעדער צו שוואך.

אפריל 1958 סעקרעטאר אריה לעדערמאן

צ א ת כ ם ל ש ל ו ם מר. משה און מאכטער
גינא גרינהויז

אונזערע טיערע פריינט, וויסן מיר א פארט געזונט און הצלחה אין אירע אלע מעשים און קומט געזונט, וועלן מיר אייך וידער אויפנעמען, ווי עס קומט אזעלכע טיערע לאנדסלייט, וי איר זיינט.
זשעלעכאזער קאמיטעט אין ישראל

א פ ש ר ד ס - א ו נ ט

אייגעארדנט אין חיפה, אין קאפע "צפונה", דעם 11טן אקטאבער 1958, לכבוד דעם אבפאר פון אונזער לאנדסמאן, אייזיק ראטערמאן און זיין פרוי מאניע.

דער אונט וערט דערעפנט דורכן חבר פון קאמיטעט אין חיפה, פריינט שמואל גליקמאן, וועלכער באגריסט די געסט, אפשטעלנדיק זיך אויף דער וויכטיקייט פון אזעלכע געסט-באזוכן, פאר ישראל און פאר די געסט.

פריינט ג.וייזט ען, אז דאס לעבן פון די יתן אויף דער וועלט, איז מאטעריעל בעסער וי אין ישראל, אבער אויפן גייסטיקן געביט, איז דאס לעבן אין ישראל אינהאלטס-רייכער.

דאס וואלט צו באגריסן באקומט דער סעקרעטאר פון די זשעלעכאזער אין ישראל, פריינט אריה לעדערמאן.

פריינט לעדערמאן באגריסט די געסט און וויינשט זיי א גליקליכע ריזע און זיי זאלן זיך אינגיכן באזעצן אין לאנד, אויפוויזנדיק די באדייטונג פון ישראל פארן וועלט-יודנטום.

ער ריידט אויך וועגן דער וויכטיקייט פון אונזערע לאנדסמאנשאפט-קאמיטעטן איבער דער וועלט, פאר אלע אונזערע ארבעטן און איבערהויפט פאר דער גמילת חסדים קאסע, ער רעכנט אויס א רייע וויכטיקע פאקטן וועגן פאלן פון אויסערגעוויינליכע באדייטונג, וועגן די קאסע איז אנטקייגן געקומען מיט היילף פאר אונזערע לאנדסלייט אין ישראל. ער דערמאנט וועגן דעם אנפאנג פון די קאסע, מיט איר באגרענעצטע סומע, וועלכע איז זיך פונאנדערגעוואקסן, אדאנק דער היילף פון אונזערע לאנדסלייט אין אויסלאנד, וועלכע איז דערנאנגען צו א סומע פון 10 מויזנט פונט, וואס דערמעגליכט צו געבן באדייטנדיקערע היילף.

פריינט לעדערמאן ריידט אויך וועגן דער טעטיקייט פון ועד אין ישראל אויף אלע געביטן, וועגן די יזכור-אונט, וועלכע קומען פאר יעדעס יאר, זיינט דער איצטיקער קאמיטעט האט רעארגאניזירט די ארבעט, און וואס וועט הייאר פארקומען אין ירושלים, אויפן בארג ציון, אינעם קעלער וואו עס וועלן געזאמלט אנדענקונג-זאכן, פונם ייִדישן חורבן אין דער צווייטער וועלט-מלחמה, און וואו עס איז יעצט געמאכט געווארן א מצבה צום אנדענק פון אונזערע קדושים און פון אונזער קהילה זשעלעכאזע.

דאס וואלט באקומט ח"גרשון מאדערמאן, וועלכער דערקלערט וי נוצליך די קאסע איז פאר די זשעלעכאזער אין ישראל, ער געזעגנט די געסט, וויינשנדיק זיי א גליקליכע ריזע.

דאָס ווײַטערדיקע וואָרט באקומט פריינט צוקערמאן, וועלכער באגריסט דעם גאסט און זײַן פרוי, דערקלערנדיק, אז די געסט זינען געקומען אויסשליסלעך, זיך זען מיט די לאנדסלײַט, פריינט צ. זאגט ווײַטער, אז נאָך די וועלט קריג, איז דער גאסט, אײַזיק ראָטערמאן מיט אונזער לייביש ווײַסלעדער, געהערן פון די ערשטע, וואָס האָבן געשריבן קײַן דײַטשלאנד און זיך פאריינטערעסירט מיט די לעבן־בעלי־בענע זשעלעכאָוער, די בריו־דערקלערט ח"צוקערמאן־האָבן דערמוטיקט די לעבן־בעלי־בענע, ער וועלדעט זיך צו די געסט, אז זיי זאָלן איבערגעבן א גרוס אלע זשעלעכאָוער, און דערציילן, וואָס זיי האָבן געזען אין לאנד. ער געזאגט זיך מיט די געסט און ווינשט זיי, אז זיי זאָלן בקרוב צוריק קומען זיך באזוכן מיט אונז.

א וואָרט באקומט דער מאן פון שרה גלי־קמאן, אליין נישט קיין זשעלעכאָוער, ישראל ריי, וועלכער דערקלערט, אז ער, אלס נישט זשעלעכאָוער, קאָן בעסער אָפּשאצן די באדײַטונג פון דאָס צוזאמענהאלטן זיך פון די זשעלעכאָוער. פריינט ר. דערקלערט, אז די זשעלעכאָוער האָבן געשאפן אזײַן אינסטיטוציע, וועלכע איז איינע פון די פונדאמענטן אויף וועלכע די וועלט שטײַט, דאָס איז די נמילת חסד קאסע. ער פארענדיקט, אז סאיז פאר אים א כבוד, אז דער גאסט האָט זוכה געהאט דורך זײַנע מעשים, אז מען זאָל אים לויבן אין זײַן געגנוארט.

עס וואָרט דערקלערט א פּאָזע און די פארזאמלטע זשעלעכאָוער טרינקן און עסן און שמועסן זיך דורך, די שטימונג איז א געהויבענע.

נאָך די פּאָזע, באקומט דאָס וואָרט חבר בן שלום, וועלכער זאָגט, אז סאיז אים לייכטער אויפן הארץ, וען ער עמפאנגט געסט, ווי וען ער געזאָגט זײַ ח.ב.ש. זאָגט ווײַטער, אז אונזער ארגאניזאציע איז ישראל האָט אָנגעפאנגען מיטן ערשטן אויפטריט פון א זשעלעכאָוער אין ישראל, און עס זינען געהאט די באהאוסטע אדרעסן פון די ערשטע זשעלעכאָוער האָס געהאט האו זיך צו וועלדן, קיין מאטערי־עלע הילף איז דאן נישט געהאט נויטיק, סאיז געהאט די תקופה פון חלוצי־זם, און פון שטיצן זיך אויף אײַנענע כוחות, אָבער א וואָרט איז אויך גוט געהאט. ח.ב.ש. געזאגט די געסט, מיט גליק ווינשן אין וועג ארײַן.

דאָס ווײַטערדיקע וואָרט באקומט דער גאסט אליין, ח"ראָטערמאן, וועלכער דערקלערט, אז סאיז פאר אים א גרויסער כבוד, וואָס מען האָט אײַנגעלאדנט לכבוד אים און זײַן פרוי, אזא פײַערליכן אָנגעזאָגט, וואָס האָט אים דערמעגליכט צו זען זיך מיט אלע זשעלעכאָוער אין חיפה, ער שטעלט זיך אָפּ אויף דער ווײַטיקײַט פון די ג"ח קאסע אין ישראל, וואָס איז וואָרט געשטיצט צו וועלן פון אלע אונזערע לאנדסלײַט, און זאָגט צו ווײַטער צו העלפן די קאסע מיט אלע מעגליכקײַטן.

פריינט אײַזיק און זײַן פרוי געזעגנען זיך מיט אלע פארזאמלטע און באדאנקט העפליך די ארגאניזאטאָרן פון אָנגט, וי אויך יעדן אײַנעם פון די פארזאמלטע און ווינשט אלעמען א זײַט געזונט.

א וואָרט באקומט ח" אש סוב פון תל־אביב, וועלכער דערקלערט, אז דעם ערשטן בריף האָט ער באקומען פון ח" וויסלעדער און דער 2טער בריף איז געווען פון גאסט אייזיק ראָטערמאן. ח"א.ט. דערקלערט אויך, אז די יעצטיקע טעטיקייט פון קאָמיטעט איז א פארזעצונג פון די טעטיקייט פונעם פריערדיקן קאָמיטעט, וועלכער איז פארפלאנצט געווארן מיט פיל יאָרן צוריק, ער געזעגנט די גאסט מיט וואַרעמע ווינטשן, אז זיי זאלן זיך באזעצן אין לאנד.

א וואָרט באקומט דער מיטגליד פון קאָמיטעט אין חיפה, פריינט בורשטין, וועלכער באגריסט די גאסט און דערקלערט, אז מיר נעמען אריין די פרוי ראָטערמאן אין דער זשעלעכאָווער משפחה, פריינט ב. דערקלערט אויך וואָאר ווי־כטיקע אינסטיטוציע, די גמילת חסד קאסע איז העלפנדיק אזויפיל לאנדסלייט, די קאסע איז דער שטארקסטער פאקטאָר, וועלכער שליסט צוזאמען אלע זשעלעכאָווער אין ישראל און אין דער נאנצער וועלט, אין אין משפחה.

ח" בורשטין וועגדעט זיך צו די גאסט, אז זיי זאלן עפעס טאָן אין אויסלאנד און מיר אין ישראל, געמינזאם צו פארגרעסערן די הילף דורך דער קאסע.

דער פאָרזיצענדער, ח"גלי־קמאן, געזעגנט די גאסט אין נאָמען פון זיין משפחה און אין נאָמען פון אלע פארזאמלטע און דערמיט וואַרט דער אָונט געשלאָסן.

אין א בריף נאָרוואָס דערהאלטן פון פריינט אברהם ראָכווערגער פון ארגענטינא, שרייבט ער, אז ער האָט ארויסגעשיקט 50 דאָלאר פאר דער קאסע און דאָס איז וואו די גאלע איז געשאפן געווארן: אויך א חנאים פון די פריינט פראדל און אברהם ראָכווערגערס זון סאול מיט די טאָכטער פון אונזערע פריינט שירין און מארגאָרעט קאָסמאנס טאָכטער סוזי, וואו עס איז געזאמלט געווארן 2.015 פּעזעס, אויך דער חתונה פון דעם זון פון משה פרויעמזאָן, איז נעזאמלט געווארן טויזנט פּעזעס.

בי משה וויינצירס טאָכטערס 15 יאָריקער געבורטס־טאָג/חיים אנקערמאנס אייניקל/איז געזאמלט געווארן 475 פּעזעס, צוזאמען 3.490 צוליב דער בילי־קער ארגענטינער וואליוטע באטרעפט עס בלויז 50 דאָלאר, גלייך וי איך וועל דערהאלטן די געלט, וועל איך עס איבערשיקן קיין ישראל.

צום ס ו ף

וואָלט איך לייב וויסלעדער, וועמען די קאסע אלס א אינסטיטוציע צו העלפן אלעמען, וועלכע נויטיקן זיך, איז שטארק נאָנט צום הארצן, וואָלט איך פארגעשלאָגן, אז יעדער זשעלעכאָווער, אין יעדן לאנד, /אריינרעכענדיק ישראל/ זאל בי יעדע געלעגנהייט, בי יעדע שמחה, וואו עס קומען זיך צוזאמען זשעלעכאָווער, זאל געשאפן ווערן א סומע און גלייך איבערגעשיקט ווערן קיין ישראל.

יעדע זשעלעכאָווער גרופע, ארגאניזירטע אדער נישט ארגאניזירט זאל כאָטש אימאָל אין יאָר, דורכפירן א ספעציעלע אונטערנעמונג, אויפן מוסטער פון אויסטראַליע און קאסטא ריקא און אזוי ארום פארגרעסערן דעם גרונט־קאפיטאל פון דער קאסע. ל י ב י ש

באריכטן און זכור־אונטערנעמונגען

בלויז עטליכע גרופן פירן דורך יעדעס יאר א זכור־אונטערנעמונג, אויסטראליע, קאַסטא ריקא און ישראל, פאריז פירט דורך אן אונטערנעמונג מיט א געהעריקן פראגראם, אבער מיט די זשעלעכאָוער אין פאריז, האָבן מיר נישט דעם מינדסטן קאָנטאקט, און דאָס איז נישט אונזער שולד, מיר האָבן זיך פיל מאָל געהאָנדן, אבער אן דערפאָלג, ארגעניזירנ פלעגט דורכפירן זכור־אונטערנעמונגען, אבער דאָס איצטיקע יאָר, האָבן מיר נישט געהערט וועגן וועלכע מאיז אונטערנעמונג.

אונזער גרופע אין אויסטראליע פירט אן אקטיוע טעטיקייט, אזוי פאר די זשעלעכאָוער זי אין אלגעמיינ ייִדישע אקציעס און זי זינען שטארק אָנגעזעהן אין אויסטראליער ייִדישן לעבן, ממילא זינען אויך זייערע זכור־אונטערנעמונגען, יעדעס יאָר, פון דעם זעלבן פארנעם.

בלויז עטליכע שטריכן וועגן זייער ארבעט: אין נאָוועמבער 1955, האָט די קליינע זשעלעכאָוער גרופע, דורכגעפירט אן אקציע, פאר דעם נויט־אפיל און געשאפן די ריזיקע סומע פון 900 פונט

אין מערץ 1956, האָבן זי דורכגעפירט א זכור־בונד פייערונג אין וועלכע עס האָבן אנטיל גענומען 99 פראָצענט אונזערע לאנדסלייט, די אויך פארשטייער פון פארשידענע געזעלשאפטליכע און קולטורעלע אינסטיטוציעס.

אין מאי 1956 האָבן זי דורכגעפירט די "ישראל עמוירדזשנסי אפיל"אין הויז פון פריינט גדליה שלאק און האָבן געזאמלט 1,600 פונט.

אין נאָוועמבער 1956, האָבן זי געהאט דעם "רוף אף ישראל" אין הויז פון פריינט הערשל מיאָדאָוניק און געזאמלט 1,800 פונט.

אין מאי 1957, זינען זי פאר דעם ישראל־אפיל, געגאנגען מיט נאך לאנדסמאנשאפטן און פון די אלגעמיינע סומע, זינען די זשעלעכאָוער געהעזן די אינציקע, וועלכע האָבן אָנגעהאלטן דאָס פארנאנגענע יאָר זאמלונג און געזאמלט 1,760 פונט. און אט די ארבעט זיט אן בייז היינט.

די ארבעט אונזערע אין אויסטראליע האָט שטארק געליטן, מיטן טויט פון סעקרעטאר, אלעק אייזן, אבר נישט קיין זשעלעכאָוער, זיין פרוי שטאמט פון זשעלעכאָ, זיין טויט, יונגערהייט/אלס געהזן 45 יאָר/איז א קלאפ פאר די זשעלעכאָוער גרופע אין אויסטראליע, אבער אונזערע לאנדסלייט וועלן מיט מער אימפעט פארטזעצן אלע ארבעטן, וועלכע זינען אזוי טייער געהזן אלעק אייזן, זי האָבן דאָס געטאָן נאָכן טויט פון פריערין סעקרעטאר, שלום שלאק ז"ל. און זי וועלן דאָס טאָן אויך וויטער מיר האָבן דאָרט אן אקטיוו מיט וועמען מיר קאָנען זיין זיכער אין יעדע אונזערע אונטערנעמונג.

באריכט פון יזכור־אָומט פון אונזערע זשעלעכאָער אין קאַסטא ריקא

דוד וויסלעדער — סאן כאָסע

שבת דעם 4טן אָקטאָבער, 9 אזייגער אָומט, זיינען זיך צוזאמענגע־קומען, וי יעדעס יאָר, אין הויז פון אונזערע טיערע פריינט, אהרן און צירל ריידעלמאן־בּרען, די גרעסטע צאָל פון אונזערע זשעלעכאָער לאנדסלייט, צו דער יאָרצייט פון אונזערע קדושים, וואָס זיינען אומגע־קומען דורך די דייטשע און פוילישע בעסטיעס.

דער זאל איז ליכטיק און אלע קומען אָנגעטאָן טונקעלע אָנ־צוגער, טראָץ דער ליכטיקייט אין הויז, און די געדענקטע טישן, קאָן מען באמערקן, אז דאָ קומט היינט נישט פאָר קיין שמחה, נאָר א טרויער־אָומט.

פריינט חיים מאיר וויינבערג דאָומט מעריב און אלע בייזאָמדע זאָגן דעם טראדיציאָנעלן קדיש. עס וועט געמאכט אן אל מלא רחמים, [illegible] אונזער [illegible] פריינט, משה ליכטמאן.

עס הערן זיך שטילע געוויינען, וועלכע פארקלעמען בייַם הארץ, אלע דערמאָנען זיך דאָס שטעטל, די אייגענע און עס זעט זיך א טרויער אויף אלעמענס פנימער.

נאָך א קורצן איבערייס, דערלאנגען די פרויען א גלעזל טיי מיט צוביסעלע און פארשידענע אנדערע געשמאקע עסנוואַרג, וואָס איז צוגעגרייט געוואָרן דורך די פרויען: צירל ריידעלמאן־בּרען, ראָסא וויסלעדער און ראָסא פינזילבער.

פריינט וויסלעדער רעדט אביסל בייטער וועגן זיין ריזע אין ישראל/מיר בריינגען די רעדע באזונדער/וועגן זיין באקאנטשאפט מיט די גמילת חסד קאסע און וועגן צוזאמענטרעף מיט די זשעלעכאָער לאנדסלייט אין ישראל, צום סוף רופט ער אלע זשעלעכאָער לאנדסלייט, צו א סאָלידאריטעט פאר די קאסע, וויל פיל האָבן מיר שוין געטאָן פאר אונזערע לאנדסלייט, אָבער נאָך מער קאָנען מיר טאָן, וועָן מיר וועלן זיין געאייניקט און מיר וועלן העלפן מיט באשטייַערונגען.

פריינט חיים ליכטמאן, פארציכנט אלע באשטייַערונגען, וועלכע מיר גיבן וויטער וי פאָלגט:

ישראל בּרען	20.00
בריידער בּאָרוכאָוויטש	20.00
משה פינגעזיכט	20.00
שמואל יואל דרעמלאָוויטש	20.00
אברהם פינגעזיכט	20.00
דוד וויסלעדער	15.00
דוד פינזילבער	15.00
בן ציון טישלער	15.00
שמעון פינגעזיכט	15.00
יעקב ליכטמאן	15.00
יעקב פארבער	15.00

פרוי כעלי ליכטמאן	10.00
יאָסל לוקאָוויצקי	10.00
שלום האָכגעלערנטער	10.00
חיים מאיר זיינבערג	10.00
נח זיסלעדער	10.00
אברהם זיסלעדער	10.00
בענסאן א.	10.00
יעקב קערשענבערג	10.00
אהרן רידעלמאן	10.00
בער מיכעל	10.00
יצחק נירענבערג	10.00
אדאלפּ ברומאן	10.00
חיים ליכטמאן	10.00
משה ליכטמאן	5.00
אשר זיסלעדער	5.00
שלום קערשענבערג	5.00
בעריש פּאָנטשנער/ליכטמאנס איידעם/	5.00
ראָסא פינזילבער	5.00

צוזאמען 355.00

עס איז נאָך געבליבן צום איינמאָנען בײ נישט אנטעזנדע צום יזכור־שׂומנט:

בערל ראָכוערגער
משה ראָכוערגער
יאָסל ראָכוערגער
מנשה לוקאָוויצקי
שלמה נאָלדבערג
אפרים איצקאָוויטש
יאָסל זאסערמאן
ד"ר מענדל זאסערמאן
מרדכי איזנבערג

פריינט דוד זיסלעדערס ריידע צו די פאַרזאמלטע

אײניקע מאָנאטן פאר דעם רעאליזירן מיין ריזע, האָב איך אויסער אלע אנדערע דערזאָרטונגען ארום די ריזע, געהאט די פּראָשטעלונג, וועגן מין ערשטע באגעגעניש מיט מינע חבֿרים, קינדער־חבֿרים, לאנדס־לײט, שכנים און סתם באקאנטע פון שטעטל.

יעדע אנדערע נאכט, האָב איך געהאט א צוזיטן חלום, וי איך טרעף זיך מיט אינעם אדער אנאנדערן פריינט און די פריד איז פּאָרשטענד־ליך גרויס.

זיצנדיק אין ישראל אַראָפלאן, פליענדיק פון רוים בײז לוד, האָט מין אימפּולס געקלאפט שטארקער וי שטענדיק, איך האָב זיך געוואלט באהערשן, אבער כמעט אונמעגליך געווען, האָב געמוזט בעטן א ספּעציעלן טרונק, צו באראיקן די נערוון. און אזוי בין איך אָנגעקו־מען אין לוד

שטיל באשיידן, אַן צערעמאָניעס בײַן ארונטער פון אערָאפלאן און געקישט די ישראל־ערד. ארויס פון עמיגראציע־דעפארטעמענט און בײַן שוין מיט בײדע פיס אין אונזער מדינה.

דער אויטאָבוס פירט מיך קײן תל־אביב, איך בין יעצט ווײַט פון מײַן שטוב, פון מײַן פאמיליע, אין א גאנץ אנדערן וועלט־טײל, איך קאָן נישט קיינעם און קיינער קאָן מיך נישט אָבער דאָך דאכט זיך מיר, אז די אלע פנימער וואָס גייען דאָ פארבײַ, האָב איך שוין אמאל געזעהן, שוין אמאל געריידט מיט זיי, אלץ איז מיר עפעס אזוי היימיש, וי איך וואָלט זיך אויפגעכאפט פון שלאָף, איך דארף זיך בלויז ארומקוקן און וועל גלײַך אלעמען דערקענען.

דער אויטאָבוס שטעלט זיך אין תל־אביב. איך בין שוין אין הארץ פון ישראל, עס איז נאָך פרי, בלויז 7 אזייגער, אָבער די שטאָדט רעכט שוין, מען לויפט צו דער ארבעט, מען עפנט די ביורָאָן, עס זינגען געפאקט די אויטאָבוסן, טויזנטער און טויזנטער מענטשן וואַרפן זיך דורך פאר מיינע אויגן, און אלע זינגען אזוי באקאנט, אלע ריידן א שפראך, וועלכע איז מיר נאָנט, איך געדענק נישט אז איך בין יעצט נעקומען פון אמעריקא, וואו איך האָב האלב פון מיינע יאָרן אוועק געגעבן. נײַן! עס קוקט מיר אויס אז איך קום יעצט פון די היים, וי נאָרוואָס געזעהן אָט די פנימער. אָט די שפראך, אָט די נעמען, און אזוי טראכטנדיק בין איך פארפאָרן צו מיינס א נאָנטע פאמיליע.

דעם זעלבן טאָג, האָב איך באזוכט א לאנדסמאן, וועלכער איז פאראנטוואָרטלעך פאר דער ג.חסד קאסע אין ישראל. זײַן פריײַד איז נישט געוועזן צו באשרײַבן, וען ער האָט מיך דערקענט, מיר האָבן גערידט וועגן אונזערע לאנדסלײַט, וועגן אונזערע איבערלעבונגען.

א טאָג שפעטער, האָבן די טעלעגראף־דראָטן איבערגעטראָגן צו אלע לאנדסלײַט, אז איך געפין זיך אין די מדינה, אָבער קיינער האָט נישט געוואוסט וואו איך געפין זיך, איך האָב געוואָלט זען, אויב איך וועל דערקענען אלע לאנדסלײַט, איך האָב אָבער וויציקע פון מיינע זשעלעכאָער דערקענט, נישט די זעלבע וואָס איך האָב איבערגעלאָזט אין זשעלעכאָ, נישט בלויז אין אויסזען, נאָר אויך אין כאראקטער, אין צוגאנג, אין פאָליטיק, אין פאטריאָטיזם, אין זאָרג.

איך האָב יעדן באזונדער געמוזט איבערגעבן פערזענליכע גריסן פון יעדן פון אונזערע זשעלעכאָער, וי יעדערן לעבט זיך, און מיט פארגעניגן, האָב איך דאָס געטאָן, אין פריוואטע שמועסן און פאר מערע גרופּעס לאנדסלײַט.

איך האָב געהאט די געלעגנהײַט זיך צו טרעפן מיט כמעט אלע אונזערע זשעלעכאָער אין ישראל, אויף 3 צוזאמענקונפטן. דער ערשטער איז געווען בײַ אונזער אלעמענס ליבן פריינט, משה גלאזמאן, אין פתח תקוה, צוזאמען מיט נאָך אײַניקע זשעלעכאָער. עסט פון קאָלאָמבי־א, האָב איך געהאט דעם כבוד צו זײַן אײַנגעלאדן, און וואו עס זינען געווען אויסער די פאמיליע גלאזמאן, אויך אײַניקע מיינע פריינט פון זשעלעכאָ, זעמען איך האָב שוין נישט געזעהן 25 יאָר. די פריײַד איז געווען גרויס, דער באנקעט גרויסארטיק, פון שענסטן און בעסטן, מען האָט זיך פונאנדערגעריידט מעשה זשעלעכאָ, און און אזוי פארבראכט בײַ האלבע נאכט.

דער צווייטער צוזאמענקונפט איז פאַרגעקומען אויף דער חתונה פון דעם עלטסטן זון פון אונזער ליבן פרײַנט, יהודה בן שלום, וואָס איז פאַרגעקומען אין קיבוץ דגניה ב. עס זײַנען געווען פאַרזאמלט אויף דער חתונה מער ווי 600 געסט, און צווישן זיי, א גרויסע צאָל זשעלעכאָער לאנדסלײַט. אויך דאָרט האָבן מיר פיל לאנדסלײַט, בעסער און ערגער סיטואירטע און האָבן געהאט די מעגלעכקײַט צו הערן א פאַרשידנארטיקן מיינונגס־אויסטויש. וועגן די נמילת חסד קאסע, איר אנטשטייונג, איר ארבעט א.א.וו.

די דריטע געלעגנהײַט האָבן איך געהאט זיך צו טרעפן מיט אונזערע זשעלעכאָער לאנדסלײַט בײַם באנקעט, איינגעאָרדנט פון אלע זשעלעכאָער בני־עיר, פון ישראל, פאר אלע זשעלעכאָער געסט, וואָס זײַנען געקומען צום 10 יאָריקן יובילעאום פון ישראל־מלוכה.

אין גרויסע ליכטיקע זאלן, נאָנט פון די רוישיקע דיזענגאַפנאס, מען קומט פון אלע גאסן, און אַט גרופּירן זיך שוין גרעסערע און קלענערע גרופּעס, די אמאָליקע זשעלעכאָער אריסטאָקראַטיע, צוזאמען מיט דעם זשעלעכאָער ארטיסט, דער האָרעפאשניק מיט דעם סוחר, דער גרויסער בעל יחוס מיטן ארעמען שנײַדער, אלע זײַנען אײַן ביינטל, אלע זײַנען געקומען באגריסן די געסט, די פרײַנט, די וואָס רוען נישט אלע הערצער פילן אין זאך, אין אידעאל, מען האָט דעם יחוס אזעקגעלײגט אין אזײַט, מען געדענקט נישט וואָס ער איז געווען אין קליינעם שטעטל, רעכט אָדער לינק, אלע אלטע השבונות זײַנען אזעקגעלײגט אין א זײַט, מען וויל זיך נישט דערמאָנען וואָס עס איז געווען, היינט האָבן מיר אין אידעאל, היינט האָבן מיר אין שפראך, היסלער האָט אונז געמאַרדעט, היסלער האָט אונז געפּינקט, היסלער האָט אלעמען צוגענומען, בלויז אַט די ווינקע זײַנען געבליבן, איז אונזער וויליז, צו לעבן און לאָזן לעבן.

פרײַנט לעדערמאן עפּעפּס דעם באנקעט און באגריסט אין נאָמען פון קאָמיטעט פון די גמילת חסדים קאסע די געסט, וועלכע זײַנען געקומען קײן ישראל, מיטפרײַען זיך אין דעם גרויסן יום־טוב פרײַנט לעדערמאן שיקט די הארציקסטע ברכות פאר אלע זשעלעכאָער לאנדסלײַט איבער דער וועלט, ספּעציעל באגריסט ער די זשעלעכאָער אין קאַסטא ריקא, וועלכע פאַרגעסן נישט אין מינוט אין זײַערע לאנדסלײַט און העלפן די קאסע מיט אלע זײַערע מעגליכקײטן.

עס רײדן אויך די פרײַנט: שפּיזמאן, מרדכי אישטוב, פרײַנט בורשטין פון דער גמילה חסד אין חיפה וי אויך וואָלף יאסני.

עס באגריסט אונז דער בירגערמײַסטער פון רמת־גן, שלום זיסמאן אלע וויינשן אונז די בעסטע ברכות, אז מיר זאָלן קומען קײן ישראל.

עס וועלן געגעבן באגריסונגס־ווערטער צו די געסט: פרײַנט בארוכאָוויטש, פרײַנט איגליצקי און מיין ווינקים.

אין מיינע באגריסונגס־ווערטער האָב איך איבערגעגעבן א הארציקן גרוס פון אַלעמען, פאר אלע זשעלעכאָער, וי אויך, אז אזויווי בין איצט האָבן מיר נעהאלפן די קאסע, וועלכע איז געבליבן וי אן אײַנקער מאָנומענט פאר די נויט־באדערפטיקע אין ישראל, אזוי־האָב איך פארזיכערט־וועלן מיר אויך וויטער העלפן מיט א סומע פון

500 דאָלאר א יאָר.איך האָב געקראָגן א גרויסע שׂמאציע,מיין מיינונג איז געווען,אז אונדערע לענדער וועלן נאָכטאָן דעם ביישפיל פון קאָסטאָריקא,צום באדויערן איז דאָס נישט געשען/אויסטראליע שיקט דורכן יאָר מער ווי 500 דאָלאר,אריינרעכנענדיק וואָס זיי האָבן לעצטענס געזאמלט. לייביש/נאָר יעצט דערהאלט איך בריוו,אז איגליצקי פון וועזוועלא באדויערט זייער פארוואָס זיי האָבן גאָרנישט געטאָן וון דערפאר האָט ער יעצט אריינגעשיקט זיין באשטעטיגונג./מיר שרייבט מען אז איגליצקי האָט אריינגעשיקט 50 דאָלאר איז נאָמען פון די עטליכע זשעלעכאָוער וון זאָגט צו צו שאפן מער.לייביש/ דרעזנער איז שטארק אויפגעבראכט אויף זיינע באָגאָטאָער זשעלעכאָוער,וואָס האָבן נישט נאָכגעטאָן אונזער בישפיל,אָבער פארפליכטן זיך יעצט צוטאָן?

אזוי מיינע פריינט,גיב איך אייך איבער די הארציקע ברכות פון אונזערע זשעלעכאָוער אין ישראל,פאר אונז אלעמען.

איך וויל אויך אביסל אנאליזירן די פראגע נויטוענדיקייט פון א ג,ח.קאסע. איז ישראל עקזיסטירן עטליכע חונדערט אזעלכע קאסעס אלע ארבעטן אויסגעצייכנט גום.דאָס געלט וואָס מיר שיקן,גייט גלייך איבער אין א באנק אין תל־אביב.אויף ארויסצונעמען געלט,מוזן זיין 3 אונטערשריפטן.אין תל־אביב זיינען די פראָנטמאָרטלעכע: ישׂשכר געדאנקען,ליבל לעדערמאן און משה גלאזמאן.אין חיפה זיינען צבי בורשטין און שמואל גליקמאן.

יעדער איינער וואָס געמט א הלוואה,מוז בריינגען צוויי אונטערשריפטן און מוז צאָלן מאָנאטליך צוריק אין באנק אריין,ביז יעצט איז נאָך נישט געווען דער פאל,אז עס זאָל נישט ווערן צוריקגעצאָלט דער חוב.עס איז אויך נישט געווען דער פאל פון אָבזאָגן וועמען א הלוואה אָבער עס ווערט נישט געגעבן מער ווי 200 פונט צו א פערזאָן און דאָס איז זייער ווינציק.

עס האָבן מיר געזאָגט אייניקע לאנדסלייט,אז ווען נישט די קאסע וואָלט ער נישט געקאָנט חתונה מאכן זיינס א קינד,ווייל עס האָט צו געפעלט און ער האָט נישט געהאט וואו צו נעמען,א צווייטער האָט מיר געזאָגט,אז ווען נישט די קאסע וואָלט ער נישט געקאָנט צו קומען צו א וואוינונג וואָס ער האָט,א דריטער האָט געמוזט א קינד אָפערירן, א פערטער האָט געמאכט א בר־מצוה אדאנק די קאסע,אזוי אז די קאסע איז דאָס היל־מיטל אין גרויסע נויטן בייַ אונזערע זשעלעכאָוער סאיז חיינט שווער זיך פארצושטעלן,וי די לאנג צוישן די לאנדסלייט וואָלט געווען אן א קאסע,אָבער די סומע איז קליין און די אויפגאבע פון אונז אלעמען איז,צו פארשטארקן און צו פארגרעסערן די קאסע, אז מען זאָל קאָנען געבן אנשטאָט די איצטיקע 200 פונט־ 400 פונט. דערצו איז נויטיק,אז אנשטאָט וואָס דער פארמעגן פון די קאסע דערגייט ביז 13 טויזנט פונט,זאָל דער גרונט־קאפיטאל פארטאָפלט ווערן. מיר דארפן זיך נישט צופיל אנשטרענגן דערצו,אויב מיר זאָלן בלויז סיסטעמאטיש שיקן אונזער באשטעטיגונג,וואָס דערגייַן צו אָט דער סומע און די פרייד וועט זיין אונזער אלעמענס,פון וויט און פון נאָענט.

איך פון מיין זייט,מיינע פריינט,וויינטש אייך,אז איר זאָלט מאכן אייער באזוך וואָס פריער און זען וי אייערע קליינע געלטער ווערן פארנוצט פאר גאָר גרויסע צוועקן.

די זשעלעכאוער לאנדסלייט אין ישראל צוגלייך מיט אנדערע לאנדסלייט אין ישראל, האבן געשטעלט א מצבה אויפן הר־ציון, וואו עס ווערן געזאמלט פארשידענע ייִדישע היליגטימער, ארויסגעראטעוועט פון די נאצים, די אויך אש און אינקע הפצים פון די דערמארדעטע, אלס אנדענק אויפן ייִדישן חורבן.

די מצבה איז א סימבאל נאך אונזערע קדושים, דערמארדעט דורך די נאצים מיט זייערע מיטהעלפער, און וועלכע האבן אפילו נישט קיין מצבה.

דאס איז דאס בילד פון די סימבאלישע מצבה.

אין ייִדישע איבערזעצונג, לייענט זיך דער אויפשריפט:

די דאזיגע מצבה וועט זיין אן אייביקער אנדענק, צו דערמאנען אונזערע עלטערן, ברידער, שוועסטער, זין, טעכטער און קרובים. אלע קדושים, צוזישן זיי צדיקים, חסידים, ארבעטס־מענטשן, און ערליכע געזעלשאפטלעכע טוער, די קדושים פון די זשעלעכאוער קהילה אין פוילן, וואס זענען געווארן דערהרגעט, געשאכטן, דערווארגן, דערטרינקען, פארברענט און באגראבן לעבעדיגערהייט אין די ערן תרצ״ט. תש״ב. דורך די נאצים ימח־שמם, זייער היליגער אנדענק, וועלן מיר קיינמאל נישט פארגעסן.

זשעלעכאָוער לאנדסלײַט אין ישראל, זײַנען עולה־רגל קיין ירושלים, צום הר־ציון, שטעלן א מצבה נאָך זײַער טראגיש אומגעקומענע קהילה.

אריה לעדערמאן רמח־יצחק

די הײַ־יאָרי־גע אזכרה און שטעלן א מצבה נאָך די טראגיש אומ־געקומענע זשעלעכאָוער קהילה, איז געווען אײַנגאָרטיק אין איר פּאָרם, סאיז געווען א מאָמענט פון דערהויבונג, אין דערמאָנונג פון דעם, וואָס איז געשען מיט זעכצן יאָר צוריק.

זשעלעכאָוער פון כמעט יעדן פונקט פון לאנד, פון דגניה אין צפון, ביז נס־ציונה אין דרום, עס איז נישט געווען קיין אין אָרט, פון וואנען עס זאלן זיך נישט באטײַליקן לאנדסלײַט אין דעם פייער־ליכן אקט.

דער ספּעציעלער אויטאָ, וואָס איז געווען באשטעלט, דורכן קאָמי־טעט צו דעם צוועק, איז שנעל אָנגעפילט געווארן, און אויסער דעם, איז נאָך א גרעסערע גרופּע געפּארן פון חיפה און אנדערע פונקטן קיין ירושלים, סאיז ווערט אונטערצושטרײַכן, אז די נײַ עולים, זײַנען געווען זײַער א חשובער טײל פון די באטײַליקטע אין די אזכרה, טראָץ דעם, וואָס עס איז געווען פארבינדן מיט פארלירן אן ארבעטס־טאָג.

פונקט 1 אזײגער בײַטאָג, ריירט דער אויטאָ פון די צענטראלע אויטאָבוסן־סטאציע אין תל־אביב, די שטימונג איז אן ערנסטע, וויַ עס פאסט פאר אזא מאָמענט, מענטשן טוישן זיך מיט מינונגען, וועגן דעם פּארשטײענדן אקט, פון שטעלן א מצבה נאָך אונזערע טײַערע און נאָענטע, וואָס זײַנען אזוי טראגיש אומגעקומען.

דער אויטאָ פּארט אַרײַן אין די געגנטן פון אראנזשן־פלאנ־טאציעס, וואָס פארכאפן דאָס אויג און פון פיל מילער רײַסט זיך ארויס דער א ו ט ־ ־ . וואָלטן עס מיינ נאָענטע געזעלן ־ ־ אָבער דער אויטאָ יאָגט מיט א שנעלקײַט, צו דער אײַנגע שטאָדט, וואָס א העלפט פון איר, דער וויכטיקסטער, איז ליידער נאָך בײַ פרעמדע... עס דער־נענטערט זיך די שטאָדט, די ירושלימער בערג, וואָס רינגלען איר ארום און עס ווערט פארשטאנען דאָס פרעכטיקע ליד, פון גרויסן ײדישן זינגער: ירושלים הרים סביב לה ה" סביב לה: ירושלים בערג זײַנען ארום איר, נאָר איז ארום איר.. די ירושלימער הימלען, וויַ קאדיא מאָלאָוסקא דריקט זיך אויס: הימלען דאָוענען מנחה, באגלײַטן אונדז צום הילגסטן פלאץ, וואָס איז חײַנט צומאָג אין ײדישע הענד. צום הר־ציון, דאָ ווו דוד המלך האָט געבויט זײַן שטאָדט. א בארג, א לע־גענדע, וואָס ציט זיך דאָס בלוט בײַ יעדן ײד, וואָס דערמאָנט דעם נאָמען.. איצט איז ער דער צוציאונגס־פונקט פאר הונדערטער און טויזנטער טוריסטן און פילגרימען פון די גאנצע וועלט, וואָס קומען זיך דאָס ארט, דעם קבר פון דוד המלך, וואָס איז טויזנטער יאָרן געווען אין געפאנגנשאפט, ײדן האָט מען דאָרט נישט צוגעלאָזן, וויַל א גלויבן איז געווען בײַ די אראבער, אז אויב ײדן וועלן אָפט מתפלל זיין בײַם קבר ־ דוד, וועט משיח קומען און זי פארטרײַבן פון לאנד,

בלויז 1 טאָג אין יאָר, האָבן זיי דערלויבט ײדן צוצעקומען דאָרט, דעם 2טן טאָג שבועות, ווען עס קומט אויס דוד המלכס יאָרצײט.

בײם אנטשטײן פון מדינת־ישראל, האָבן מעכטיקע ײדישע הענד באפרײט דעם הר־ציון און אומגעקערט צו זײנע ריכטיקע בעלי־הבתים.

אויף אט דעם פלאץ, וואָס איז אריין אין די אײבערסטע, וואָס איז א טײל פון ירושלים של מעלה, וואָס מען קאָן מער פילן ווי זעהן.. איז געשאפן געוואָרן דער מ ר ת ־ ה ש ו א ה, דער קעלער וואו עס געפינען זיך די באוויזן פון די נאצישע אכזריותן, אין די יאָרן 39־45, אש פון פארברענטע ײדן, פון טרעבלינקי און מ׳דאנעק. זיך וואָס די דײטשן האָבן געמאכט פון ײדן און באצײכנט ״רײנע יודן־פעטס. דורכגעשטאכענע פארבלוטיקטע ספר־תורהס, אויף וועלכע עס געפינט זיך דאָס בלוט פון ײדן.. טלתים מיט בלוט־פארפלעקט.. העמדער, טאשן פון צעריסענע ספר־תורהס און נאָך עגליכע געגנשטאנדען, וואָס ווען אויף אײביק דערצײלן די געשיכטע פון אויסגעהארגעטן ײדישן פאָלק.

דער מרתף־השואה, דער קעלער פון אומגליק, ווען ארין אין די אײביקײט, וווי א טײל פון הר־ציון. דאָרט ווערן געשטעלט די מצבות נאָך די אומגעקומענע קהילות. אויף די מעכטיגע שטיינערנע ווענד, ווערן אײנגעמויערט די מ צ ב ו ת, וואָס ווען דערמיט לען שפעטערע דורות, ווען ײדישע קהילות, וואָס זיינען אומגעקומען דורך רוצחישע הענד, און ווען א ווען א ווען, וואָס האָט געשוויגן, בעת מען האָט אומגעבראכט א פאָלק, בלויז דערפאר, וואָס זיי זיינען געווען שואה און זיך נישט געקאָנט פארטיידיקן.

דער אויסאָ שטעלט זיך אָפּ בײ די טרעפ צום אויפגאַנג אויף דעם בארג. די לאנדסלײט פארלאָזן דעם אויסאָ און הויבן אָן אויפגיין, און דאָ וואָלט נאָר א דיכטער געקאָנט באשרײבן דאָס בילד: די זשעלעכאָער ש א ר י ת ־ ה פ ל י ט ה, זיינען עולה־רגל צום הר־ציון שטעלן א מצבה, נאָך זיערע טיערע און נאָנטע.

איך בין מסתמא־נען בײם אויפגאַנג און געקוקט אויף דעם בילד און בין מיך לעצטן אָטעם־צוג, וואָל איך עס געדענקן.. אלטע און יונג, מענער און פרויען, גיין פײערליך ערנסט, פול מיט באוואוסט־זיין פון דעם, וואָס דארף פאָרקומען.

בײם אריינגאַנג אין מרתף־השואה, גיט א קורצע אינלײטונג, פרײט לעדערמאן, ער שטעלט זיך אָפּ אויף די ווכטיקײט פון היינטיקן טאָג. די מצבה וואָס ווערט היינט ענטהילט אויף דעם הר־ציון, ווען פארבינדן מיט די אײביקײט, די זשעלעכאָער טראגיש־אומגעקומענע קהילה. לאָמיר פארהאלטן דעם טאָג, צינדן ליכט, און באַרן מיט שווײגן די, וואָס זיינען אומגעקומען און די וואָס זיינען אוועק מיטן רויך צום הימל.. ער דערמאָנט די לאנדסלײט, וואָס זיינען געקומען אין ישראל און זיינען ליידער מער נישטאָ מיט אונז.

פרײנט לעדערמאן דערקלערט די באדײטונג פון מרתף־השואה און זאָגט: באלד ווען מיר זעהן די מורהדיגע עדות פון די נאצישע גרויטאטן, זיך פון ײדן, אש פון טרעבלינקע, וואָס עס קאָן זיין אז עס פון זשעלעכאָער ײדן... צעריסענע פארבלוטיקטע ספר־תורהס און נאָך עגליכע געגנשטאנדן.. טא לאָמיר געדענקען די ווערטער פון אײנעם

פון די לעצטענס נעקומענע ״דישע דיכטער פון פוילן :

און איך שטי אציגד אויפן הילגן בארג
מצבות פון נאקעטן שטיין

חי פעלז מוז דאָס הארץ זיין שטארק
חי פעלז מוז אויך זיין דאָס וואָרט אין די ציין..

שטיל ערנסט דערהויבן אין אויסערגעוויינליכן מאָמענט טרעטן
מיר איבער די שוועל פון מרתף־השואה. פינסטער בי נשמה־ליכט
וואָס וועלן אָנגעצינדן פון כמעט אלע לאנדסלײט גיט דער ליטער
פון מרתף־השואה דערקלערונגען וועגן די אלע זאכן וואָס געפינען
זיך דאָרט.

פרײנט משה מלמד זאָגט דאָס קאפיטל תהילים: שיר המעלות
ממעמקים קראתיך ה׳ פסוק נאָך פסוק און אלע פארזאמלטע זאָגן
נאָך די געוויינען דערגרײכן ״עד לב השמים״.

בי די פלאָמען וואָס מען האָט געבראכט פון טרעבלינקע
באוויינען די זשעלעכאָער שאריט־הפליטה זײער אומגעקומענע קהילה.

לאנגזאם פארלאָזן מיר דאָס צימער און גיין איבער אין צימער
פון די מצבות.. מיט א שווארצן פאָרהאנג איז פארהאָנגען די זשעלע־
כאָער מצבה.

בי אן אויסערגעוויילך רירנדע שטימונג, אין טרערן און
געוויינען פון אלעמען, ענטהילט ר׳ נחמן סופר פון ירושלים/חנציע
נעכטס איידעם/ די מצבה.

״שכר געדאנקען און יסע וויאָגראד צינדן אָן די ליכט און
שרה רוסאק־רובין צינדט אָן דעם נר־תמיד..

שווער צו שילדערן די שטימונג, עס פעלן וועלטער - - -
אלע אויגן זיינען געוואָנדן צו דער מצבה, צום מארמאָרנעם שטיין, וואָס
וועט פון איצט אָן, פארבינדן די זשעלעכאָער קהילה מיט די אויפ־
קום. מיטן הר־ציון, מיט ירושלים של מעלה.

פרײנט משה מלמד מאכט דעם אל מלא רחמים און דאָס קומט צום
אויסדרוק אלץ וואָס האָט זיך אָנגעזאמלט אויפן הארצן בי אלעמען--
אלע זאָגן קדיש. און נאכהער דאוונט מען מנחה.

עס קאָן זיך נישט רײדן.. מען שווײגט א שוויגן, וואָס רעדט מער
די וועלטער - - - איז א מוסטערהאפטן אָרדנונג, רואיג, ערנסט, דער־
הויבן און געלייטערט, פארלאָזן די זשעלעכאָער שאריט־הפליטה איז
ישראל, דעם הר־ציון, מיטן פולן באוואוסטזיין, אז דער היינטיקער טאָג
איז נעוועזן א גרויסער און היסטאָרישער טאָג, פאר אונזערע לאנדס־
לײט, נישט בלויז אין ישראל, נאָר אויף די גאנצע וועלט.

עס וועלן קומען הונדערטער, טויזנטער טוריסטן און פילגרי־
מען, ײדן און נישט ײדן, באזוכן דעם הר־ציון, איז דעם מרתף־השואה.
און צוישן אלע עדות פון די נאציש גרוילטאטן, וועט אויך די
מ צ ב ה נאָך די זשעלעכאָער קהילה, דערציילן לדורות: פון א שפרו־
דלדיק ״דיש לעבן איז אונזער שטעטל זשעלעכאָ, וואָס איז מער נישטא,
און איז איצט פארבינדן מיט די אייביקײט, מיטן הר־ציון, מיט
ירושלים של מ ע ל ה .

מיר גיבן די מענדונג פון ישראל-קאמיטעט צו
די ישראל-לאנדסליט, מענן דער אזכרה.

ארגון עולי ז'ליחוב בישראל

ה ו ע ד

לכל בני עירנו בישראל !

יום הזכרון ה 16 לקדושי קהילת ז'ליחוב.

במרתף חשואה אשר בהר ציון בעיר הנצח ירושלים נקבעה השנה מצבה בצורת לוח שיש, לזכר קדושי עירנו בין כל המצבות לקדושי כל הקהילות, הקבועות במרתף זה.

מנהג הוא לקיים אזכרה ראשונה ליד מצבת זכרון זו.

השנה שהיא שנת ה-16 לחורבן ולשואה, נקיים את המנהג הקדוש הזה ונעלה ירושלמה להר-ציון לקיים את האזכרה וההתיחדות עם קדושינו ליד לוח הזכרון לקדושי עירנו. האזכרה תתקיים ביום א' 26 לאוקטובר י"ב חשון תשי"ט.

למטרה זו יעמוד לרשות קהל הנוסעים אוטובוס מיוחד שיעביר את כולם ישיר להר-ציון בירושלים ויחזירם לתל-אביב מיד אחרי האזכרה.

האוטובוס יחכה לנוסעים עד שעה: 12.30 בדיוק ע"י התחנה המרכזית ע"י קולנוע " מרכז ".

היות שלאזכרה זו חשיבות מיוחדת לכולנו וגם לילדינו מחובתם הקדושה של כל בני-עירנו להשתתף באזכרה זו.

שלום וברכה
ה ו ע ד

דאָס איז די ייִדישע איבערזעצונג פון די
אינלאנדונג צו דער אזכרה אין ישראל.

צו אלע אונזערע לאנדסלייט אין ישראל

16-טע יאַרצייט נאָך די קדושים פון די זשעלעכאָער קהילה

אויף דעם הר-ציון אין די אייביקע שטאָדט ירושלים אין מרתף-השואה, איז געוואָרן געשטעלט א מ צ ב ה נאָך אונזער טראגיש-אומ-געקומענע זשעלעכאָער קהילה, און מיר עס איז דער מנהג, וועלט די ערשטע אזכרה געמאכט בי די מ צ ב ה . וועט אונזער הייליגע אזכרה פאָרקומען אין ירושלים אויפן הר-ציון, זונטאָג דעם 26טן אקטאָבער 1958 י"ב חשון 3 אזייגער באמאָג.

צו דעם צוועק איז באשטעלט געוואָרן א ספעציעלער אויטאָבוס וואָס וועט צופירן אלע באטייליקטע אין דער אזכרה, דירעקט צום הר-ציון און נאָך דעם אקט, אלע צוריקפירן קיין תל-אביב.

דער אויטאָבוס וועט אָפּפאָרן אין טאָג פון די אזכרה, פונקטליך 12.30 בייטאָג, פון "סיונעמה מרכז" בי די צענטראלע אויטאָבוסן סטאציע אין תל-אביב.

טייערע לאנדסלייט

צוליב די גרויסע וויכטיקייט פון דעם אקט פאר אונז און פאר אונזערע קינדער, לינט א היילקער חוב אויף יעדן, זיך צו באטייליקן און דערמיט אָפּצוגעבן כבוד נאָך אונזערע משפחות און קרובים. זאָל זיך נישט געפינען קיין אין זשעלעכאָער משפחה, וואָס עס זאָל נישט עמיצער פון איר זיך באטייליקן אין דער הייליגער א ז כ ר ה .

קומט פונקטליך דער ו ע ד

ארום ב ו ל ע ט י ן

טראָץ דעם וואָס דער איצטיקער נומער איז דער לעצטער צום דערשינען, וועט נאָך אלץ בליבן אן אויסגאבע ארום דעם בולעטין, וואָס מיר וועלן נישט קאָנען אָפּגעבן מיטן איצטיקן נומער, מיר וועלן דאָס טאָן באזונדער צו אלע אבאָנענטן, אָפּער לויט אלע וואַרשיינליכקייטן, וועלן מיר האָבן א דעפיציט פון נאָנט צו 100 דאָלאר, צו באצאָלן אלע אויסגאבן פון איצטיקן נומער.

די אויסגאבן וואָס מיר גיבן אָן אין איצטיקן נומער, זיינען אינגאנצן אויסגאבן פארן פריערדיקן נומער און אזוי אויך די אינקונפטן, וועל איך דערפּער בעטן אונזערע אבאָנענטן, אז זי זאָלן לויט זייערע מעגליכקייטן, צושיקן זייער באשיידענעם צושטייער, כדי איך זאָל קאָנען באצאָלן פּאר אלע פארבונדן מיטן איצטיקן נומער.

איך וועל שוין טאקע קיין בולעטין מער נישט אַרויסגעבן, אויב אָפּער וועט זיך נעפונען א זשעלעכאָער, וועלכער וועט וועלן אונטערנעמען, אַרויסצוגעבן א באנדטן בולעטין, וועל איך שטענדיק גרייט זיין מיטצוהעלפן, מיט אלץ וואָס איך וועל נאָר קאָנען.

זיט 86 זשעלעכאטער בולעטין לעצטע אויסגאבע 1958

Mutual planograph company
723 SOUTH WELLS STREET . . . CHICAGO 7, ILLINOIS . . . HArrison 7-1870

DATE
7-11-57
YOUR ORDER NO.

Plate Blocks
2806 West Eastwood
Chicago, Illinois

INVOICE NO.
16439
TERMS 1% 10 DAYS — 30 N

PLEASE GIVE PLATE NO. AND SAMPLE COPY

NEGATIVES ARE KEPT IN FILE FOR 1 YEAR

200 planograph copies of 56pp book, size 5½x8½	$ 67.90
film	21.00
halftones	5.50
fold and saddle stitch	22.50
	$116.90

דאס איז דער רעכענונג פארן דרוקן דעם לעצטן בולעטין

אײנקונפטן

פון פריערין בולעטין	711.50
ישראל העלחל אונגעלמשיק בילד	8.00
צוזאמען	719.50

אויסגאבן

פון לעצטן בולעטין	439.85
דרוקן דעם לעצטן בולעטין	116.90
פונאנדערשיקן דעם בולעטין	25.70
בריוו ארום בולעטין און אנדערע ארבעטן	11.85
1 ריבבאן	1.10
פאפיר פארן בולעטין	1.00
ראבער צעמעגט	1.08
קאנטערטן פארן בולעטין שיקן	2.00
צוזאמען	599.48

אינקונפטן פון בולעטין ביז איצט 719.50
אויסגאבן פון בולעטין ביז איצט 599.48
געבליבן פארן לעצטן בולעטין 120.02

פון יזכור־בוך

ארינגעקריגן פון	ישראל פאר 1 בוך	15 פונט	7.50
פון ארגענטינא	פאר 2 ביכער		20.00
פון פרידמאן	גיו יארק פאר 1 בוך		10.00
	צוזאמען		37.50

געקויפט א מתנה דעם רעדאקטאר פון יזכור־בוך, פריינט א.ז.י.פאר זין זאונדערליכן צוזאמענשטעלן פון בוך. 75.00

אינלאדונגען
צו שמחות בני זשעלעכאוער איבער דער וועלט

צוליב דער לעזגערע ציט־הפסקה, צוישן דעם לעצטן בולעטין און דעם איצטיקן, וועלן די מערסטע אינלאדונגען, וואס מיר האבן דערהאלטן מיט א ציט צוריק, אויסזעען אביסל עלטער, אבער צוליב דעם וואס דאס איז דער לעצטער נומער, גיבן מיר זיי סיי וי.

רחל ושמואל גליקמן
חיפה

ברידה ונחום גולוב
קרית חיים

מתכבדים להזמין את כב' וכ"ב
להשתתף בשמחת כלולות בניהם

ח י ה עב"ל **י צ ח ק**

החופה תתקיים אי"ה בשטו"מ ביום שלישי, י"ט בסיון תשי"ז (18.6.1957)
בשעה 7.30 בערב באולמי בית"ס "ויצו", חיפה, רחוב חנה סנש (הר הכרמל)

הזמן למברקים: גליקמן גולוב בי"ס ויצו חיפה

אינלאדונג צו דער חתונה פון חיה די טאכטער פון רחל און שמואל גליקמאן אין ישראל.

מזל טוב

שאול און אטהר אלטמאן

האבן דעם כבוד אײַך אײַנצולאדן צו דער

בר מצוה

פון זײַער זון

אברהם מאיר

דעם 31טן אויגוסט 1957

צו דער בר־מצוה פון די אלטמאנס זון אין פאנאמא

אנו מזדרזים לשמחה כי בנו

ד ו ד נ״י

הגיע למצוות

ומתכבדים להזמין את כב׳ ובני משפחתו להשתתף בשמחתנו

העליה לתורה תתקיים אי״ה בשבת ק׳ פ׳ בלק ז׳ חמוז תשי״ז.

(6. 7. 1957) בשעה 8.30 בבקר בבית הכנסת ע״ש קנטרוביץ ז״ל

ברחוב יעל 5.

קבלת אורחים באולם „ביתי״ ככר דיזנגוף 16—14 משעה 12 עד 2.

בכבוד רב

יהודית וישעבר גרנקין

תל־אביב, רח׳ שלמה המלך 25

צו דער בר־מצוה פון די געדאנקענס זון אין ישראל

The Senior Class

of

Miami Beach Senior High School

announces its

Commencement Exercises

Thursday evening, June fifth

Nineteen hundred and fifty-eight

at eight-fifteen o'clock

Miami Beach Municipal Auditorium

Stanley Herbert Jackson

צו דער גראדואירונג

פון סטענלי, דער זון

פון גיטל און שיע יחסן

אין מיאמי.

ההורים

שושנה ויחיאל אברהמי רגינה ונתן טרומן

קבוצת דגניה ב' חיפה

וקבוצת דגניה ב'

ישמחו לראותכם בשמחת כלולות בניהם

אלישבע עב"ל **מתתיהו**

החופה תתקיים ביום שלישי ו' תמוז תשי"ח 24.6.58

בשעה 6.30 בערב בדגניה ב'.

אייגלאדונג צו דער חתונה פון יחיאל אבראמאוויטשעס סאכטער אין קבוצת דגניה ב. אין ישראל

Saúl Rochwerger

con la Señorita

Susy Kosman

que se efectuará el Sábado 6 de Septiembre de 1958.

אייגלאדונג צו די חנאים פון סאול,דער זון פון אברהם ראכווערגער און סוזי,די טאכטער פון שירין קאסמאן,בייד אין ארגענטינא.

מרים ואליהו גורביץ נעמי ויהודה בן־שלום

אפיקים חיפה, נוה־שאנן

וקבוצת דגניה ב'

ישמחו לראותכם בשמחת כלולות בניהם

דבורה עב"ל **עוזי**

החופה תתקיים אי"ש בשטו"מ בדגניה ב', ביום ראשון, א' דר"ח אייר תשי"ח (20.4.58), בשעה 6.30 בערב.

אוטובוס מיוחד יוצא לדגניה בשעה 4 אחה"צ מחיפה, הדר־הכרמל ברחוב כורי 5, על המגרש מול משרדי התחבורה א.ג.ד.

המען למברקים: בן־שלום, דגניה ב'

אייגלאדונג צו דער חתונה פון עוזי,דער זון פון יהודה און נעמי בן שלום אין ישראל,וועלכע איז פארגעקומען אין די קבוצת דגניה ב.

MAZAL

TOV

פרידא אוראוו

און

שרה און אשר וויסלעדער

האבן דעם כבוד צו פארבעטן אייך צו דער חתונה פון

זייערע קינדער

פרומא און משה

וואס וועט פארקומען זונטיק, דעם 7-טן סעפטעמבער

1958, אכט (8) אזייגער אין אוונט אין דער שול

„שערי-ציון", אויף פאסעא קאלאן, אין

סאן כאסע, קאסטא ריקא.

(צוליב אבלות וועט נישט פארקומען קיין חתונה-באנקעט)

איינלאדונג צו דער חתונה פון משה, דער זון
פון שרה און אשר וויסלעדער אין ק.ריקא

גיטל ויזיבה **אסתר ומשה חיים שמידט**

אם הכלה — הורי החתן

מתכבדים להזמין את כב' וב"ב להשתתף בשמחת כלולות בניהם

צילה עב"ל ישראל

שתתקיים ביום שלישי, י"ג כסלו תשי"ט (25.11.58) בשעה 6.30 בערב

בתל-אביב, באולם „חן", רחוב סלמה 149

איינלאדונג צו דער חתונה פון צילה, די טאכטער
פון גיטל ווירזשבע אין ישראל.

Adolfo Bruten y Sra.

y

Marcos Rosencwaig y Sra.

tienen el placer de invitar a Ud. al matrimonio

de sus hijos

Ana y Tobías

San José, Costa Rica

איינלאדונג צו דער חתונה פון אנא, די טאכטער
פון א.ברוסאן אין קאסטא ריקא.

MAZOL TOV

Max Lukowiecky y Señora

se complacen en participar e invitar a Ud. al matrimonio

de su hija

Isabel

con el señor

Salomón Tayver Dachner

San José, Enero de 1958.

איינלאדונג צו דער חתונה פון איזאבעל,
די טאכטער פון מנשה לוקאוויעצקי אין ק.ריקא.

Julio Salansky y señora

Bernardo Drezner y señora

tienen el honor de participar a Ud. el

matrimonio de sus hijos

Edith y Manuel

el dia 14 de diciembre de 1958,

Bogotá, D. E., diciembre de 1958.

איינלאדונג צו דער חתונה פון מאנועל,
דער זון פון גיסל און ברוך דרעזנער אין
באגאטא -קאלאמביא.

כדי בעסער צו אילוסטרירן די הארציקע איבערגעגעבנקייט פון די זשעלעכאָער לאנדסלײט אין קאסטא ריקא און זײערע פרויען, צו דער גמילת חסד קאסע אין ישראל, איז ווערט איבערצוגעבן, אז עס שרײבט אונזער פרײנדין צירל רידעלמאן/מיר גיבן עס, כאטש דאס איז נישט דער פלאץ דערפאר/די פרוי בעלא לעכטמאן האט מיר איבערגעגעבן 152 פעזוס פון יזכור־געלט, וואס זי האט געזאמלט בײ די פרויען.

באמת א שטאלץ צו זײַן אזעלכע פרויען אין אונזער לאנדסמאנשאפט.

מיר וילן אויך צוגעבן דעם נאמען פאול בוימאיל, אלס ביישט־ערער צו די ליסטע פון די זאמלונג פאר דער קאסע פון ק.ריקא. 10/12/58

צו דער בר־מצוה
פון אלאן מאיר, דעם
זון פון אסתר און
שלעק אלטמאן אין
פאנאמא.

אויפן צוזאמענקום מיט די געסט, לכבוד 10 יאר ישראל:
זיצן, גראס, מ. שפיזמאן, אישסוב, בורשטין, לעדערמאן,
האנפלינג-גובערעק, פאמיליע בענגעס.
שטייען: א. איגליצקי, ששכר גוטערמאן, שרה רוסאק אנא.

גולען

דער זון פון רחל און שמואל גליקמאן אין חיפה, צו זיין בר-מצוה.

דאס אונטערשטע בילד איז פון דער חתונה פון חיהלע, די טאכטער פון רחל און שמואל גליקמאן אין חיפה-ישראל.

ערשטע רייע:
שמואל לאקסמאן, הרב צוקערמאן, יעקב שפייזמאן, פרוי פון יעקב שפייזמאן, גרשון מארדערמאן, רחל גליקמאן, די כלה חיהלע גליקמאן, שמואל גליקמאן, שמואל לערנער פון קאלאמביע (בעוען צוגאסט אין ישראל, פעטע וויינשטיין, (פון בראזיל)

מרדכי שפייזמאן; שרה שפייזמאן, פייגאלע ליסטעק, שרה גליקמאן, צווייטע רייע: חוה און אריה לעדערמאן, צבי זשעלעכאווסקי, יונתן פשוס, רחל זשעלעכאווסקי, נעמי אבראמאוויטש, פרוי מארדערמאן, צבא בורשטין, דער חתן, יצחק גמזי, ישראל וואלם, פרוי וואלם, פרוי געלבארט, שרה רוסאק, יחיאל אבראמאוויטש, מרים שארפהארץ און צפורה ליסטעק (גרינהויז)

צוליב דעם לאנגען איבערים פון דעם לעצטן בול.
בייז דעם איצטיקן, האבן זיך אנגעזאמלט א רייע וואונטשן
וואס מיר וילן אין איצמיקן לעצטן נומער פארעפעמליכן
אבער צוליבן מאנגעל אין פלאץ, טעלן מיר דאס נעבן אין
א פארקירצטן פארם און א גרופע צוזאמען.
מיר וילן זיך אויך עמפשולדיקן, אויב וועלכער וואונטש
וועט צוליב די זעלבע סיבה פעלן.

אונזער מזל טוב וואונטש צו אונזער פריינט ישראל העפנער אין
פראנקרייך און זיין פרוי, צום געבורט פון זייער איניקל.
יטע האכבערג און פאמיליע, חוה און אריה לעדערמאן און
פאמיליע. אלע אין ישראל.

אונזערע פריינט רחל און שמואל גליקמאן אין חיפה-ישראל,
אונזער הארציקן מזל-טוב וואונטש, צום געבורט פון אייער ערשט
איניקל, דערלעבט אין זי פיל נחת.
דער קאמיטעט פון די זשעלעכאָער אין ישראל, חוה און אריה
לעדערמאן אין ישראל און ליביש אין שיקאגא.

מיר דאנקען הארציק אלע אונזערע פריינט, זשעלעכאָער לאנדסלייט
פון :שיקאגא, ניו יארק, קאליפאָרניא, פאנאמא, און פאריז, פאר זייערע
הארציקע טעלעגראפישע בגרישונגען, צו דער חתונה פון אונזער
טאכטער, חיה.
רחל און שמואל גליקמאן חיפה ישראל

רחל און שמואל גליקמאן אין ישראל, וינטשן זייער הארציקן
מזל טוב צו שילמית און צבי בורשטין, צו דער בר-מצוה פון זייער
זון יעקב.

אונזערע הארציקע גרוסע און גליק וואונטשן צו אונזערע
פריינט, ניטל און ברוך דרעזנער אין באגאטא-קאליפאָרניא, צו דער
חתונה פון זייער זון מאנועל, דעם יינגן פארל א גליקליכע
צוקונפט.
מלכה און אברהם פרוכטענבערג און קינדער אין ניו
יארק און ליביש אין שיקאגא.

מזל-טוב אונזערע ברודער ישראל און שוגערן פערל ברגן,
צום געבורט פון אייער טעכטערל, זיט געזונטע עלטערן צו אייערע
קינדער. צירל און אהרן רידעלמאן קאסטא ריקא

מזל טוב אייך מייערע ניטל און ברוך דרעזנער אין באגאטא,
צום געבורט פון אייער צוויי איניקל, זיט געזונטע זידע באבע
און די עלטערן, א גרינגע דערציאונג.
פאמיליע פרוכטענבערג ניו יארק, ליביש שיקאגא

אונזערע פריינט נעמי און יהודה בן שלום אין ישראל, אונזערע מזל־טוב וואונטשן, צו דער חתונה פון אייער זון עוזי, האָט פיל נחת פון זיי און דעם ייִנגען פּאָר א גליקליכע צוקונפט.

דער וועד פון די זשעלעכאָוער אין חיפה, ישראל, רחל און שמואל גליקמאן אין חיפה און ליבּיש אין שיקאגאָ.

מזל טוב אייך פריינדין פראדל נעכט אין אויסטראליע, צו די הנאים פון באריטמן זשעלעכאָוער לאנגער־קינד, אייער מרים, האָט פון אירע פיל נחת

ליבּיש שיקאגאָ

בערל און גיטל העפנער אין ארובא, וואונטשן פיל גליק די פריינט העני און יאָסל ראָזענבערג אין וועזעזועלא, צו דער חתונה פון זייער טאָכטער.

מזל טוב צו די פריינט אסתר און אהרן ברומאן אין קאַסטא ריקא צו דער חתונה פון זייער טאָכטער. האָט פון זיי פיל גליק.

מינע האַרציקסטע וואונטשן צו אייך פריינט פראדל און אברהם ראָזערגער אין ארגענטינא, צו די הנאים פון זייער זון און די פריינט שירין קאַסמאן און פרוי, צו די הנאים פון זייער טאָכטער, האָט פון אייערע קינדער פיל נחת.

ליבּיש שיקאגאָ

מזל טוב־וואונטשן צו משה וויצער און פרוי, צום 15 יאָריקן געבורטס־טאָג פון זייער טעכטערל אין ארגענטינא.

פיל נחת פון אייערע קינדער, פריינט משה פרויעמזאָן און פרוי אין ארגענטינא, צו דער חתונה פון אייער זון, האָט פיל נחת פון זיי.

מינע קוזינען, שרה און אשר וויסלעדער אין קאַסטא ריקא, מינע בעסטע געזונט און גליק וואונטשן צו דער חתונה פון אייער זון משה, האָט פיל נחת פון אייערע קינדער.

אייער קאָזין ליבּיש שיקאגאָ

מזל טוב, פריינט משה בּאָרוכאָוויטש און פרוי אין ניו יאָרק, צום געבורט פון זייער אינזיקל אין קאַסטא ריקא און די עלטערן א גרינג דערציאונג.

משה און אלטער ציבולקיאָוויטש אין בּאָראנקיללא און ליבּיש אין שיקאגאָ.

אונזער האַרציקן דאנק אלע אונזערע פריינט, וועלכע האָבן זיך מיטבאַטייליקט אין אונזער שמחה, צו דער גראדואירונג פון אונזער זון סטעוולי.

גיטל און שיע יחסן מיאמי

אונזערע פריינט שרהלע און מנשה לוקאזיעצקי אין קאסטא ריקא האבן קיקלט טוב מזל אונטשן, צו דער חתונה פון זײער טאכטער. האָט פון איר פיל נחת.

צירל און אהרן רידעלמאן קאסטא ריקא לייביש שיקאגא

מזל טוב שלום און סאָניע לעווינסקי, צום געבורט פון אייער זוי־נעלע, זײַט געזונט עלטערן צו אייערע קינדער.

צירל און אהרן רידעלמאן, ישראל ברען און פאמיליע, קאסטא ריקא און לייביש שיקאגא.

אגעזעגנונגס וואָרט

זינט דעם 7טן אקטאבער 1944, זינט מיר האבן אונגעפאנגען אונזער ארגאניזירטע ארבעט אלס א לאנדסמאנשאפט, האבן מיר אונגעהאלטן א קאנטאקט דורך אן אויסגאבע "זשעלעכאָער בולעטין" וועלכע האָט אונז רעפרעזענטירט פאר די ייִדישע וועלט און וועלכע האָט אונז פארבינדן אין אונזער הילפס און ארגאניזאציע ארבעט. מיר האבן דורכגעמאכט דורך דער גאנצער צייט פארשידענע פאזן, האַרמאָניש, טילמאל מיינונגס־פארשידנהייטן, אבער די גאנצע צייט האבן מיר געשאפן, עפעס געטאן און שטענדיק איז דאָס געטון דורך דער פארמיטלונג פון בולעטין.

זינט דעם ערשטן טאג פון בולעטין־דערשיינען, האָבּ איך אפגעגעבן כמעט יעדע פרייַ שעה נאך א טאג ארבעט אין פאבריק, איך האָבּ אבער געהאט מין סאטיספאקציע, וען איך האָבּ דערזען א פארטיקן נומער, וען איך האָבּ געלייענט א רעצענזיע אין א צייטונג, וואָס די זשעלעכאָער טאָטן אויף און וואָס דער זשעלעכאָער בולעטין מיינט, נישט בלויז פאר אונזערע לאנדסלייט.

עס זינען אויך געווען שווערע צייטן, וען אויסער די אזויפיל אנגעשטרענגטע ארבעט, האָט מען באדערפן בעטן, אפעלירן, וועגן אפצאלן דעם יערליכן באטרעף. די ארבעט איז אלע מאל געווארן שווערער און שווערער.

איך האָבּ נאך אלץ געהאפט אז עס וועלן זיך פאָרט אפרופן עטליכע זשעלעכאָער/מיר האבן פעהיגע דערצו/וועלכע וועלן צוהעלפן און אנדערע וועלכע וועלן פינאנסיעל פארזיכערן דאָס דערשיינען פון בולעטין.

דער איצטיקער נומער איז דער לעצטער, בליבט מיר בלויז זיך צו געזעגענען מיט איך פריינט און לאנדסלייט. וויל איך אין בעטן, 2 טיערע קערפערשאפטן האבן מיר ביים היינטיקן טאג, וועלכע מיר טארן נישט לאָזן אונטערגין, דאָס פארענדיקן ארויסגעבן די ייִסנבערג־וואַרק און אונזער נמילת חסד קאסטא איז ישראל. האלט דאָס טייער, פארענדיקט דאָס אזוי וי מיר האבן עס די גאנצע צייט געפלעגט. זײַט מיר אלע הארציק געזעגנט.

אייער לייביש

דורך דער צײַט פון בולעטין־אויבערײַס, האָבן מיר געהאט אסך טויט־פאַרלוסטן.

פאַרוואָס איז צוויישן די זשעלעכאָער פון עלטערן דור, די א.ג.מיטל־יערינקע, זאָלן זיך טרעפן טויט־פאַלן, מיר האָבן אָבער געהאט אבי־סל צופיל.

מיר פארשפּעטיקן זיך מיט אונזערע מיטגעפיל־אויסדרוקן־אויך צוליב די זעלבע סיבה, צוליבן נישט דערשינען פון בול.

מיר ווילן זיך אויך ענטשולדיקן, אויב מיר וועלן נישט דערמאָנען נאָמען צוליבן נישט דערהאלטן די מעלדונג וועגן צופאל, אדער צוליב וועלכע סיבה אנדערע סיבה.

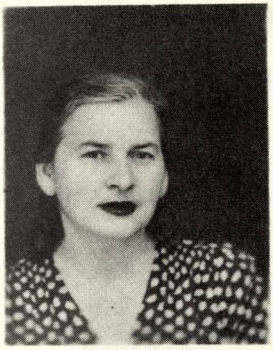
שמואל טוכבראָד ע"ה.

יעדער טויט פון אײגענעם רופט ארויס וויטאָג, טרויער, צערו־דערונג, עס זײַנען אָבער נאָך פאראן פאַלן, וואָס צעברעכן אײַ, פון דער שרעקליכע "נײַעס", אָט דאָס איז געווען די ידיעה וועגן דעם טויט פון שמואל טוכבראָד.

אָנפאנגעדיק מיט די יאָרן אין זשעלעכאָ אלס סטאָליאר, שפעטער אין דער געזעלשאפטליכע ארבעט, נאכהער אין וואַרשע, שטענדיק געווען מער וי גרײַט צו העלפן א פרײַנד, א חבר, מער וי ער האָט זיך געקאָנט דערלויבן. האָט אלע יאָרן געהאט אן ערנסט דענקנדן צוגאנג צו זאכן, געווען באליבט בײַ יעדן אײַנעם וואָס האָט אים געקאָנט. מיר, אלע די וועלכע האָבן אים געקאָנט, וועלן אונזער גאנץ לעבן געדענקן דעם האַרציקן פרײַנד און חבר, שמואל טוכבראָד.

אונזער האַרציקן מיטגעפיל־אויסדרוק אונזער פרײַנדין שרהלע טוכבראָד אין באָסטאָן, אירע קינדער, די שוועסטערן פון שמואלן, גיטל און משײַטל וי אויך זײַערע קינדראָון די גאנצע משפחה, צוליבן פריצײַטיקן טויט פון זײַער מאן, פאָטער, ברודער און פעטער, שמואל טוכבראָד ע"ה, זאָלן שמואלס גוטע מעשים זײַן א טרײסט פאר אײַך.

די זשעלעכאָער לאנדסלײַט אין ניו יאָרק, פאמיליע
פרוכטענבערג אין ניו יאָרק, שיע און גיטל יחסן
אין מיאמי, פליע ראָטערמאן און פאמיליע אין
באראנקילא, משה ציבולקיעוויטש אין באראנקילא
אײזיק און מאניע ראָטערמאן אין פאנאמא און לייביש אין שיקאגא

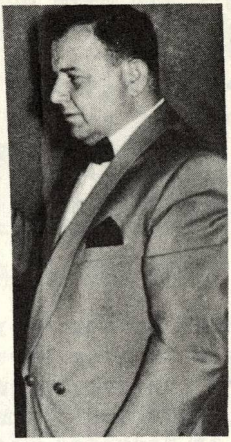
פרייד אנגעלטשיק ע"ה.

כמעט אלע זשעלעכאוער האבן געקאנט די הארציקע פאלקסטימליכע פרוי פון ישראל אנגעלטשיק, פריידע, נישט יעדער האט אבער געהאוסט וועגן די שווערע ציטן וואס די אנגעלטשיקעס האבן דורכגעלעבט, פריער אין פוילן, שפעטער אין קובא און אין אנפאנג פון זייער קומען אין די שטאטן.

צוביסלעך האבן זי זיך איינגעארדנט, צופריידן אויסגענעבן זייער אינציקע טאכטער, דערלעבט נחת פון די טאכטער, און די שרעקליכע קרענק האט זיך אין איר איינגענעסן ביז זי האט אויסגעהויכט דעם לעצטן אטעם, פאריתומדיק איר מאן, פריינט ישראל זעלזל אנגעלטשיק, איר טאכטער, אידעם, אייניקלעך און א שוועסטער.

זיינען מיר אלע, די לאנדסלייט אין ניו יארק און אומעטום, דערשיטערט פון איר טויט און דרוקן אויס אונזער מיטגעפיל צו פריינט ישראל זעלזל, די טאכטער, אידעם, אייניקלעך און שוועסטער. זייסט נישט מער פון קיין צער.

זשעלעכאוער לאנדסלייט אין ניו יארק, פאמיליע פרוכטענבערג אין ניו יארק, און לייפיש זיסלעדער אין שיקאגא.

א ל ע ק א ״ ז ן ע״ה

אין יעדע געזעלשאפטליכע ארבעט, געפינט זיך אינער אָדער מערע פערזאָנען, וועלכע גיבן אויסק פון זייער פערזענליכע צייט, צוטאָן געזעלשאפטליכע ארבעט, אָט אזא איז געווען דער סעקרעטאר פון די זשעלעכאָער אין אויסטראליע, א ל ע ק א״ז ן ע״ה.

אליין א פאריאָנטער מענטש, צוגלייך מיט אלע אנדערע אונזערע זשעלעכאָער, האָט ער שטענדיק געפינען צייט פאר עפעס צוטאָן, און וואָס מער, צו שרייבן וועגן דעם. א גרעסערער טייל פון באריכט וועגן דער ארבעט פון אונזער גרופע אין אויסטראליע, אין איצטיקן נומער, איז געווארן געשריבן דורכן פארשטאָרבענעם, קורץ פאר זיין טויט.

איז מאקע שווער אין זעלבן בולעטין איבערצוגעבן, אז אָט דער פרייַנט אונזערער לעבט נישט מער.

מיר, דער קאָמיטעט פון די זשעלעכאָער אין אויסטראליע, אלע אונזערע לאנדסלייט אין אויסטראליע און די זשעלעכאָער אומעטום, דריקן אויס אונזער צער און מיטגעפיל צו דער פרוי, מאניע א״ז, און די פינף קינדער וועלכע ער האָט פאריתומט און וויינטשן אייך מער נישט צו זיסן פון קיין צער.

אין לייביש זיסלעדער אין שיקאגע, שליס זיך אָן אין מיטגעפיל אויסדרוק פון אונזערע לאנדסלייט אין אויסטראליע, צו די פרוי און קינדער פון יונג־פארשטאָרבענעם א ל ע ק א ״ ז ן ע״ה.

/אינגאנצן 45 יאָר אלט/ געפינט א טרייסט אין דער דערציאונג פון אייערע קינדער.

אונזער האַרציקן מיטגעפיל־אויסדרוק צו אונזער פריינד ישראל העפנער און פרוי, צו דעם טויט פון זייער זון, וועלכער איז געשטאָרבן אזוי יונג. שווער צו טרייסטן עלטערן אין אזא אומגליק, איר דאַרפט אייך אָבער שטאַרקן און זיין געזונט פאר אייערע קינדער.

זײַט געטרייסט און זײַט נישט מער פון קיין צער.
יסע ווינאַגראד און פאַמיליע אין ישראל
חוה און אריה לעדערמאן אין ישראל
לייביש אין שיקאגא פאר זיך און פאר
אונזערע לאנדסלײַט איבער דער וועלט.

אן אומגליק, וואָס ליגט אויף אונז ארויף פליכטן

מיר אלע גרויסן זיך מיט אונזער גרויסן לאנדסמאן, דעם באריממטן שרייבער א.מ.וויקנבערג, אָבער וויזט אויס, אז אין גרויסן אומגליק וואָס האָט געטראָפן דעם פוילישן ייִדנטום, איז די קינדער פון גרויסן שרייבער צוגעטיילט געוואָרן א שרעקליכער אנטייל.

בײַדע קינדער, גנעגדל און פערל, האָבן ווי דורך א גס דורכגעלעפט די שרעקליכע צײַט, בײַדע באַגאַבטע, מיט דער פעהיקייט אויסצוגוצן א פעדער אין דער האַנד, זיינען פריער גנעגדל מיטן מאן און דרײַ קינדערלעך און שפעטער פערל מיט איר מאן געקומען אין קאנאדא, וואו גנעגדלס מאן איז געוואָרן א לערער פון די ייִדישע קינדערשולן און באליבט פון אלעמען.

פון אלעמען, אָבער א שרעקליכע קראנקהייט האָט (גאָר גיך פאַרצערט איבערלאַזנדיק א פרוי מיט דרײַ קינדערלעך אויף גאָטס בארַאָט.

דער ייִדישער ישוב איז געגאַנגענעם אָרט האָט גנעגדלען געגעבן א מעגליכקייט, דורך ארבעט ארום דער שול, צו קאָנען דערנערן זיך און די קינדער, אָבער אויך זי איז פאַרצערט געוואָרן, נאָך א לענגערע צײַט מאַטערן זיך, איבערלאַזנדיק אירע 3 קינדער אויף די האַנד פון איר ייִנגערע שוועסטער, אַן וועלכן סאיז נאָנטן ארום.

וויזט אָבער אויס אז דאָס מעסטל איז נאָך נישט געוואָרן פול, און נאָך א לענגערע צײַט קרענקן, איז פערל געבליבן מיט א וויטאָג, א גרויסן וויטאָג אין הארצן, מיט א קליין קבֿרל אויפן בית עלמין און מיט צוויי טייערע קינדערלעך אין א פרעמדע וועלט און מיט א פאריאָגטן מאן פאר פרנסה פאר אלעמען.

און אין אָט די אומשטענדן דערף זי נאָך אכטונג געבן אויף דער רייַנקייט, ריכטיקייט פון ייִדע זײַט פון ערשטן באַנד וואָס מיר פאַרענדיקן אינגיכן.

שווער אונטער אזעלכע אומשטענדן אויסצודרוקן טרייסט־ווערטער, ווערטער זיינען צו בלאַס, צו קאָנען אריינברייַנגען טרייסט, מיר ווילן אָבער זאָגן צו פערל וויסנבערג און דורך איר צו די קינדער, שטארקט אייך, אזוי וואַלטן געוואָלט אייער פאָטער און שוועגער, שוועסטער און מוטער און אייער ברודערל.

אָבער צו אונזערע לאנדסלײַט איבער דער וועלט, מיינט איר נישט אז עס וואָלט געווען פאסנד אריבערצובריינגען די פאַמיליע פאר אָפרו פאר א 2 מאָנאטן /לאמיר זאָגן/קיין קאַסטא ריקא ?

אונזער האַרציקן מיטגעפיל־אויסדרוק צו דער פאַמיליע פון
איטשע גרושצקי אין ארגענטינא, צוליבן טויט פון זײַער פאָטער און
מאַן. זײַט געטרײַסט און זײַסט נישט מער פון קײן צער
לאה, אלטער און משה ציבולקיעוויטש אין בראנקילא

אונזער האַרציקן מיטגעפיל־אויסדרוק צו דער פאַמיליע שלאק
יעקב אין אויסטראליע, צוליבן טויט פון זײַער שוועגערן רײַזעלע.
זײַט געטרײַסט און זײַסט נישט מער פון קײן צער.

נאָרמאַל דערהאלטן א זיכטיקן ארטיקל פון פרײַנט
פעלהענדלער פון ישראל, אַבער דאָס איז נישט דאָס פאַסיקע
אָרט פאר אזא ארטיקל/צום סוף, צוישן די נעקראָלאָגן/
זעלן מיר דאָס ארטיקל האָפענטלעך אויסנוצן בײַ אנאנדערע
געלעגנהײַט.

לײַבּיש

אונזער האַרציקן מיטגעפיל אויסדרוק צו בערל
זײַסענבערג־סילבערבערג אין קאלגאַרי־קאנאדא, צו דעם טויט
פון אירע אײַגענע און טײַערע, שטארקט אײַך און זײַט געטרײַסט.

פאַמיליע פרוכטענבערג אין ניו יאָרק

א י נ ה א ל ט

לייביש	/ לעצטער בולעטין	1
יהודה בן שלום	/ איינדרוקן	3
שיע יחסן	/ מין שטעסטער גיטל	12
חיה עלבוים־דאראמבום/דער גרוס איבערדרוק		27
דוד וויסלעדער	/ איינדרוקן	33
לעצטע נייעס ישראל	/ באזוך פון מ.באראכאוויטש	37
פאלקס־שטימע	/ וויסנבערגס ישרציט איבערדרוק	38
י.מ.וויסענבערג	/ פראגמענט א שטעטל,אויסשניט	42
י.בן דב	/ י.מ.וויסנבערג, אויסשניט	45
י.גאלדקארן	/ לזכרון נעענדל ראטשטין	48
לייביש	/ ארום דער וויסנבערג בוך אקציע	49
לעצטע נייעס	/ אויף דער אריש זיים,איבערדרוק	59
לייביש	/ ארום דער גמילת חסד קאסע	62
אריה לעדערמאן	/ 4 יאר ג.ח.קאסע אין ישראל	67
אריה לעדערמאן	/ קבלת פנים פאר זש.געקומענע געסט	68
צבי־בורשטין	/ אפשיידס אונט	71
לייביש	/ באריכטן און יזכור אונטערנע.	74
דוד וויסלעדער	/ באריכט פון זיין רייזע	76
אריה לעדערמאן	/ זש.אין ישראל שטעלן א מצבה	80
לייביש	/ ארום בולעטין	85
	/ שמחות בי די זשעלעכאוער	87
	/ בילדער	92
	/ באגריסונגען	94
לייביש	/ א געזעגונגס וואָרט	96
	/ מיטגעפיל אויסדרוקן	97